

ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ

Випуск 13

УКРАЇНСЬКА МОВА І НАЦІЯ

Хмельницький, 2020

ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ ІНСТИТУТ
імені Блаженнішого Володимира, Митрополита Київського і всієї України
Приватного акціонерного товариства “Вищий навчальний заклад
“Міжрегіональна Академія управління персоналом”

ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ

УКРАЇНСЬКА МОВА І НАЦІЯ

Випуск 13

Хмельницький - 2020

УДК 811
ББК 81.2Укр
З 98

З 98 Українська мова і нація : зб. наук. пр. / гол. ред. Л. Г. Білий. – Хмельницький : Вид-во Хмельниц. ін-ту МАУП, 2020. – Вип. 13. – 116 с.

У збірнику наукових праць «Українська мова і нація» вміщено тези, статті науковців, в яких розкрито широке коло мовних проблем: цивілізаційно-культурний розвиток України в контексті сучасних глобалізаційних процесів; українська мова в сучасному інформаційному просторі; нормативно-правові документи щодо мовної політики в Україні на сучасному етапі; державна мовна політика в галузі освіти України; мовне середовище учнівської та студентської молоді: виклики сучасності та ін.

Адресовано широкому колу читачів, причетних до вивчення сучасної мовної ситуації в Україні: учням, здобувачам вищої освіти, аспірантам, викладачам, науковцям.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Білий Л. Г., кандидат педагогічних наук, доцент, директор Хмельницького інституту МАУП (головний редактор); **Парандій В. О.**, кандидат історичних наук, доцент, директор Хмельницького економіко-правового коледжу МАУП; **Блажевич О. І.**, викладач-методист української мови та літератури; **Діденко З. О.**, голова Хмельницького міського Товариства української мови імені Тараса Шевченка «Просвіта»; **Дубініна К. А.**, кандидат філологічних наук; **Кабачинська С. І.**, заслужений журналіст України; **Калинюк Н. В.**, кандидат філологічних наук; **Королевська О. Д.**, викладач-методист української мови та літератури; **Костенко Д. В.**, викладач іноземної мови, доктор філософії в галузі державного управління; **Матвіюк К. І.**, голова Ради козацьких старійшин Хмельниччини, дисидент; **Мельник Р. М.**, кандидат філологічних наук, доцент; **Никитюк С. І.**, викладач іноземної мови; **Савчук Л. О.**, кандидат педагогічних наук, доцент; **Олійник В. В.**, кандидат педагогічних наук, доцент, викладач-методист української мови та літератури (відповідальна за випуск).

РЕЦЕНЗЕНТИ:

Рева Л. Г., кандидат філологічних наук, член-кореспондент Академії наук вищої освіти України, член Національної Спілки краєзнавців України.

Петрушенко О. О., кандидат філологічних наук, доцент.

Рекомендовано до друку рішенням Вченої ради
Хмельницького інституту Міжрегіональної академії управління персоналом
(протокол № 9 від 26 жовтня 2020 р.)

© Хмельницький інститут Міжрегіональної Академії управління персоналом, 2020

ЗМІСТ

Білий Л. Г.

МОВНА ПОЛІТИКА В ДЕРЖАВОТВОРЧИХ ПРОЦЕСАХ УКРАЇНИ.....	7
--	---

Гакало А. В., Музичук І. В.

ПОПУЛЯРИЗАЦІЯ КНИГИ І ЧИТАННЯ: ВІД СТРАТЕГІЧНОГО БАЧЕННЯ ДО ПРАКТИЧНОГО ВИРІШЕННЯ.....	8
--	---

Данилюк С. В.

МОВНА ОСОБИСТІСТЬ У ВСЕСВІТНІЙ МЕРЕЖІ.....	13
--	----

Даценко Л. І.

МОВА ЯК ЕЛЕМЕНТ КУЛЬТУРИ І ЧИННИК ДЕРЖАВОТВОРЕННЯ.....	17
---	----

Дацюк О. А.

ТЛУМАЧНИЙ СЛОВНИК ПРЕПОДОБНОГО ПАМВО БЕРИНДИ.....	25
--	----

Дубина Л. Г., Кирилюк Т. Ф.

СТОРИТЕЛЛІНГ ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ.....	31
--	----

Королевська О. Д.

ПІЗНАННЯ МАТЕРІАЛЬНОЇ КУЛЬТУРИ НАРОДУ ЧЕРЕЗ ДІАЛЕКТИЗМИ.....	39
---	----

Кравчук Л. В.

ФОРМУВАННЯ МОВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ ОСНОВНОЇ ШКОЛИ.....	42
---	----

Крищук К. В. ВИКОРИСТАННЯ ЕЙДОТЕХНІКИ НА УРОКАХ ЗАРУБІЖНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	48
Лесько Б., Томчишина Т. П. ВИСВІТЛЕННЯ ПРОБЛЕМ ПІДЛІТКІВ У СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ЛІТЕРАТУРІ.....	54
Никитюк С. І. ФОРМУЛИ ЕТИКЕТУ: ВИБАЧЕННЯ.....	67
Олійник В. В. МОВА ЯК ОЗНАКА ДЕРЖАВНОСТІ.....	70
Пасічник К. О., Кравчук Л. Д. УКРАЇНСЬКА МОВА В СУЧАСНОМУ ПРОСТОРІ.....	72
Поморова Н. А. ПРОБЛЕМИ ВИКОРИСТАННЯ АНГЛІЦИЗМІВ В УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ.....	73
Рибчинська А., Даценко Л. І. МОВА, НАЦІЯ І Я.....	76
Соломюк В. В., Комарова О. В. СУЧАСНА МОВНА ПОЛІТИКА В ГАЛУЗІ ОСВІТИ УКРАЇНИ.....	78
Стецюк Б. УКРАЇНСЬКА МОВА В СУЧАСНОМУ ІНФОРМАЦІЙНОМУ ПРОСТОРІ.....	82
Стецюк В. В. УКРАЇНСЬКИЙ ПРАВОПИС 2020 РОКУ: СУЧАСНЕ БАЧЕННЯ.....	85

Тришньовський А. М., Тришньовська О. А. МОВА – НАЙГОЛОВНІШИЙ ЧИННИК ДЕРЖАВОТВОРЕННЯ.....	91
Тюх Є. МОВА, НАЦІЯ І УКРАЇНА.....	97
Успенський І. В. МАНІПУЛЯЦІЯ В МАСАХ.....	98
Шупер С., Даценко Л. І. ЗНАЧЕННЯ РІДНОЇ МОВИ У НАЦІОНАЛЬНІЙ СВІДОМОСТІ УКРАЇНЦІВ.....	105
Яремчук П. О., Даценко Л. І. МОВА І НАЦІЯ.....	109
ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ.....	112

ПЕРЕДМОВА

*... І доки бринітиме Рідная Мова
У творчій розвої та в силі,
Ростиме нам доля, трава мов шовкова,
Мов наші пісні орлокрилі!
(І. Огієнко)*

З мови починається сама держава. У мові – важлива суть існування держави, її сила і могутність.

У системі державних пріоритетів мовна політика посідає чільне місце, оскільки її стратегічним завданням, поряд з гарантуванням мовних прав людини, є утвердження суспільної злагоди і політичної стабільності, забезпечення єдності держави і зміцнення української державності.

Мова – явище суспільне. Для кожного народу рідна мова найдорожча. Творячи свою духовну культуру, він великою мірою самовиражається в мові. Рідна мова допомагає відчути місце своєї культури в загальнолюдській світовій культурі.

У народі побутує вислів: «Рідна мова – це характер народу». В ній відбито його національні звичаї, побут нахили. Мова – це ще й історія народу. Від найдавніших часів наші предки залишили в мові свої глибокі сліди. У мові відбивається і пам'ять народу, бо майбутнє виростає з минулого. Нам – українцям – потрібно плекати кожне слово рідної мови, передане нам у спадок від наших прашурів. Потрібно вивчати, розвивати, берегти свою мову, бо без неї народ перестає бути самостійним, незалежним і багатим.

Отже, ми повинні відроджувати рідну мову з розумом, повагою, відроджувати українську культуру, не поспіхом та законами, а серцем і бажанням людей.

Вашій увазі пропонуються наукові статті сучасних українських науковців, зокрема істориків, філологів, культурологів, юристів, психологів та ін., в яких розкриваються різні погляди на актуальні мовні проблеми.

Висловлюємо щирі вдячність усім небайдужим українцям, яких турбує доля сучасної української мови, і які прагнуть долучитися до її розвитку і сприяти її поширенню та процвітанню.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ

Л. Г. Білий,
*директор Хмельницького інституту МАУП;
кандидат педагогічних наук, доцент
(м. Хмельницький)*

МОВНА ПОЛІТИКА В ДЕРЖАВОТВОРЧИХ ПРОЦЕСАХ УКРАЇНИ

Кожна здорова, сильна, незалежна нація має ряд цінностей, без яких її існування просто неможливе. Однією з таких цінностей, безумовно, є мова. Кожна свідомо нація повинна мати державну мову. Це її основа, її стержень. Те, чим живе кожен українець.

Ні емські укази, ні валуєвські циркуляри не змогли подолати ту внутрішню силу, якою первинно була наділена наша мова, яка не дала нації розчинитися і зникнути серед підкорювачів.

У часи бездержавності українська мова була єдиним об'єднуючим чинником, що долав кордони і єднав націю духовно. Тобто націєтворча роль мови лише додатково свідчить про багатогранний і невидимий потенціал, прихований у ній.

За часів незалежності мовна політика в Україні регламентувалася декількома законами. Прийняття в 1989 р. Верховною Радою УРСР Закону “Про мови в Українській РСР”, в якому українську мову було затверджено у статусі державної.

Нині продовжується тривала дискусія щодо мовної проблеми, яка особливо загострюється в періоди виборів як складних політичних програм, обговорюється в ЗМІ.

Саме на державному рівні має проявлятися зацікавленість у збереженні своєї мови, оскільки на даному етапі мовна політика в Україні щодо української мови носить суто формальний характер. Уваги цьому питанню приділяється мало, соціальний статус мови низький.

Збереження й розвиток української мови є запорукою збереження української держави і на її захист повинні бути спрямовані охоронні дії держави, оскільки людина виступає конкретно-історичною і національно-культурною індивідуальністю, є носієм мови, а отже – і носієм духовної культури нації.

Отже, кожен із нас повинен любити свою країну, свій народ, захищати їх, створювати для них умови гідного життя.

Список використаних джерел та літератури:

1. Мовна політика в Україні : навч.-метод. матеріали / В. А. Гошовська ; уклад. : А. В. Фоменко, Ю. В. Стрілецька. К. : НАДУ, 2013. 36 с.

2. Лопушинський І. Державна мовна політика в Україні / І. Лопушинський. Херсон : Олді-плюс, 2010. 478 с.

А. В. Гакало,

учень 7-ї класу

Науковий керівник: І. В. Музичук,

учитель математики

(м. Хмельницький)

ПОПУЛЯРИЗАЦІЯ КНИГИ І ЧИТАННЯ: ВІД СТРАТЕГІЧНОГО БАЧЕННЯ ДО ПРАКТИЧНОГО ВИРІШЕННЯ

Втрата інтересу до читання друкованих видань стала негативною загальносвітовою тенденцією нашого часу. Для України означена проблема є актуальною. Відповідно до даних соціологів, ми претендуємо на лідерство серед країн, які мало читають. Згідно з опитуванням компанії Research&BrandingGroup, близько 57% жителів України протягом 2019 року не прочитали жодної книги. Регулярно читають книги лише 43% українців [2].

Дослідженням цієї проблеми займалися В. Горецький, І. Гудзик, В. Мартиненко, В. Науменко, М. Наумчук. Науковці обґрунтовують, що зниження авторитету друкованого слова призводить до зниження освітнього, загальнокультурного рівня громадян, порушення процесу розвитку особистості. Переконливим є погляд знаних авторитетів у цій галузі на те, що поширення тенденцій може спричинити з часом виникнення загрози втрати здатності суспільства до розвитку та призвести до зниження рівня соціально-економічного розвитку країни в цілому. В цьому ж напрямку працюють О. Савченко, Н. Скрипченко. У своїх працях вони порушують проблему зниження актуальності читання художньої

літератури учнями, показують її вплив на особистісні якості людини та суспільство в цілому.

Незважаючи на те, що всі дослідники визнають необхідність популяризації книги суспільним пріоритетом, питання практичного втілення висвітлюється досить фрагментарно.

Актуальність та недостатня розробленість проблеми й зумовили вибір теми нашого дослідження «Популяризація книги і читання: від стратегічного бачення до практичного вирішення». Відповідно до обраної теми ми визначили *мету дослідження*: на основі існуючого досвіду підтримки читацьких інтересів, розробити власну програму популяризації книги і читання та перевірити її ефективність в процесі апробації в нашому місті.

Підтримка інтересу до читання друкованої книги не є суто національною проблемою. Подібні явища існують у багатьох країнах світу. Кілька десятиліть поспіль розвинені країни світу практикують окремі заходи та програми для підтримки читання, які дають позитивні результати.

У Великобританії високоефективними програмами стали ReadingChampion та TheBigRead. Проєкт Reading Champion поєднав чемпіонат з читання і паралельно запущену постерну акцію, на якій культові спортсмени фотографувалися з книгами, демонструючи свою прихильність до читання.

Проєкт TheBigRead – це комплекс заходів:

- програма на BBC, присвячена вибору 100 головних книг країни з конкурсом, де телевізійні «монстри» захищали різні книжки;
- відкрите телефонне опитування жителів на предмет того, які книжки, на їхню думку, входять в цю сотню;
- запуск величезної кількості читацьких груп і підготовка модераторів читацьких клубів.

Позитивний ефект мала у Великобританії національна програма «Стартуємо з книгою» (Bookstart), згідно з якою кожна мама в день народження своєї дитини отримує безкоштовний пакет з книгами, до якого входять не тільки посібники з догляду за новонародженими, а й книги для читання самим маленьким, наступний пакет з книгами мама отримує коли дитина досягає 18 місяців.

Популярність отримав проєкт «Зірки читання прем'єр-ліги» (Premier League Reading Stars) адресований дітям, які захоплюються

футболом більше, ніж читанням. Суть проєкту в тому, що кожен футбольний клуб співпрацює з чотирма бібліотеками в своєму регіоні. Спільними зусиллями вони організовують зустрічі для дітей-футболістів віком від 7 до 11 років та їхніх батьків. Формат цих зустрічей різний – відвідини стадіону, зустрічі зі спортсменами – любителями читання, обговорення книг, рекомендованих футболістами та ін. Кожен член дитячої футбольної команди отримує подарунки та сертифікат, згідно з яким йому присвоюється звання «Зірка читання Прем'єр-ліги». Дітей нагороджують призами: книгами, квитками на футбольний матч [3].

У Швейцарії розроблено спеціальні програми для залучення до читання іммігрантів – «Languagepilots», транслуються радіопередачі про книги та письменників, організовано рух літературного автобуса, який наповнений книгами й іграшками та навідується до місцевих бібліотек і центрів, дитячих майданчиків, парків та громадських басейнів 49 тижнів на рік [4].

У Польщі щороку організовується національний тиждень читання дітям (у межах національної соціальної акції під назвою «Уся Польща читає дітям»). Протягом одного тижня відбуваються тисячі подій: паради літературних героїв, конкурси, виступи і відкриті читання, які організовують батьки, вчителі, бібліотекарі, митці, представники влади, ЗМІ та церкви з усієї країни. У 2011 році спільно з чеською організацією «Кожен чех читає дітям» було проведено Перший міжнародний тиждень читання дітям [1].

У Нідерландах проводять свята, присвячені книгам, – Всесвітній день книги; фестиваль дитячої культури, фестиваль казки та фантазії; день бібліотечної книги.

У Німеччині під час карантинних часів видавець Штефан Круекен започаткував серію онлайн-читань Coronareadings. Щодня у прямому ефірі понад годину відбувалась презентація книг, читання, які набирали при цьому понад 10 000 переглядів.

Спільно з німецькою Фундацією читання Stiftung Lesen, МакДональдз замінили іграшки, які входять до відомого Хеппі Мілу, книжками, маючи на меті підвищити рівень грамотності дітей [5].

Вивчений нами досвід розвинених європейських країн та аналіз спроб копіювання окремих заходів для впровадження в практику іншими країнами засвідчили, що окремі заходи сприяють підвищенню читацької активності, але забезпечують

короткостроковий ефект. Однак в довгостроковому періоді в країнах спостерігається все ще складна ситуація у сфері читання. Фіксація збереження негативних тенденцій у цьому періоді дозволила нам висунути припущення про те, що стійкого довготривалого ефекту можна досягнути не простим копіюванням чужого досвіду, а лише за умови реалізації комплексної програми, що доповнена заходами, які враховують особливості тієї країни, регіону, середовища, де передбачається її практичне втілення.

З метою аналізу рівня читацьких інтересів хмельничан та актуальності описаної проблеми в нашому місті, нами було проведено опитування, в ході якого виявлено низький рівень усвідомлення важливості процесу читання, втрату традицій сімейного читання, звуження читацьких інтересів (до професійної літератури серед дорослих та книг шкільної програми серед школярів), скорочення часу, що виділяють на читання. Бажання змінити цю ситуацію в нашому місті й спонукало нас на створення та реалізацію проєкту «Зачитайся, Україно!»

У ході дослідження ми виявили не лише існуючі проблеми, а й визначили форми роботи, які приваблюють мешканців нашого міста. Зазначимо, що 70% опитаних хмельничан відзначають необхідність визнати заходи популяризації книги та читання суспільним пріоритетом. Отримана інформація взята за основу авторської програми пропаганди читання.

Програма враховує досвід європейських проєктів пропаганди читання та містить у собі унікальний комплекс заходів, що враховують інтереси, менталітет мешканців нашого міста:

1. Загальноміський рух – «Мандруюча книга»: встановлення в кожному мікрорайоні міста будиночків для забезпечення вільного обміну книгами (буккросінгу), спорудження облаштування осередків для буккросінгу на зупинках міського транспорту («Читаюча людина – мисляча країна»).

2. «Книга єднає»: обмін книгами між навчальними закладами міста, області, країни: кожен зареєстрований заклад отримує комплект книг, які могли б захопити й об'єднати населення великого й багатолікого міста. У відповідь заклад формує комплект книг для обміну. У комплект рекомендовано включати книги різноманітних жанрів (не обов'язково бестселери або художню літературу), які відповідають одному (або декільком) критеріям:

– автором книги є мешканці міста Хмельницького або Хмельниччини;

– видання відображають універсальні проблеми, з якими повсякденно зіштовхуються люди, у тому числі жителі нашого міста;

– цікаві для дорослих і молоді;

– будь яким чином пов'язані із Хмельницьким.

Комплект супроводжується рекомендаційними листами, відгуками читачів та після реєстрації на сайті надсилається для зареєстрованих учасників.

Всі учасники беруть участь у мотиваційній програмі.

3. Відправка комплектів з українською літературою на тимчасово окуповані території України («Возз'єднані книгою»)

4. Відправка комплектів з українською літературою бійцям АТО («Озброєні книгою»): книги, які готуються до відправки, супроводжуються мотиваційними листами, листами подяки захисникам нашої держави від авторів книг, читачів.

5. Всесвітній рух обміну літературою з представниками української діаспори, поціновувачами українського слова за кордоном («Світ читає українське»).

6. Здійснюємо мрії: формування бази побажань дітей та доступ до неї бажаючих здійснити мрію дитини.

7. Книги текстом Брайля: обмін літературою серед незрячих читачів.

Комплекс заходів уже нині довів свою високу ефективність у процесі апробації в ХПЛ «Мої обрії». Однак для отримання позитивного ефекту, планується започаткувати у Хмельницькому національний рух популяризації читання рідного слова та поширити його по всій Україні та за її межами, відродити в українському суспільстві стійкий інтерес до читання паперових видань, популяризувати читання друкованих книг.

3 метою визначення ефективності програми нами обрано ключові показники, яких хочемо досягти протягом року:

1. 10 000 мандруючих книг (рахуються зафіксовані на сайті);

2. 1 000 усвідомлено прочитаних книг (рахуються відгуки, зареєстровані на сайті);

3. читаюча спільнота – визначення зареєстрованих закладів, осередків, де більше 50% заявлених учасників надіслали форму зворотного зв'язку, засвідчивши прочитання книги;

4. 500 виконаних мрій (500 подарованих книг людям, які мріяли про них, але не могли собі дозволити покупку);
5. поширення проєкту в 10 інших міст України та світу;
6. щомісячний приріст активних читачів – 10%.

Формування культури читання передбачає довгострокову та цілеспрямовану роботу за підтримки держави, багатьох соціальних інститутів. Щоб досягти успіхів у її реалізації, необхідно не лише чекати реформ, що проводяться в нашій країні, а пропонувати власні ініціативи, підкріплюючи свої аргументи цифрами, фактами, дослідженнями, спільними корпоративними проєктами.

Список використаних джерел:

1. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.allofpolandreadstokids.org>. Назва з титул. екрану.
2. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.data.chytomo.com/chytannya-v-ukrayini>. Назва з титул. екрану.
3. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.getcaughtreading.org>. Назва з титул. екрану.
4. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.spendenfondslesen.ch>. Назва з титул. екрану.
5. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.stiftunglesen.de/initiativen-und-aktionen/aktionen/buchaktion>. Назва з титул. екрану.

С. В. Данилюк,
учитель української мови та літератури
(м. Хмельницький)

МОВНА ОСОБИСТІСТЬ У ВСЕСВІТНІЙ МЕРЕЖІ

На сьогодні інтернет-комунікація – це найшвидший спосіб передавання інформації. Активними учасниками соціальної мережі є чимала кількість дітей, підлітків, молоді та людей старшого віку. Інтернет-спілкування захопило весь простір, змітаючи соціальні, вікові обмеження й національні кордони, і наші учні теж долучені в

процес активної масової комунікації. Учасники ведуть жвавий діалог не тільки з одним, а й з кількома співрозмовниками. Спілкування набуває ознак усного мовлення, але відбувається воно в письмовій формі. Такій комунікації притаманні спонтанність, економія мовних засобів, з одного боку, та їх надлишковість – з іншого. Питання культури мовлення в інтернет-мережі становить значний науковий інтерес. Зокрема, науковці Т.Виноградова, Г.Гусейнов, В.Карасик, Т.Юдіна, В.Маслова, Ю.Прохоров, М.Лукіна, І.Фомічова, Н.Акімова досліджували різні аспекти цієї проблеми.

На думку філолога О. Тищенко, інтерактивність мережі дає змогу користувачам брати активну участь у творенні інформаційного масиву, тому мова інтернету набуває рис окремого функціонального стилю, а особливості цієї сфери, спосіб мовомислення учасників спілкування є такими, що формують цей новий стиль [6, с. 35].

Інтернет-комунікація поповнюється новими лексемами за рахунок запозичень (з англійської мови – *драйвовий, меседж, аватар, акаунт, анінстал, анлім, бан*), професіоналізмів (з мови комп'ютерників – *запатчити, онлайн, банерна реклама, болванка, броділка*). Мовою мережі важко передати емоції, тому для позначення почуттів використовують особливі знакові системи – смайлики, емотикони, або емограми (такі символи відтворюють настрій повідомлення, інколи зменшуючи саркастичність висловлювання або ж просто додаючи йому певного естетичного забарвлення). Таким чином, можна констатувати, що смайли, стаючи невід'ємною частиною мовного електронного тексту, повноправно входять і в орфографічну систему мови.

Спілкуючись із людиною в повсякденному житті, звертаємо увагу на зовнішність, одяг, вираз обличчя, погляд, усмішку, жести, голос, манеру триматися. Що впадає в очі, коли спілкуєшся в інтернеті? Перше – це спеціальне ім'я, яке обирає користувач (*нік*, або *нікнейм, псевдо, логін*). Часто людина не називається своїм справжнім іменем. Причин безліч: бажання бути невпізнаною, розкрити через нік свої інтереси, створити певне уявлення про себе, привернути увагу співбесідника, яскравіше презентувати себе тощо [3, с. 46].

Щоб виділитися, учасники спілкування використовують різноманітні засоби: і вербальні, і невербальні – шрифти, небуквені позначки, колір, порушення мовних норм, велику / малу літери та ін., наприклад: #Artem#Standoff#, Banan4ik, Mak7chec, Назззз, NATALI, A

K, Itachi, _Vanilka_, UNICORN Small, Єrop lol, VIWILS. Такі нікнейми є основним видом саморепрезентації в інтернет-спілкуванні, їх можна характеризувати за такими ознаками:

а) зовнішня форма:

– словоформа: логіни однокомпонентні, наприклад, укр.: Надія, Юлія, Сергій, Наталі; рос.: лизаветта, Елена, Татьяна; анг.: Larisa, Vitaliy, Alexandra, Bevzok, dava, sonia fgs, Refekta, NeMo_Taras, miki rost тощо; багатоконпонентні – ім'я та прізвище (власні або псевдонім), словосполучення й речення: Irina Dominas, Maksim Zozulia, Іра Віксіч, Olga Dod тощо;

– графічне оформлення: використання різних кольорів і шрифтів, кирилиці чи латинської абетки, великих і малих літер, цифр та інших небуквених символів:

Nastia***, Lera 4096, Luniks_kost 2, OzOnE, Це Зіреш ГЛ@3@I;

б) внутрішня форма: через нік визначається мотиваційна сфера учасника спілкування – Маша Play, SashPlayQ xd, Soraro Jamamoto, Mr Foxer, приколи для вас, Копченое Сало, ANIOTKa STAR, Candy baby, smart bayd, Matik matematik, Chokolade Panda, English Teacher.

Вивчаючи нікнейми як словесні саморепрезентації, ми звернули увагу на зв'язок між свідомим / підсвідомим використанням окремих іменних форм і мотиваціями та установками комуніканта [6, с. 38]. Якщо мовець чітко усвідомлює власні мотиви та бажає розкритися в спілкуванні, не афішуючи своїх намірів на загал, він обирає короткі ніки, без усякого підтексту, наприклад, Vitaliy, Alexandra, Maksim Zozulia, Надія, Юлія, або такі, які змушують задуматися над змістом, з'ясувати значення: smart bayd, Soraro Jamamoto, gkhka kk, Refekta, ORION FIRCH. Такі яскраві псевдоніми вказують не тільки на те, що мовці хочуть поспілкуватися, це свідчить про бажання вирізнитися серед інших, привернути до себе увагу, справити надзвичайне враження. Можна стверджувати, що такий пишний відтінок сучасного інтернет-спілкування повертає нам барокові, прикрашальні мовні елементи.

Досліджуючи мовну специфіку спілкування в соціальних мережах, ми натрапляємо на мовленнєві формули, як-от: спс, дамашнє, в следующий раз, всмислі, морозятся, панімаєш, канєшно тощо. Розшифрувати значення цих лексем, історію виникнення, царину функціонування можна за допомогою інтернет-статті лінгвістів Гасана

Гусейнова, Анатолія Шалито, Сергія Вільянова та ін. Автори намагалися дати визначення, навести приклади, означити ідею створення та роль у віртуальній мові та реальній так званого жаргона падонков (рос.). На їх думку, «жаргон падонков» – стиль, поширений в інтернеті на початку ХХІ ст., використання російської мови з фонетично адекватним, але навмисне помилковим написанням слів, частим вживанням абсценної лексики й певних штампів, характерних для сленгів [7]. З якою метою так спілкуються? Заради сміху, жарту, щоб привернути увагу, розвеселити співрозмовника, висловити протест проти нудного, одноманітного життя.

Але сьогодні з'являється все більше охочих спілкуватися грамотно, адже саме освічена, культурна людина, яка вміє висловити свою думку, приправивши її гумором, а не заялженим жартом, привертає увагу співбесідника. Українська мова як потужний носій культурного надбання нашого народу має невичерпні можливості, щоб ми могли цікаво, із задоволенням спілкуватися. Важливо пам'ятати, що цінне живе, колоритне спілкування, а не скалічений «жаргон падонков».

Отже, у всесвітній мережі формується новий тип мовної особистості:

- мовець має спроможність творити власне «я», конструювати свій образ;

- визнання адресата «своїм» попри вікові, статеві, соціальні та інші параметри. У мережі можуть порозумітися досвідчений професор із підлітком лише тому, що мають спільні інтереси;

- багаторівневість – завдяки анонімності можна з'являтися під різними ніками;

- можливість реально впливати на віртуальну ситуацію, наприклад, поширення СПАМу, хибної інформації або цікавого факту.

Таким чином, зазначаємо, що інтернет-спілкування – це реакція учасників на інформаційні вимоги. Комунікація серед молоді відбувається у формі символічної мови, що є зовсім не характерним для живого розмовного спілкування. Завдяки цьому мова інтернету набуває окремого стилю, типовими особливостями якого є бажання додавати немовні засоби спілкування, гламурно репрезентувати себе, створювати аббревіатури для економії часу, надзвичайно велика швидкість спілкування і, як наслідок, нехтування літературними нормами.

Список використаних джерел та літератури:

1. Івахненко Т. П. Культура мовлення в інтернет-комунікації // Наукові праці Кам'янець-Подільського університету імені Івана Огієнка. Філологічні науки. 2015. Вип. 40. С. 97-100.
2. Клярська Г.Ю., Тарасенко О.Д. Особливості мови інтернет-спілкування (на прикладі україномовних користувачів) // Науковий вісн. Міжнародного гуманітарного ун-ту. Сер.: Філологія. 2018. № 32. Т. 3. С. 49-52.
3. Ковальчук І. А. Мовна специфіка спілкування в інтернеті // Магістеріум. Вип. 37. Мовознавчі студії. С. 45-48.
4. Коневщинська О. Е. Проблема інтернет-мовлення старшокласників в електронних соціальних мережах // Інформаційні технології і засоби навчання, 2017. Т. 60. № 4. С. 77-86.
5. Ручко Л. М., Федько С. М. Мова інтернет-спілкування: Довідник. Ромни, 2015. 72 с.
6. Тищенко О. Мова інтернет-спілкування: стиль, норма, освіта // Дивослово. 2011. №12. С. 35-39.
7. [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://window.edu.ru/app.php/catalog/pdf2txt/849/70849/47758?p_page=6. Назва з титул. екрану.

Л. І. Даценко,
викладач-методист
(м. Хмельницький)

МОВА ЯК ЕЛЕМЕНТ КУЛЬТУРИ І ЧИННИК ДЕРЖАВОТВОРЕННЯ

*Без мови немає нації,
а без нації – держави*

Вчені вже давно помітили, що між міцністю держави, її авторитетом, життєздатністю і перспективами незалежного розвитку та мовою, якою користуються її громадяни, наявний безпосередній зв'язок. З огляду на це держави, котрі обрали шлях незалежного

розвитку, піклуються про захист національної мови, мобілізують для її зміцнення і піднесення всі можливі ресурси. В Україні цей процес перебуває поки що в початковому стані. Суспільство пронизують гострі суперечки з мовних питань. До того ж відсутня цілісна державна мовна політика. Мову як генетичний код національної культури та самоідентифікації народу обґрунтовують у своїх наукових працях В. Жайворонок і С. Римаренко. Проблеми мови як складова національної культури аналізує С. Каленюк, як елемент культури та чинник сучасного державотворення розглядає мову Г. Євсєєва, а В. Чернець визначає її як спеціальний апарат для забезпечення основ існування, держави, натомість втрата народом своєї мови призводить до денаціоналізації народу стверджує О. Тетерич. І. Сковронська доводить, що мова є ознакою національного визнання держави. Метою статті є обґрунтувати роль і значення мови в усіх сферах суспільного життя як важливого чинника українського державотворення. За визначенням науковців, мова – це генетичний код нації, який поєднує минуле, програмує майбутнє і забезпечує буття нації у вічності. Мова – феномен етносу, народу, нації, одна з основних її ознак, оскільки значною мірою забезпечує нормальне функціонування національного організму в усіх його проявах – політичному, державному, економічному, культурному. Іншими словами, «мова народу, народності чи діаспори – то генетичний код національної культури, запорука самобутності та самозбереження». Мова – надбання людства. Вона не тільки найпотужніший засіб спілкування, знаряддя мислення, а й необхідна умова існування народу. Мова спрямована як на внутрішній світ людини, її психіку, так і в зовнішній світ природи і людських взаємин. У рідній мові будь-якого народу, – стверджує С. Каленюк, – закодовано все його життя – його історія, культура, світобачення, помисли і надії, його менталітет. Мова виникла в суспільстві, задовольняє комунікативні потреби суспільства, є однією з найважливіших ознак соціуму і поза ним існувати не може. Так, як мова це соціальне явище, то вона дуже тісно пов'язана з суспільством. Безперечно, що цей зв'язок – зворотній, бо суспільство без мови навряд чи зможе функціонувати. Хоча сьогодні українська мова має офіційний статус державної мови, однак проблема функціонування нашої мови в сучасному суспільстві є досить актуальною. Державність української мови є ключовим чинником консолідації українського суспільства на всій території

України, формування сучасної української політичної нації, символічним уособленням української державності, гарантією збереження національної ідентичності українського етносу і державної єдності України. З огляду на це українська нація і держава мають забезпечувати відродження і захист української мови, якісну розбудову українського мовного простору. З огляду на зазначене, мова розглядається не тільки як засіб комунікації, але й як елемент культури та чинник сучасного державотворення. Напрями ж і принципи державотворення залежать як від етнічного складу населення, так і від того, що владна еліта, суспільство розуміють під терміном держава. Адже цей термін має багато різних трактувань, які упродовж віків визначалися по-різному. В одному випадку держава це – суверенна, територіальна державна влада, яка володіє спеціальним апаратом примусу і здатна через право робити свої веління загальнообов'язковими для всього населення країни, здійснювати управління в соціально-неоднорідному суспільстві. В іншому держава розуміється як суспільство загалом або як особлива форма територіальної організації політичної, законодавчої, виконавчої, судової влади в суспільстві, що здійснює керування суспільством на основі права за допомогою спеціального апарату, який забезпечує основи існування людини й суспільства, суверенітет народу. У всякому випадку держава, як свідчить світовий і український досвід державотворення, через мову, культуру, релігію та інші цінності виконує функції інтеграції поліетнічного, полікультурного суспільства та самоідентифікації народу. Тобто державотворення є необхідною умовою забезпечення стабільного існування етносу шляхом соціально-територіальної організації – створення держави і її подальшого розвитку. Основними елементами етносу, що історично формуються, і без яких сама етнічність втрачає будь-який сенс, є: спільна територія, мова, релігія, історія, культурні надбання, свідомість. Мова як елемент етносу – важливий чинник його існування. Вона проявляється у збереженні національного колориту, у піснях, літературі, фольклорі тощо. З допомогою мови відбувається передача етнічного нащадкам, обмін етнічним з іншими культурами світу. Зазіхання на будь-який елемент етносу, чи будь-які культурні цінності зі сторони іншого етносу може призвести до міжетнічних і міжнаціональних конфліктів.

Оскільки однією з головних ознак етносу визначають мову, то у процесі державотворення мова посідає одне з чільних місць. Видатний вітчизняний філософ і філолог О. Потебня розглядав мову не тільки як етнодиференціюючу, а й як етноформуючу ознаку будь-якого народу. При цьому етнічна специфіка полягає не в тому, що виражається, а в тому, як виражається. О. Потебня зазначив, що однією з основних функцій мови є те, що вона творить, формує думку. У різних народів думки утворюються по-різному, оскільки вони мають неоднакові мови. Тому, мова зумовлює розвиток прийомів розумової діяльності. Мова виступає важливим чинником, що об'єднує людей у «народність». Втрата народом своєї мови призводить до денаціоналізації народу, тому дуже важливо дбати про національну освіту та розвиток інтелекту в його представників.

О. Потебня зазначав, що знання людей про світ не є тотожними, і це відображається на тому змісті, який вони вкладають у слова. Слово – це засіб, який виходить з глибини людської природи. Як у слові вперше людина усвідомлює свою думку, так і в ньому ж передусім вона бачить ту закономірність, яку потім переносить на світ. Люди розуміють один одного у процесі спілкування тому, що у змісті слів є щось спільне, народне. Це спільне О. Потебня називав «найближчим значенням» змісту слово. Саме воно робить мову засобом спілкування.

Сучасна наука, не даючи універсального визначення «нації» як людської спільноти, усе-таки прагне запропонувати певний набір характерних рис, які вважаються необхідними умовами фактичної наявності нації. Цей набір включає в себе, як мінімум, мовні, культурні, територіальні, економічні, соціальні, соціально-психологічні й політичні характеристики, при цьому жодна з них не може претендувати на домінуючу роль у цьому переліку.

Український політолог А. Колодій – дослідниця проблем нації, етносу, визначила основні ознаки, притаманні всім спільнотам та основні підходи їх характеристик. Зокрема, онтологічна нація визначається як етнос на найвищому, сучасному ступені розвитку; етнос, що є зрілим у соціально-політичному і культурному розуміннях; етнос, що відповів на виклик модернізації. Структурна нація – це громадянське суспільство плюс національна (тобто створена культурно спорідненим народом) держава. Функціональна нація – це суб'єкт політичного процесу, наслідок соціальної

мобілізації, захисник інтересів і архітектор майбутнього певного суспільства. Окрім того, щоб деякою мірою примирити різноманітні тлумачення суті нації й одночасно врахувати позитивні моменти багатьох підходів до її визначень, корисно виокремити такі поняття, як джерела націй, об'єктивні передумови формування, суб'єктивні передумови формування та формальні ознаки нації. Єдине, мабуть, з чим згодні всі дослідники – це наявність національної свідомості та самосвідомості у націєтворчих процесах. У загальній структурі суспільної й індивідуальної свідомості вагоме місце серед чисельних чинників сучасного державотворення посідає формування національної самосвідомості. Національна самосвідомість є складним духовним явищем, яке виникає й формується на певному ґрунті соціально-економічного життя, відображаючи певним чином «дух» епохи й настрої народу. Національна самосвідомість це, власне, рефлексія нації на саму себе, усвідомлення й емоційне переживання нею.

Національна свідомість – це закодований на генетичному рівні спосіб мислення і світосприйняття. Ця система гранично стійка до зовнішніх впливів, а першоосновою її є мова. Вона виступає неодмінним складником національної свідомості. Свідомість формується, виявляється в мові, а мова постає як універсальна ознака етносу, тобто можна говорити про українську мовну самосвідомість, що передбачає:

- усвідомлення окремішності своєї мови як засобу етнічної самоідентифікації особистості;
- бачення просторового і часового поля української мови як феномена єдності, цілісності українського етносу (нації);
- відбиття (віддзеркалення) мовної самосвідомості в самоназвах українців і в їхній мові.

Якщо народ має високорозвинену літературну мову, то це означає, що він зумів подолати неминучу в історії кожної нації економічну та політичну роз'єднаність. Якщо народ прагне пізнати сутність людського буття, то це так чи інакше знаходить відображення в архітектурі, орнаментиці, у різних видах декоративного мистецтва, музиці, релігії тощо. Оскільки мова – явище суспільне, у ній відображено конкретні історичні особливості розвитку народу, неповторний національний колорит, соціальні та комунікативні особливості. Національна мова належить до найважливіших чинників

консолідації населення в межах своєї країни. Солідарність як етнічної, так і політичної нації формує передусім масове усвідомлення належності до однієї мовно-культурної спільноти.

Мова є одним із ключових компонентів, з яких ми будуємо наші внутрішні моделі світу. Вона здатна здійснювати значний вплив на те, як ми сприймаємо реальність і реагуємо на неї. Мова, – як зазначає О. Сербенська, – найбільшою мірою визначає соціальну практику народу і його окремих груп, можливо, найбільше визначає рівень духовної культури суспільства, ту моральну атмосферу, яка свідчить про його життєдіяльні сили, здатність до самозбереження, акумулює у своїх знаках його генетичну силу. В умовах сьогодення, позначає вона, «важливо знайти рівновагу між державною мовою і довкіллям, продукувати й поширювати екологічно чисті тексти, прагнути до гармонії, яку творить людина – мова – суспільство». Мова – найважливіша ознака національної самоідентифікації не тільки людини та її духовної культури, але й держави в цілому. Саме тому в системі державних пріоритетів мовна політика мусить посідати чільне місце, оскільки її стратегічним завданням поряд із гарантуванням мовних прав людини є утвердження суспільної злагоди і політичної стабільності, забезпечення єдності і зміцнення української держави.

Мова – найміцніший кордон, який формує націю та захищає державу, її національний інтерес. Про українську мову словами класиків літератури можна сказати, що вона «жива схованка людського духу» (Панас Мирний), «росте елементарно, разом із душею народу і є кошовий скарб народу» (Іван Франко), «зброя іскриста, щира і гартована» (Леся Українка), «генофонд культури» (Олесь Гончар), «музика, мелодика, барви буття, інтелектуальна і мислительська діяльність народу» (Олександр Олесь). А наша сучасниця Ліна Костенко попереджає: «Нації вмирають не від інфаркту – спочатку їм відбирає мову». Україна є державою національного типу, тобто націєутворююче суспільство на чолі з українцями формує нашу державу. І тут, безумовно, на шкалі національних цінностей на першому місці стоїть мова – те, що нас ідентифікує як членів однієї нації. Нагадаю вислів письменника Ч. Айтматова: якби я дізнався, що киргизька мова помре завтра, я б помер сьогодні. Мені здається, що такі думки можуть належати тільки істинному патріоту. Бо за цими словами він або бачить майбутнє свого

народу, або ні. Свого часу з цього приводу висловлювався і К. Маркс: державною мовою не говорять тільки окупанти, раби і дурні.

Немає мови – немає Української держави.

Кожен громадянин України повинен власним прикладом показувати любов до української мови. Якщо культура стане одним із стратегічних напрямків розвитку нашої держави та її інтеграції в Європу, то Україна отримає більшу популярність у світі, а демократичні перетворення в нас відбуватимуться значно швидше.

Актуальність теми дослідження визначається тим, що роль рідної (української) мови як важливого чинника консолідації нації суттєво зростає в нових умовах розбудови української державності, вона стає опорою, що дасть змогу, на наш погляд, згуртувати українське суспільство для вирішення нагальних проблем сьогодення. Рідна мова як консолідуючий чинник була предметом розгляду провідних мовознавців і політиків сучасності, зокрема А.Бурячка, І.Ющука, В.Лизанчука, В.Радчука, І.Дзюби, М.Томенка, Д.Павличка, Л.Костенко та ін. Однак їхні дослідження, на наш погляд, мають відносно загальний характер, без узгодження цієї проблеми зі сферою освіти. У їхніх роботах та виступах детально не проаналізовано положення про те, чому саме українська мова дасть змогу отримати суспільство національно свідомих особистостей, стане основою гуртування всіх українців незалежно від етнічного походження. Саме тому метою статті стало доведення визначальної ролі української мови в консолідації нації. При цьому поставлено завдання не лише довести державотворчу роль рідної мови, а й накреслити шляхи її втілення в практику державного будівництва на новому етапі.

Нація (лат. *patio* – народ, плем'я) – історично сформована стійка спільність людей, об'єднана економічними, територіальними, мовними та культурно-психологічними зв'язками. На сучасному етапі державотворення відбувається творення в Україні політичної нації - інноваційної політичної реалії, нового етнополітичного феномена демократичного суспільства. Йдеться про формування нової державної нації у широкому розумінні – «політичної нації».

Національна ідея – це творець, захисник, відновлювач і будівничий державності народу, його рух свободи, вищий рівень самоусвідомлення, ознака інтелектуальної зрілості, його здатність впливати на формування позитивного для себе політичного міжнародного клімату. «Українська національна ідея впродовж

невольничих століть рятувала наш народ від загибелі. Вона була вірою в нашу державу, демократичну, європейську майбутність. Сьогодні це – життєво мобілізаційна мотивація для творчих вчинків уже звільненого народу в ім'я збереження й ненастанного вдосконалення своєї держави. Це та гідність, яка обертає рабську психіку в свідомість вільної людини, а народові дає безсмертя». Саме тому мова у М.Грушевського, першого Президента України, розглядається як культурно-національна сила, а українську ідею він завжди сприймав як єдність політичну й мовну.

Мова – твердиня народу й визначальна ознака нації, скарбниця її культурних надбань, засіб спілкування та консолідації суспільства. Питання мови – фундаментальне й перехідне для кожного українця. Головною рушійною силою здобуття українцями своєї держави була потреба в самозбереженні, де мові відводилося вирішальне значення. І кожна держава, по суті, стає тим самим механізмом самозахисту, який покликаний боронити, підтримувати всіх, хто причетний до єдиного національного організму. Саме необхідність національного відродження, як і повнота функціонування рідної української мови, всіх нас об'єднала, коли ми виборювали право на свою державу наш час особливо важливого значення набуває збереження національних традицій. Завдяки їм функціонує й розвивається національна мова, без якої неможливе існування нації, оскільки зречення своїх національних традицій, рідної мови рівнозначне зреченню своєї національності. Саме тому необхідне збереження та примноження своїх національних традицій, рідної мови. Тільки такий шлях забезпечить нормальний розвиток народу. Подальші дослідження проблеми вбачаються у висвітленні провідної ролі рідної (української) мови в становленні сучасної національно-мовної особистості.

протоієрей Олександр Дацюк,
кандидат богослов'я
(м. Хмельницький)

ТЛУМАЧНИЙ СЛОВНИК ПРЕПОДОБНОГО ПАМВО БЕРИНДИ

У 1627 році вийшов перший тлумачний церковнослов'янсько-український словник «Лексикон словенороській або імен толкованіє» Прп. Памво Беринди, який містить тлумачення близько 7-ми тисяч слів слов'янської мови з поясненням їх українською літературною мовою. Як відомо, прп. Памво (нар. між 1550–1570 рр., помер 13 (23) липня 1632 р.) був ченцем Києво-Печерської Лаври, а також відомим діячем української культури, енциклопедистом, мовознавцем, письменником, поетом. Дослідники не мають однієї думки щодо походження Прп. Памви, але схиляються до того, що Памво Беринда народився і зростав десь на території поширення бойківського чи покутського діалектів або тих наддністрянських говорів, що прилягають до них. Про це свідчать відображені у віршах Памви Беринди, а ще більше в «Лексиконі», мовні факти з цих діалектів. За твердженням українського лінгвіста Василя Німчука, «праця Прп. Памво Беринди є однією з кращих праць східнослов'янської лексикографії XVII ст.» [6]. На користь версії походження прп. Памво саме з земель теперішньої Західної України (а не Молдавії, як дехто стверджує), слід додати, що Беринда підписувався «*Памво*», на зразок українських власних імен на -о (*Павло, Дмитро, Карпо, Лавро* та ін.). Прізвища з кінцевим – «*да*» також зустрічаються в різних місцевостях саме України (наприклад: *Гойда, Минда, Логойда, Дунда, Шугайда, Дурда, Байда, Палайда* та ін.).

Протягом тривалого періоду, цей словник був посібником для тих, хто вивчав церковнослов'янську мову. Як свідчить навіть Максим Горький в автобіографічній повісті «В людях», словником Памви Беринди користувались і в другій половині XIX ст. Так, один з героїв повісті, колишній семінарист, говорить: «Хрисанф значить – золотий цвіт, як вірно сказано у Памви Беринди» [3, с. 464].

У друкованому вигляді і в численних рукописних копіях словник Памви Беринди був поширений не лише в Україні, але й в Росії, Білорусії, а також використовувався укладачами більш пізніх

східнослов'янських словників. Він відіграв важливу роль в історії української, російської, білоруської і навіть румунської лексикографії.

Про освіту Памви Беринди документальні дані відсутні, але сучасники називали його «людиною вченою». Дійсно, твори Беринди свідчать про те, що він був дуже освіченою людиною свого часу. Крім рідної української мови, Беринда добре знав церковнослов'янську, старогрецьку, латинську і польську мови.

Як зазначає В. Німчук, десь у 90-х роках XVI ст. (але не пізніше 1597 р.) Памво Беринда вступив на службу у друкарню Балабанів, де він здійснював нагляд за друкуванням, займався виправленням і перекладанням книг. Тут він і розпочав свою роботу над «Лексіконом славеноросским».

Багато чого навчився прп. Памво, перебуваючи на службі у Балабанів, у яких, була величезна бібліотека. Сам Памво Беринда пише, що Федір Балабан спонукав його до укладання словника.

Невідомо, де працював Памво Беринда після смерті Федора (1606 р.) і Гедеона (1607 р.) Балабанів. У присвяті свого словника Балабанам, Памво Беринда пише, що після смерті Федора Балабана його найняв Олександр Балабан, староста рогатинський і трембовельський. Отже, можна вважати, що після смерті Федора Балабана прп. Памво працював і жив деякий час у Олександра Балабана. Згодом Беринда переїхав до Львова і працював у Львівському братстві, яке теж мало свою друкарню.

У 1616 році у Львові були надруковані відомі різдвяні вірші Памви Беринди. В цей час Беринду вже знали за межами Львова, і Києво-Печерський архімандрит Єлісей (у схимі Єфімій) (Плетенецький), в 1616 р. купив друкарню Федора Балабана і запросив Памву Беринду до Києва. [5, с. 36].

Цікавим є факт, що Єрусалимський патріарх Феофан, який перебував у 1620 році в Києві, удостоїв Памву Беринду звання «протосингела» (головного друкаря), 3 цього часу прп. Памво підписувався «протосвгтель трону Иерусалимского» [2, с. 508].

Будучи головним друкарем, редактором і перекладачем, Памво Беринда брав участь у ряді найважливіших тодішніх лаврських видань, про що свідчать післямови, написані до різних книг, з яких особливо цінною є післямова прп. Памви Беринди до «Тріодіону» 1627 року, в якому були надруковані синаксарії (повчання), перекладені з грецької, друкарем і українським поетом XVII ст. Тарасом Земкою. У цій

післямові Памво Беринда говорить про правомірність використання рідної мови у письменстві, підкреслюючи, що коли можна перекладати Святе Письмо з старослов'янської мови на грецьку, а з грецької на старослов'янську, то можливо перекласти його і на українську.

Повертаючись до Лексикону прп. Памви, слід зазначити, що, вочевидь, «Лексикон» друкувався кількома заводами, і в процесі друкування кожного нового заводу автор вносив у текст словника деякі зміни. Взагалі ж, є думки, що він мав завершувати нове видання Біблії, яке задумав Федір Балабан, але оскільки проект *Балабана* не був здійснений, Памво Беринда переробив свій словник для практичних потреб [6].

Однозначно, поява перекладного словника типу «Лексикона» Памви Беринди була викликана потребами культурного життя XVI–XVII ст. Тоді у користуванні було чимало літератури церковнослов'янською мовою: у школах не тільки викладали ряд дисциплін церковнослов'янською, а й вивчали її як предмет. Але для широкого кола читачів багато форм і слів церковнослов'янської мови були малозрозумілими. Тож, перекладний церковнослов'янсько-український словник був необхідний не лише викладачам та учням братських шкіл, а й широкому загалу читачів.

До прп. Памви інші автори, такі як Лаврентій Зизаній, також працювали над виданням словників, які задовольняли потреби свого часу, але Лексикон Памви був значно повнішим, ніж праці його попередників.

Цікавим є факт, що прп. Памво мав досить багато критиків серед своїх сучасників, як він сам жалівся у післямові, багато є «разорителей і хульників», а помічників мало. На думку П. Житецького, противники Беринди спокушалися наївною етимологією автора, «граматичним беспорядком, який допускав Беринда», або й «могли не погоджуватися із самою суттю його пояснень». Водночас, відомий книгознавець Григорій Іванович Коляда вважає, що недоброзичливе ставлення деяких сучасників до праці Беринди було викликане введенням у словник народної мови. [6].

Проте, вочевидь, своїм словником автор хотів сприяти поглибленому вивченню церковнослов'янської мови, прагнув зробити її доступною і зрозумілою для широкого читача. Разом з тим, Беринда

не заперечував значення української мови і можливості використання її в письменстві. Жоден з визначних діячів української культури кінця XVI – поч. XVII ст. не ставився зневажливо до української народної мови, яка органічно входила у тодішню літературну мову.

Пишучи про своїх критиків, Памво Беринда, скоріше всього, мав на увазі представників ворожого Православній Церкві табору, які у той час всіляко принижували церковнослов'янську мову, заперечували її здатність обслуговувати письменство, говорили, що ця мова не має граматик і словників і не може їх мати. Своїм словником Памво Беринда спростовував подібні несправедливі твердження. Аналогічні нападки на церковнослов'янську мову ми також бачимо у XVI ст., наприклад, у книгах Петра Скарги.

Особливою цінністю Лексикону прп. Памво є те, що на відміну від попередників, Словник Беринди містить близько сіми тисяч статей, у той час, як більш ранні видання інших авторів мали не більше однієї тисячі. При укладанні словника, Памво Беринда використав всю доступну йому лексикографічну літературу. З пошаною він говорить про Лаврентія Зизанія і про його словник. Важливим є факт, що у словнику Памви Беринди вже наявні елементи тлумачного, енциклопедичного і етимологічного словників. Також є цікавим те, що окрім праць відомих лексикографів, Беринда використовує так звані «произвольники», тобто вказані на полях книжок синоніми або можливі варіанти перекладу того чи іншого слова оригіналу, а також пояснення або переклади незрозумілих та малозрозумілих для широких читацьких кіл церковнослов'янських й іншомовних слів, що зустрічалися в рукописах й друкованих книгах.

З праці видно, що Памво Беринда був обізнаний також з іншими лексикографічними джерелами XVI і початку XVII ст., зокрема з латинськими; греко-латинськими і латино-польськими словниками.

Питання про джерела «Лексикона» Беринди до цих пір вимагає подальшого дослідження. Щоправда, вже можна стверджувати, що прп. Памво творчо використав надбання української («Лексисъ» Лаврентія Зизанія, «произвольники» та ін.), російської (твори Максима Грека, азбуковники тощо) і білоруської (глоси Ф. Скорини) лексикографії, а також розробки західноєвропейської, візантійської і, можливо, вірменської лексикографії в галузі тлумачення імен [5]. Але, водночас, праця Беринди є оригінальною і

самобутньою, виступаючи не лише підсумком, але й новим кроком у розвитку не лише української, але й всієї східнослов'янської лексикографії.

Якщо у попередніх лексикографічних працях, що були переважно невеликого розміру, перекладались і пояснювались здебільшого випадково зібрані слова, то Памво Беринда перший в історії української лексикографії уклав систематичний, порівняно великий словник, що вийшов окремою книгою.

Реєстр першої частини словника Беринди складають церковнослов'янські, а також староруські слова, які були малозрозумілими або незрозумілими для тодішнього читача. Значний процент серед нецерковнослов'янських слів реєстру складають українські слова, а також слова польські, що потрапили в реєстр словника через українську книжкову мову XVI–XVII ст.

Наявність українських слів у реєстровій частині словника свідчить про те, що діячі культури XVII ст. не завжди могли точно провести межу між церковнослов'янською і живою мовою, бо церковнослов'янська мова зазнала значного впливу живої мови, зокрема літературної мови XVII ст., а українська книжкова мова широко використовувала надбання церковнослов'янської мови.

Реєстр другої частини словника складають в абсолютній більшості слова іншомовного походження – загальна лексика і власні назви. Реєстрові слова обох частин «Лексикона» перекладаються або тлумачаться українською літературною мовою XVII ст. Церковнослов'янська та давньоруська лексика органічно входила в українську мову XVI–XVII ст., тому й недивно, що у перекладній частині словника Беринди багато церковнослов'янських слів, тут також яскраво відображений взаємозв'язок церковнослов'янської і української книжкової мови, а щоб читачам, серед яких були носії різних діалектів, було більш зрозумілим те, чи інше слово, до реєстрового слова у перекладній частині Словника старанно добиралися синонімічні й близькі за значенням слова.

Як відомо, в українській літературній мові XVI–XVII ст. було багато слів, запозичених з польської мови, тож Беринда широко використовує і польську лексику. Слова польського походження були і в тодішній народній мові, особливо в західних українських говорах.

Українська літературна мова того часу засвоїла також велику кількість грецьких і латинських слів (в основному через тодішню школу). Деякі з них залишились і надалі в українській мові.

Наприклад: пестун: педагог, детоводитель; риторь: речеточець, ветіа, хитрословец, красномовца, оратор; акроама: слуханье, лекція... тощо. Латинську і грецьку мови вивчали в тодішніх українських братських школах і освічені люди добре володіли ними.

Наявність у перекладній частині «Лексикона» великої кількості пояснень і тлумачень реєстрових слів дає важливий матеріал для дослідження історичної морфології української мови, а також багатий фактичний матеріал для вивчення історії українського словотвору.

Праця П. Беринди є важливим джерелом вивчення словникового складу української мови XVII ст., її синоніміки, засобів словотвору. Звичайно, українська лексика «Лексикона» відбиває лише частину словникового скарбу української мови початку XVII ст. Але перекладна його частина яскраво засвідчила про здатність народної мови обслуговувати письменство. Лексика перекладної частини словника Беринди вимагає окремого всебічного дослідження.

«Лексикон» Памви Беринди включає в себе і великий специфічний східнослов'янський словниковий матеріал, тому він може бути використаний дослідниками історії лексики російської і білоруської мов.

Отже, словник Беринди має величезну філологічну цінність ще тому, що в ньому розкривається зміст, який вкладали у церковнослов'янські слова східнослов'янські культурні діячі XVI–XVII ст.; він є цінним посібником при читанні українських, російських і білоруських пам'яток, писаних церковнослов'янською мовою.

У «Лексиконі» зафіксована й значна кількість церковнослов'янської лексики, зібраної автором з різноманітних рукописних і друкованих джерел XVI–XVII ст., в тому числі й тих, що не дійшли до нашого часу.

Вивчення літературної спадщини XVII ст., гідним взірцем якої є Лексикон прп. Памви, дає нам сьогодні чималу користь, підтверджуючи наявність у нашій історії не лише темних сторінок, відзначених часами гноблення народу зі сторони неспокійних сусідів, але й наявність у ту саму непросту епоху серед нашого народу

справжніх представників української інтелектуальної еліти, даючи нащадкам насагу до розвитку і вивчення своєї історії на таких піднесених прикладах.

Список використаних джерел та літератури:

1. Біблія. Книги Святого Письма Старого і Нового завіту. УБТ, 2002.
2. Горький М. Твори у 16-ти томах. К. : Держлітвидав, 1953. Т. 8.
3. Давньоруські патерики. Києво-Печерський патерик. Волоколамський патерик. М.: «Наука», 1999.
4. Німчук В. В. Беринда Памво // Українська мова: енциклопедія. К. Українська енциклопедія, 2000.
5. Німчук В. В. Памво Беринда і його «Лексикон словенороській або імен толкованіє» // Українська мова: науково-теоретичний журнал. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://litopys.org.ua/berlex/be01.htm>. Назва з титул. екрану.
6. Патерик Печерський. Вид. Києво-Печерської Лаври. К.: КПЛ, 2010.
7. [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/Памво_Беринда. Назва з титул. екрану.

Л. Г. Дубина,

кандидат педагогічних наук, доцент

Т. Ф. Кирилюк,

учитель початкових класів

(м. Хмельницький)

СТОРИТЕЛЛІНГ ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Метою початкового курсу мовно-літературної освіти є розвиток особистості дитини засобами різних видів мовленнєвої діяльності, формування ключових, комунікативної та читацької компетентностей [1]. Спільними для всіх ключових компетентностей є

такі вміння: читання з розумінням, уміння висловлювати власну думку усно і письмово, критичне та системне мислення, творчість, ініціативність, здатність логічно обґрунтовувати позицію, вміння конструктивно керувати емоціями, оцінювати ризики, приймати рішення, розв'язувати проблеми, співпрацювати з іншими особами.

Оскільки сучасні діти багато спілкуються онлайн, «живе» спілкування стає для них видом діяльності, якому потрібно навчати.

Ефективним методом розвитку комунікативної компетентності молодших школярів є сторітелінг – калька з англійської мови (Storytelling), що у перекладі означає «story» – історія, а «telling» – розповідати (рис. 1). Отже, сторітелінг доцільно розуміти як спосіб передачі інформації через розповідання історій, що є соціально-культурною активністю, коли людина ділиться історією з іншими людьми, іноді використовуючи імпровізацію, театралізацію чи перебільшення.

У науково-педагогічній літературі сторітелінг розглядають:

- як технологію створення історії та передачі за її допомогою необхідної інформації з метою впливу на емоційну, мотиваційну, когнітивну сфери учня;

- як ефективний метод навчання та виховання;

- як мистецтво розповідати та складати зворушливі або повчальні історії з реальними чи вигаданими персонажами.

Активно використовувати сторітелінг у різних сферах (бізнесі, засобах масової інформації, педагогіці) починають у 90-х роках ХХ століття. Першим цей термін ввів і представив широкій аудиторії керівник американської корпорації Armstrong International – Девід Армстронг. Він використовував мистецтво розповідання історій для покращення показників роботи компанії і навчання новачків. Практичний досвід використання сторітелінгу описав і узагальнив у своїй книзі [2].

Засади використання сторітеллінгу в освіті були закладені К. Egan у праці «Teaching as Story Telling: An Alternative Approach to Teaching and Curriculum in the Elementary School», яка вийшла у світ 1986 р. в м. Чикаго. К. Egan розглядає сторітеллінг як альтернативний підхід до організації навчання у початковій школі [3].

Рисунок 1. Поняття сторітелінгу

Теоретичні основи сторітелінгу, приклади застосування у різних сферах викладені у працях Вільяма Зінссера («Текст-пекс-шмекс») [4], Стівена Кінга «Про письменство» [5], Енн Ламот «Пташка за пташкою» [6], Таїс Золотковської «Пиши» [7], Марка Лівіна «Сторітелінг для очей, вух і серця» [8].

В українській педагогіці сторітелінг є мало дослідженим. Окремі його аспекти відображені у працях Н.І. Гущиної, Т.В.Дубок, К.Л. Крутій, С.Г. Немченко, З.І.Удич, І.О. Черешнюк. Активно використовують сторітелінг вчителі-практики А.Баєва, А.Козенко, І. Большакова та ін.

Особливості використання сторітелінгу розкрито в Онлайн-курсах «Сторітелінг в освіті. Як і для чого оповідати історії в школі» [10] Сторітелінг. Онлайн-курс для вчителів початкової школи [11].

Актуальність використання сторітелінгу в освіті зумовлена важливим значенням цього методу для розвитку особистості учня та формування його комунікативної компетентності.

Мистецтво сторітелінгу знайомить учнів з різними формами подачі інформації (текст, презентація, відео); допомагає краще запам'ятати навчальний матеріал; вчителю донести, а учню отримати будь-яку інформацію у формі цікавої історії; демонструє новий досвід вирішення проблем чи розв'язання конфліктних ситуацій; розвиває емоційний інтелект, критичне мислення, унікальність уяви кожної дитини; мотивує створювати власні історії; дозволяє проявити

активність і творчість, використовувати різні інструменти для презентації складених історій (акторську гру, танець, малюнок, квест).

В науково-методичній літературі не існує єдиної класифікації видів сторітелінгу. В залежності від авторства розрізняють активний і пасивний види сторітелінгу.

Хто автор?	
	
пасивний	активний
історію складає і розповідає вчитель	історію складають і розповідають діти

В залежності від змісту історій розрізняють такі види сторітелінгу:

Зустрічаються й інші класифікації сторітелінгу та видів історій.

Сторітелінг будь-якого виду відрізняється від простої розповіді наявністю таких складових:

- головний персонаж (персонажі);
- інтрига;
- сюжет.

В основі сторітелінгу має бути цікава тема та ідея.

Мистецтво складання історій передбачає поєднання різноманітних прийомів та методів роботи. В залежності від теми, мети уроку, програмних вимог діти можуть складати різні види історій:

1. Історію на тему, запропоновану вчителем.
2. Історію за планом або запитаннями.
3. Історію за запропонованим початком.
4. Історію за опорними словами.
5. Історію за власним сюжетом.
6. Історію за серією малюнків.
7. Історію в коміксах.
8. Історію в sms-повідомленнях.
9. Продовження вже відомої історії.
10. Редагування готової історії.

Подаємо конспект уроку розвитку мовлення у 2 класі з використанням сторітелінгу.

Тема. Турбота зігріває в холодну пору. Побудова тексту за поданим початком.

Мета: вчити будувати усну розповідь за поданим початком, збагачувати словниковий запас учнів, розвивати ключові компетентності, вміння будувати речення та поєднувати їх у зв'язне висловлювання, виховувати доброту, чуйність, милосердя, бажання допомагати іншим.

Обладнання: серія малюнків, мультимедійний комплект.

Хід уроку:

I. Організація класу

II. Робота над матеріалом уроку

1. Повідомлення теми і мети уроку

2. Вправа «Павутинка думок». Введення в історію.

Прочитайте уважно заголовок. Чи всі слова вам зрозумілі?

– Як ви розумієте слово турбота? (Піклуватися, дбати про когось)

– Розгляньте малюнки і скажіть, про кого можна піклуватися в холодну пору?

– Що для цього можна робити? (розвішувати годівниці, розкласти їжу для диких тварин у лісі, підгодовувати та зігрівати покинутих тварин, допомагати одягом та їжею безхатькам, бути уважними до літніх та хворих людей взимку).

– Складаємо павутинку думок:

Піклування в холодну пору – птахи – дикі тварини – покинуті тварини – безхатьки – літні люди

3. Слухання початку історії (пасивний сторітелінг)

Булька та Рікі ще зовсім недавно були домашніми улюбленцями. Вони жили в просторих квартирах, господарі про них піклувалися та любили їх.

Навесні старенький дідусь, з яким жив Булька, важко захворів і помер. Родичі продали квартиру, а песик опинився на вулиці. Влітку він харчувався на смітнику, а з приходом зими життя песика стало важким, холодним та голодним. Щоб зігрітися, Булька часто лежав на теплому старому люкові біля під'їзду.

Одного дня він познайомився з Рікі, який теж не мав, де жити. Господарі Рікі розлучилися, і собака став нікому не потрібний.

Цілими днями Булька і Рікі тулилися один до одного і сумно дивилися в очі перехожих голодними очима...

Фізкультхвилинка

4. Створення кінцівки історії за серією малюнків-підказок.

– Як ви думаєте, чи можна допомогти Рікі та Бульці? Як саме? Придумайте кінцівку нашої історії.

5. Запис кінцівки у зошит

Орієнтовний варіант кінцівки

Діти нашого під'їзду турбувалися про Бульку та Рікі. Батьки Вані та Максима збудували для песиків будку. Віка застелила домівку теплим шарфом. По черзі виносили їжу. Згодом батьки Ліни домовилися про переселення собак до притулку. Діти часто навідували їх. Турбота зігріває в холодну пору.

III. Підсумок уроку

Про кого потрібно піклуватися в холодну пору?

Що для цього можна робити?

Отже, сторітелінг має великий потенціал для розвитку комунікативної компетентності молодших школярів, особистісних якостей та цінностей.

Список використаних джерел та літератури:

1. Типова освітня програма, розроблена під керівництвом Савченко О. Я. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-1-4-klas/2019/11/1-2-dodatki.pdf>. Назва з титул. екрану.

2. David M. Armstrong. Managing by Storying Around: A New Method of Leadership / David Armstrong. New York: Doubleday Currency, 1992. 272 p.

3. Egan K. Teaching as Story Telling: An Alternative Approach to Teaching and Curriculum in the Elementary School / Kieran Egan. University of Chicago Press, 1986. 122 p.

4. Зінсер Вільям. Текст-пекс-шмекс. Магія переконливих текстів [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=GscXfvlp3kE>. Назва з титул. екрану.

5. Стівен Кінг Про письменство [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.rulit.me/books/pro-pismenstvo-memuari-pro-remeslo-read-498264-1.html>. Назва з титул. екрану.

6. Ламотт Энн Птица за птицей. Заметки о писательстве и жизни в целом [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://monster-book.com/reader/370>. Назва з титул. екрану.

7. Пиши. Легкий шлях від ідеї до книжки / Таїс Золотковська. Дніпро: Моноліт, 2018. 288 с.

8. Лівін Марк Сторітелінг для очей вух і серця [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://nashformat.ua/products/ebook-storiteling-dlya-ochey-vuh-i-sertsya-919432>. Назва з титул. екрану.

9. Удич З. І. Сторітелінг (storytelling) у підготовці майбутніх учителів інклюзивних класів [Електронний ресурс]. Режим доступу: [file:///C:/Users/User/Downloads/VchdpuP_2018_151\(1\)___69.pdf](file:///C:/Users/User/Downloads/VchdpuP_2018_151(1)___69.pdf). Назва з титул. екрану.

10. Онлайн-курс Сторітелінг в освіті. Як і для чого оповідати історії в школі [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://www.osvitaua.com/storytelling/?fbclid=IwAR01l_XHnOMmvS54jqigSOI5o_xj2MCG00_3OriKWbhgJT-5rdOKvIHW8A4. Назва з титул. екрану.

11. Сторітелінг. Онлайн-курс для вчителів початкової школи / Большакова [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=2aYHz1U19U8>. Назва з титул. екрану.

О. Д. Королевська,

учитель української мови та літератури,

учитель-методист

(м. Хмельницький)

ПІЗНАННЯ МАТЕРІАЛЬНОЇ КУЛЬТУРИ НАРОДУ ЧЕРЕЗ ДІАЛЕКТИЗМИ

Пізнання народної культури важко уявити без мовних матеріалів, без вивчення характерних номінацій, властивих різним діалектам.

Майже кожна з існуючих мов має в своєму складі багато місцевих, територіальних діалектів. Вони є одним із різновидів, однією з форм вияву національної мови; разом із літературною мовою в її писемній і усній формі вони складають те єдине ціле, що зветься загальнонародною національною мовою. Діалектологією користуються для повнішого розуміння давніх пам'яток, а також художніх творів як дожовтневої класичної, так і сучасної української літератури. Так, наприклад, багато чого залишиться незрозумілим для

читача без спеціальної підготовки в творах таких українських письменників, як М. Шашкевич, Ю. Федькович, І. Франко, О. Кобилянська, де виявилися мовні особливості південно-західних українських діалектів [4, с. 4].

Діалект – це говір, місцевий різновид мови. Слова, які належать до цього говору, називають діалектизмами.

Перші спроби охарактеризувати українські діалекти сягають другої половини XVIII – початку XIX ст. Широке розгортання робіт з вивчення українських говорів дало можливість охопити діалектологічними дослідженнями не тільки весь ареал української мови, а й значно розширити їх проблематику. Величезний матеріал з української діалектології зібрано в численних діалектологічних дослідженнях української мови, виконаних мовознавцями протягом цілого століття [1, с.132].

За сукупністю мовних ознак розрізняються фонетичні, граматичні та лексичні діалектизми. Лексичні діалектизми поділяються на три групи: власне лексичні, етнографічні та семантичні. Власне лексичні – це діалектні синоніми до загальнонародних слів: вуйко – дядько, кибель – відро, кия – сокира, маржина – худоба. Етнографічні діалектизми - це назви місцевих реалій, що не використовуються на решті національної території: крися (різновид чоловічого капелюха), гачі (вид штанів). Семантичні діалектизми – слова, що в діалекті мають значення, відмінне від загальномовного: пироги (вареники), базар (майдан), гора (горище) [2, с. 107].

Фонетичні діалектизми відрізняються від літературної норми вимовою певних звуків: кирниця – криниця, вашко – важко, зора – зоря, куєнь – кінь.

Граматичні діалектизми різняться від літературної норми оформленням певних граматичних форм: співаєть – співає, їсиш – їси, руков – рукою.

Діалекти української мови поділяються на три основні групи: північну, південно-східну та південно-західну. Північне наріччя побутує на терені Чернігівської, Рівненської, Волинської, північних частин Київської та Сумської областей. Фонетичними особливостями цих говірок є двозвуки уо, уе, уи, уі, іе (лієс – ліс); тверда вимова звуків р, ц (бура – буря, хлопец – хлопець). З морфологічних ознак

слід відзначити закінчення -є (насіннє, зіллє), нестягнену форму прикметників (зеленая, високиє).

Південно-західне наріччя поширене на території Закарпатської, Львівської, Хмельницької, Тернопільської областей. Говірки цього наріччя мають такі специфічні риси як: вимова ненаголошеного о як у (курова, чулувік); тверда вимова р (бурак, зора); неподовжений приголосний (житє, весіле); оглушення дзвінких приголосних у кінці слова (шипка, перелас); закінчення -ов (водов, горов); -ови (батькови, сватови); уживання минулого часу замість інфінітива в складеній формі майбутнього часу дієслів (буду брав, буду носив).

Південно-східне наріччя охоплює Полтавську, Харківську, Луганську, Донецьку, Запорізьку, Дніпропетровську, Херсонську області, Крим, східну частину Черкаської та південну частину Миколаївської областей. В основному лексична, морфологічна, фонетична структура південно-східного наріччя збігається з відповідними структурами української літературної мови. Проте в деяких говорах цього наріччя є відмінності морфологічного (ходе, ходю) та лексичного плану (мазати – білити, пакіл – кілок), що не стали надбанням літературної мови [3, с. 76].

Діалектизми не використовуються в науковому та офіційно-діловому стилях, крім тих випадків, коли вони є предметом опису та вивчення (у таких науках, як діалектологія та етнографія). У художній літературі та в публіцистиці вони вживаються з метою кращого відображення місцевого побуту, змалювання пейзажу, для мовної характеристики героїв: «Як ворон небо почорніло, шварнула блискавка - грім грюкнув і загув» [2, с. 108].

Діалекти є невичерпним джерелом збагачення літературної мови. Завдяки творчості майстрів українського слова чимало діалектизмів стало надбанням загальноукраїнського красного письменства. Проте без потреби вживати діалектну лексику не слід, оскільки невмотивовано й невдало використані діалектизми засмічують літературну мову, роблять її незрозумілою, важкою для сприймання [3, с. 77].

Отже, лексика сучасних українських діалектів є наслідком тривалого історичного розвитку мови. Вона склалася протягом ряду епох і відбиває в собі різні етапи складного історичного шляху нашого народу. Саме в лексиці, в першу чергу, відбиваються зміни, що

відбуваються в суспільстві, в багатогранному повсякденному житті людей.

Список використаних джерел та літератури:

1. Бевзенко С. П. Історія українського мовознавства / С. П. Бевзенко. К. : Вища шк., 1991. 233 с.
2. Пономарів О. Д. Стилїстика сучасної української мови / О.Д. Пономарів. Тернопіль : Навчальна книга, 2000. 248 с.
3. Сучасна українська мова : підручник / О. Д. Пономарів, В. В. Різун, Л.Ю. Шевченко. 4-те вид. К. : Либідь, 2008. 488 с.
4. Українська діалектологія / С. П. Бевзенко. К. : Вища шк., 1980. 245 с.

Л. В. Кравчук,

учитель української мови та літератури;

учитель-методист

(м. Красилів)

ФОРМУВАННЯ МОВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ ОСНОВНОЇ ШКОЛИ

Жодне суспільство, на якому рівні воно не було, не може існувати без мови.

Розбудова державності України, відродження духовності нашого народу вимагають виховання громадян нової генерації, національно свідомих, здатних втілювати в життя загальнолюдські ідеали добра і справедливості. Відомий педагог К. Ушинський писав: «Відберіть у народу все – і він усе може повернути, але відберіть мову, і він більше ніколи не створить її».

Національна свідомість і самосвідомість – це досягнення людиною себе представником певного народу, носієм його культури, знавцем минулого й сучасного, діяльність якого спрямована у майбутнє.

Мова, як відомо є не лише засобом спілкування, це також спосіб сприймання світу, відтворення його в свідомості людини. Як основа духовності народу, мова є підмурком існування нації.

Із пробудження національної свідомості в межах усієї української нації, «від Сяну до Дону», треба подбати про те, щоб підвищити рівень мовно-національної вихованості народу.

Тепер у незалежній Україні українська мова в усій її чистоті й красі має посісти належне їй місце. Носіями зразкової української мови мусять стати державні діячі, урядовці всіх рангів, якщо вони спілкуються з людьми поза своєю домівкою, виступають перед аудиторією, безпосередньо чи в засобах масової інформації.

Мовні недоладності трапляються навіть у важливих державних документах. Усі ці недоладності є наслідком мовної невибагливості, нерозрізнення лексичних та граматичних засобів, української і російської мов безоглядного перенесення в українську мову чужих слів і висловів.

Національну мову творить народ, а її відшліфована форма – літературна мова – викристалізовується під пером митців слова.

Мова – явище суспільне. Обслуговуючи потреби суспільства, вона виконує ряд функцій. У галузі освіти українська мова має реалізовуватися, як навчальний предмет; як основний засіб комунікації і здобуття знань з інших сфер пізнання; як засіб розвитку та саморозвитку учня, творчого самовираження і утвердження особистості в суспільстві. Формування такої особистості дедалі більше пов'язується зі справжніми опановуванням мови, культури, мовлення [3; с. 7-11].

Адже у мові концентрується сама сутність людського буття людини, історичного буття народу. Це переконливо довели філософія, психологія, соціолінгвістика XIX і особливо XX століття. Звідси фундаментальна цінність мови як основи само ідентифікації людини і народу.

Насправді ж, рідна мова в сучасному розумінні – це мова рідної землі, це мова предків, близьких і далеких. А кількість предків у кожного з нас, якщо заглиблюватись в історію, зростає в геометричній прогресії. Отже, – це мова народу.

Кожний народ віками творить собі мову відповідно до своєї вдачі, менталітету, світосприйняття, природного оточення і відповідно до своїх, а не чужих потреб.

Ідеал людини – громадянина суверенної України традиційно втілює в собі м'якість і толерантність вдачі, мужність, доброту,

пісненність і милосердя, стійкість і незламність духу, вірність заповітам батьків і дідів.

Як же виховати дитину з такими рисами? Починати треба з рідної мови. Бо ж загальновідомо, що вона є однією з найдавніших і найрозвиненіших мов світу. В очах українських школярів рідна мова повинна бути найпрестижнішою. Для цього потрібно, щоб діти збагнули, що наша мова і давня, і багата, і могутня. Що мова не просто засіб спілкування, а генетичний код і порушення цього коду породжує хаос в душі, генетичний зв'язок між поколіннями.

Вона щонайменше втричі давніша, ніж англійська чи російська. Навіть у важких історичних умовах нею створено високохудожні шедеври, перекладено найвидатніші твори світової літератури й науки – й лексики, і граматичних засобів для цього в ній достатньо. Її велич і могутність довів уже понад півтора століття тому Тарас Шевченко. А чи вона буде ще величнішою й могутнішою залежить від величчя й могутності духу тих, хто йде за нами, від нас самих.

Українська мовою видано тисячі оригінальних художніх книжок, перекладено чи є всі найвидатніші твори світової літератури. Наша мова дає для цього всі можливості.

Рідна мова, мова рідного народу посилює інтелект людини, помножує творчі можливості. Тарас Шевченко геніальним став саме тому, що творив мовою свого народу й своєї землі.

У російськомовному середовищі починали своє життя й такі письменники, як Борис Грінченко, Володимир Сосюра, та й хіба тільки вони? Але перебороли чужу Московщину й стали видатними діячами української культури. Ті, хто нав'язує українцям чужу мову замість рідної, обіцяючи всілякі переваги, престиж, мають на меті приступити інтелект української нації й перед світом виставити наш народ як неповноцінний, розумово обмежений, нездатний до самостійного інтелектуального життя, а отже, й до саморозвитку.

Учні повинні знати й те, що наша мова одна з найдавніших у Європі: саме на території України сформувалася слов'янська мова, тут вона й збереглася із багатьма своїми первісними рисами.

Викладаючи мову в школі, треба виходити з того, що мова – це система систем. Інакше вона б не могла ефективно виконувати свого призначення – бути досконалим інструментом мислення й універсальним засобом між людського спілкування. Протягом століть вона вільно шліфувалась в постійному усному мовленні – те, що

порушувало закономірності, з плином часу усувалося з неї, а те, що відповідало вимогам системи, залишалося. Тепер наша мова – одна з найбільш розвинених систематично впорядкованих мов. І це треба донести до учнів.

Українська мова, щодо мовних засобів, складається з трьох основних функціональних компонентів: фонетики, лексики й граматики. Фонетика становить матеріальну оболонку мови: за допомогою звуків ми передаємо інформацію один одному. Лексика членує світ на окремі частинки й дає їм узагальнені назви. А граматика дає нам змогу показати реальні чи уявні зв'язки, які існують між речами та явищами. Кожен із цих компонентів мови становить свою організовану систему.

Звуки (фонemi) поділяються на голосні і приголосні. Фонemi можуть протиставлятися за дзвінкістю, глухістю, твердістю, м'якістю. Одним із засобів виразності мовлення є милозвучність, яка досягається природним чергуванням голосних і приголосних, спрощенням в групах приголосних. Слова (лексика) поділяються на самостійні й службові частини мови та вигуки. Граматика оперує типовими моделями словотвору, словозміни (морфологія) й творення словосполучень та речень (синтаксис). І тут так само панує логічна впорядкованість. Отже, мова – це не довільний набір звуків, правил і слів, а логічно організована система мовних одиниць (знаків) різного рівня, яка є ефективним засобом мислення та обміну інформацією між людьми в суспільстві.

Яка ж мета уроків рідної мови в школі? Одні основним завданням шкільного курсу рідної мови вважають формування в учнів орфографічної, пунктуаційної й стилістичної грамотності. Інші – сенс викладання рідної мови в школі вбачають у розвитку зв'язного мовлення учнів, щоб вони гарно і змістовно вміли висловлюватись [6; с. 5].

Хтось на перше місце ставить бездоганне знання граматичних і правописних правил, точне формулювання їх. Безперечно, усе це в край потрібне: і розвиток зв'язного мовлення, і орфографічна та пунктуаційна грамотність, і знання мовних законів. Адже це важливі грані для виховання всебічно розвиненої рідномовної особистості. Але все це втрачає сенс, якщо дитина сприймає його без любові до рідної мови, до рідного слова.

Загальноосвітня школа повинна готувати не мовознавців – теоретиків, а насамперед, гуманних освічених людей, які на належному рівні вміють практично користуватися рідною мовою у найрізноманітніших життєвих ситуаціях.

Тому найголовнішою метою всіх уроків української мови в школі має бути виховання поваги і любові до мови, потреби повсюдно користуватися нею. У цьому поєднуються інтереси як окремої особистості, так і всього суспільства.

Рідну мову учні повинні сприймати не просто як звичайний шкільний предмет, а як неоціненний духовний скарб, виплеканий, збережений і переданий нам сотнями попередніх поколінь.

Зрештою, з любові до рідної мови починається й любов до рідної землі. «Забудеш рідний край – тобі твій корінь всохне» - застерігав Павло Тичина.

Уроки рідної мови у школі повинні давати дитині радість і задоволення від пізнання невичерпних глибин і тонкощів слова, від самовдоволення й само утворення і ні в якому разі не асоціюватись з нудними правилами.

Друге основне завдання шкільного курсу рідної мови – це розвиток мислення учнів. Тому що у великому житті випускникові школи треба буде передусім думати, аналізувати, приймати важливі рішення, робити висновки. Тому будь-які правила діти повинні по можливості виводити самі на основі спостережень, а не діставати їх у готовому вигляді. Це стимулює розвиток розумових здібностей учня, і викликає в нього почуття власної людської гідності. Така інтелектуальна діяльність робить уроки мови цікавими для дітей.

Третім основним завданням шкільного курсу рідної мови є розвиток мовлення учнів, яке нерозривно пов'язане з розвитком мислення. Головною дійовою особою на уроці був, є і буде вчитель з його любов'ю до Слова, з глибоким розумінням художньої творчості, з його педагогічною майстерністю. Важливе значення має як мова самого вчителя, так і використовуваний ним дидактичний матеріал. Розвиткові мовлення учнів слід підпорядковувати кожний урок рідної мови, інакше саме вивчення мови втрачає свій сенс.

Найвищою формою розвитку мовлення є складання творів-розповідей, описів, роздумів, діалогів, казок, відгуків, а також переказ – письмовий та усний.

Четвертим важливим завданням шкільного курсу рідної мови є вироблення навичок грамотного письма. Для цього корисним є навчальні диктанти, диктанти із самоперевіркою їх за надрукованим текстом (коли учень сам звіряє свій диктант і виправляє в ньому помилки), та з наступною перевіркою і вимогливим оцінюванням його вчителем.

Кожен урок рідної мови має розвивати дітей інтелектуально, змінювати їхню віру у власні можливості, давати їм радість від пізнання невідомого у відомому, від збагачення їхніх засобів самовираження, від самоутвердження у світі людей, де панує мова.

Свідомо пишатимешся своєю мовою, коли глибше знатимеш її коріння, історію свого народу, його традиції, коли усвідомиш, чим можна пишатися, зрозумієш, за що її потрібно любити [2; с. 157].

Треба щодня працювати над своєю мовою, треба пройти з нею крізь пекло, чистилище і рай. Бо мова – це наше духовне здоров'я, це обрії нашого інтелекту й добробуту, це наша слава і гідність. Любімо її, вивчаймо її, розвиваймо її!

Список використаних джерел та літератури:

1. Антоненко-Давидович Б. Як ми говоримо / уклад. Я.Тимошенко. К. : Либідь, 1991. 256 с.
2. Волощак М. Неправильно-правильно. Довідник з українського слововживання (за матеріалами засобів масової інформації). К.: Вид. центр «Просвіта», 2004. С. 155-158.
3. Пономарів О. Культура слова: мовностилістичні поради. К. : Либідь, 2011. С. 7–14.
4. Пименський М. Мовна норма і стиль. К., 1976. С. 15-16.
5. Смаль-Стоцький С. Українська мова, її початки, розвиток та характерні приклади. Львів, 1993.
6. Рідна мова: Програма для загальноосвітніх навчальних закладів: 5-11 класи / Скуратівський Л., Новосьолова В. К.: Шкільний світ, 2001. 193 с.

К. В. Крищук,
учитель зарубіжної літератури
(м. Хмельницький)

ВИКОРИСТАННЯ ЕЙДОТЕХНІКИ НА УРОКАХ ЗАРУБІЖНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Запитайте у будь-якої дитини, в якому навчальному закладі вона хотіла б навчатися. І вона відразу відповість: «Там, де не треба зазубрювати, запам'ятовувати, а на уроках можна було б розважатися та малювати». «Це неможливо!» – скажете ви. І ... помилитеся. Це можливо! Так вчитися дозволяє методика Школи ейдетики.

Історія методики ейдетики сходить до тридцятих років минулого століття. Вона сформувалася в Німеччині, професором та психологом Еріком Йеншеманом та його однодумцями. Досліджуючи властивості пам'яті, вчені довели, що ейдетизм – образна пам'ять, властива усім дітям, закладена в дитині від природи, притаманна їй завжди. Методика ейдетики є універсальною: нею може користуватися будь-яка людина: і дитина, і людина похилого віку. Метод ейдетики корисний для впровадження в систему освіти, бо він формує новий підхід до освітніх та виховних технологій. Мета його – розвиток високого рівня уваги, творчої уяви, розкриття творчих здібностей, практичне засвоєння методів запам'ятовування слів, текстів, віршів, цифр, дати та інше.

Ефективність ейдотехніки побудована на *формулі*: **«уява + позитивні емоції = засвоєна інформація»**.

Отож, окрім традиційних методів і прийомів вивчення творчості зарубіжних літераторів, цікавим, новаторським і креативним підходом вважаю застосування на уроках зарубіжної літератури принципів та підходів ейдетики. Ейдотехніка спрямовує на активізацію емоційної та інтелектуальної сфери учнів, мотивує до читання, створює можливість активного творчого діалогу «читач-митець». Зупинюсь на деяких елементах ейдотехніки, які використовую на уроках зарубіжної літератури. Ці методи активно використовують учителі початкової школи для запам'ятовування дітьми великої кількості інформації, а от в старшій школі про ці методи чомусь забувають або й використовують їх, а самі про це не здогадуються.

1. **Ланцюговий метод** будується на асоціативних зв'язках. Виклик у свідомості одного уявлення веде за собою цілий ланцюг асоціативних вражень.

Вивчаючи роман Стендаля «Червоне і чорне», можна попросити учнів викликати в уяві асоціації до прикметників «червоний» і «чорний», а вже потім від цих асоціацій перейти до характеристики персонажів, аналізу головних тем і символіки назви твору.

Червоний	Чорний	кохання	ненависть
пристрасть	страх	вогонь	смерть
життя	осуд	енергія	провина
активність		песимізм	

2. **«Зрощення мотивів»**. Створення взаємодії між свідомістю учня та основною ідеєю твору. Такі точки зіткнення є завжди, треба лише віднайти цю спільність, емоційно поріднити учнів із книгою. Так, вивчення повісті Е.Гемінґвея «Старий і море» пробуджує у свідомості учнів образ того моря, де вони відпочивали, особистого зв'язку з природою і прекрасним.

3. **«Ефект присутності»**. Створення у свідомості учнів образних картин, пов'язаних із актуалізацією різноманітних рецепторів (зорового, слухового, нюхового, тактильного тощо). Все, що ми бачимо, чуємо, нюхаємо, пробуємо на смак – поступає в наші архіви пам'яті та залишається там назавжди [1].

4. **«Бачення-символ»**. Формування у свідомості учнів узагальненого, осмисленого образу, тотожного індивідуальній інтерпретації художнього твору (ілюстрація, вірш, міні-твір, комп'ютерна презентація).

Порівнюючи свої роботи, учні мають можливість побачити множинність індивідуальних інтерпретацій одного й того ж твору.

5. **Метод піктограм**. Це те саме малюнкове письмо, де слова замінені символами або спрощеними малюнками. І тут процес письма стає дуже індивідуальним, зрозумілим тому, хто цей малюнок або символ створив. Крім того не до всіх слів можна намалювати піктограму, тоді малюється образ – асоціація до даного слова. А це ж справа особиста.

Так, наприклад, слова «щастя» або «щасливий» кожна дитина сприймає по-своєму, і малюнки-піктограми у всіх дітей будуть різні.

Для одних це людина з посмішкою, для інших – домашній улюбленець, а ще для деякого просто зображення цукерки.

Учні залюбки перетворюють інформацію, що отримують на уроках, у малюнки, схожі на комікси, тому відтепер «вивчити» – означає» розказати цікаву, веселу історію за допомогою малюнків».

Малюнки ніби систематизують певний (запропонований вчителем, згідно програмних вимог) об'єм інформації і учневі залишається лише тільки відтворити цю інформацію шляхом найменших зусиль. Відтворення раніше намальованих образів відбувається тоді, коли об'єкт, який викликає цей образ не діє безпосередньо на органи чуття, навіть через тривалий час.

Сьогодні у світі популярності набула мода на смайли. Їх використовують не тільки як доповнення до тексту, а й замість тексту.

Отож, я пропоную дітям спробувати намалювати власні піктограми або використати емодзі до віршів класиків зарубіжної літератури.

Приклад використання методу емодзі при вивченні віршів напам'ять.

О. С. Пушкін. Вступ до поеми «Руслан і Людмила» (емодзі)

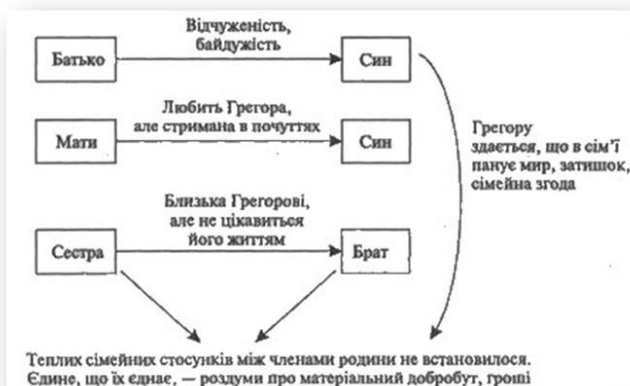
На уроках зарубіжної літератури я часто використовую один із елементів ейдотехніки – ейдос-конспект. За твердженням А.Богосвятської, «ейдос-конспект – це роздуми, породжені образністю тексту, як і супроводжуються створенням власних образів на основі цитат твору» [3, с. 42].

Ейдос-конспект – це візуальне втілення власного тлумачення і бачення учнем теми, ідеї, мотивів, образів художнього твору; відображення емоційного сприйняття твору чи постаті митця-автора [4, с. 17].

Види ейдос-конспектів. За змістом ейдос-конспекти можна розділити на кілька груп:

- учитель української мови та літератури ті, що відображають особливості художнього світу письменника;
- учитель української мови та літератури ті, що розкривають тематику, проблематику, ідейний зміст, композицію твору;
- учитель української мови та літератури ті, що допомагають аналізувати образ, – учитель української мови та літератури персонаж;
- учитель української мови та літератури ті, що передають роль словесного образу або художньої деталі у творі;
- учитель української мови та літератури ті, що проводять літературні паралелі.

Франц Кафка «Перевтілення» (ейдос-конспект)

Робота з ейдос-конспектом на уроці – складова аналізу художнього твору. Такий вид роботи можна використати також під час вивчення біографії письменника, вивчення теорії літератури, ознайомлення з культурно-історичними епохами. Створення ейдос-конспектів дає змогу одночасно задіяти логічне та образне мислення, з'ясувати рівень розуміння та інтерпретацію твору.

Теорія літератури (ейдос-конспекти)

РОДИ ЛІТЕРАТУРИ

Таким чином, ейдетика, сприяючи гармонійному розвитку обох півкуль мозку, робить більш гармонійною, здоровою й радісною саму дитину. Учень краще вчиться, його пам'ять і здатність концентрувати увагу зростають, психіка стає стійкішою.

Методи ейдетики сприяють розвитку нового життєвого і художньо-естетичного досвіду учнів і навчають відтворювати яскравий наочний образ протягом тривалого часу.

Список використаних джерел та літератури:

1. Айзенварг Л.Г., Айзенварг М.Л. Ейдетика [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://do100verno.com.ua/blog/tag/10>. Назва з титул. екрану.
2. Антошук Є.В. Швидка педагогічна допомога від «Української Школи Ейдетики». 8 уроків з техніки ефективного запам'ятовування будь-якої інформації. Вінниця, 2002.
3. Богосвятська А. Методи ейдетики на уроках світової літератури // Зарубіжна література. 2011. № 47-48. С. 40-43.
4. Фартух Л.А. Використання ейдос-конспекту на уроках зарубіжної літератури // Зарубіжна література в школах України. 2016. № 3. С.17-21.

Богдана Лесько,

учениця 10 класу

Науковий керівник: Т. П. Томчишина,

учитель української мови та літератури

(м. Хмельницький)

ВИСВІТЛЕННЯ ПРОБЛЕМ ПІДЛІТКІВ У СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ЛІТЕРАТУРІ

Українська суспільна думка ідеалізує дитинство і підлітковий вік, нарікаючи на те, що лише доросле життя сповнене справжніх турбот, а підлітковий вік – це «рожевий світ» без проблем, але дуже часто це зовсім не так. Конфлікти, нерозуміння, знущання, самотність, невизнаність, жорстокі насмішки друзів – надзвичайно важкі проблеми дорослішання, тому обрану для дослідження тему можна вважати актуальною у контексті розвитку українського суспільства.

Теоретико-практичні аспекти розвитку дитячої літератури досліджені у працях вітчизняних та зарубіжних літературознавців та критиків, психологів та соціологів, що свідчить про високий інтерес до розкриття проблем дітей та підлітків у літературі. Але проблема висвітлення питань дорослішання українських підлітків на сторінках сучасних прозових творів і надалі залишається актуальною.

Стрімкий розвиток сучасної української літератури, її багатожанровість потребують досконалого вивчення творчості молодих письменників, книги яких мають широке коло читачів як підліткового, так і старшого віку. Тому виникла потреба здійснити літературознавчий екскурс сучасної української літератури для підлітків, проаналізувати сюжет та жанрові особливості творів одних із наймолодших авторів С.Гридіна та А.Бачинського, зробити порівняльний аналіз проблематики творів Сергія Гридіна «Паралельні перетинаються» та Андрія Бачинського «140 децибелів тиші», що й визначило мету, об'єкт та предмет нашого дослідження.

Метою дослідження є вивчення проблематики творів сучасних українських письменників С. Гридіна та А. Бачинського про підлітків та практичне обґрунтування поняття «інакших людей» у їх творах.

Для реалізації мети було обрано наступні завдання:

– вивчити життєвий та творчий шлях сучасних українських авторів С.Гридіна та А.Бачинського;

- дослідити проблеми підлітків, висвітлені у творах С. Гридіна «І паралельні перетинаються» та А.Бачинського «140 децибелів тиші»;
- знайти спільне та відмінне у проблематиці творів;
- привернути увагу батьків та суспільства до проблем підлітків.

Об'єктом дослідження є сучасна українська література для підлітків.

Предметом – висвітлення підліткових проблем на прикладі творів Андрія Бачинського «140 децибелів тиші» та Сергія Гридіна «Паралельні перетинаються».

Про сучасну українську літературу для дітей та підлітків серйозно заговорили після 2005 року, коли на «небосхилі» літературного олімпу з'явилися нові імена, нові напрями світобачення, і після двадцятирічного мовчазного провалля про дитячі проблеми нарешті заговорили вголос і в Україні.

Не випадково Альберт Ейнштейн з питань виховання дітей писав: «Якщо ви хочете, щоб ваші діти були розумні, читайте їм казки. Якщо ви хочете, щоб вони були ще розумнішими, читайте їм ще більше казок [29]». Літературознавці визначають час, коли «не було що читати сучасникам, і не було кому писати про сучасність», тому найпершими з'являються дитячі казки й переклади відомих оповідань, що швидко знаходять свого читача. За своєю позицією близька до роздумів літературних критиків й Алла Кох, що зазначає: «Далеко не кожна книжка, особливо велика за обсягом, користується попитом, хоча мало не кожен письменник прагне залишити по собі саме розлогий роман. Тож справжньою знахідкою є твори, написані не для слави, а для торжества правди й усвідомлення молодшими поколіннями непростого минулого, – і додає: ...сучасний читач не бажає виїмково похмурих картин гніту, визискувань, переслідувань і ламання людських доль. Вже нікого не треба переконувати, що сучасний український читач не всеїдний. У нашій літературі фактично немає творів про студентство, школу й учителів, дітей та їх проблеми [15, с. 63]». Ольга Слоньовська з цього приводу презентувала українському читачеві свій роман «Упольоване покоління», у якому закликала авторів припинити описувати «фанерних хлопчиків та дівчаток», а писати про справжні психотипи дітей. Закономірно, що в наш час українці прагнуть бачити розвиток характеру, долі героя, прагнуть прослідкувати перспективи його самореалізації. Тому сучасна проза поступово набуває «реалістичного обличчя» і працює

на головну ідею: «Людина творить себе як особистість лише власними зусиллями і завдяки моральному вибору».

З огляду на минуле сьогодні проза для дітей жанрово й тематично розмаїта: реалістична, казкова, фантастична, історична. Зазвичай письменники обирають для реалізації своїх творчих задумів один із різновидів прози, проте останні десятиліття спростували цей факт, оскільки митці успішно творять у різних жанрово-тематичних видах.

Успішних дитячих українських письменників значно побільшало, серед них: Татьяна Корниенко, Оксана Луцевська, Володимир Рутковський Оксана Радущинська, Оксана Сайко, Оксана Думанська, Наталка Малетич, Ірен Роздобудько, Валентин Бердт, Сергій Гриді́н, Андрій Бачинський, Олеся Мамчич та інші.

Розширюючи коло читачів-прихильників різного віку, сучасна література для дітей середнього шкільного віку сьогодні не обділена увагою критиків та літературознавців. Активно репрезентують дослідження творів сучасних письменників В.Вздольська, У.Гнідець, Т.Качак, В.Кизилова, Н.Марченко, О.Січка́р, М.Хороб, О.Цалапова [22], що свідчить про зацікавленість останніх у нових жанрах й темах сучасної літератури.

Отже, ці аргументи змушують нас розглядати сучасну українську прозу як новий засіб для надання психологічної й моральної допомоги підліткам, важливим є лише бажання останніх відкрити для себе цей «засіб».

Постать Сергій Гриді́на «увірвалась» в українську сучасну літературу дитячими казками та пригодницькою повістю. В інфотеці письменників сайту «Буквоїд» та ряді інших видань знаходимо коротку біографічну довідку про Сергі́я Володи́мировича Гриди́на, що свідчить про незначну кількість наукових розвідок його біографії, незважаючи на те, що сьогодні митець є одним із найвідоміших авторів сучасної української реалістичної, соціально-психологічної прози для підлітків [11].

Творчість Сергій Гриді́на неодноразово була предметом розгляду літературознавців та критиків, окремі аспекти його казкових та пригодницьких повістей аналізували Н.Девятко, Т.Качак, О.Гончаренко, писали рецензії О.Купрія́н, Н.Марченко, І.Славинська [22, с. 7], що свідчить про високий інтерес читачів, літературознавців та книговидавців до постаті митця.

Не випадково твори С. Гридiна двiчi ставали переможцями конкурсу» Краща книга Рiвненщини»: у номiнацiї «Краще видання для дiтей» (2013) та «Краще видання для юнацтва та молодi» (2015). У 2012 році його книга «Федько у пошуках Чупакабри» потрапила до довгого списку премiї «Книга року ВВС». Незабаром виходить у свiт повiсть-казка «Кiгтик Ковбаско» [33]. Повiсть «Не такий» увiйшла до короткого списку номiнантiв щорiчної премiї «Дитяча книга року ВВС-2013»[20]. «Незрозумiлi» (2016), «Не ангел» (2017), «I паралелi перетинаються» (2017), «Сапери» (2017), «Вiдчайдушнi» (2017), «Вiраж» (2018), «Вiн i вона» (2018), «Дорослi зненацька» (2019) – останнi книжки Сергiй Гридiна, якi миттєво знайшли свого читача [17].

Про особливiсть пiдлiткових реалiстичних творiв Гридiна знаходимо чимало вiдгукiв: «Сергiй Гридiн знає, чим зачепити молодого читача, i пише про те, про що пiдлiтки з дорослими зазвичай не дiляться [18]». «Популярнiсть його творiв зумовлена й тим, що письменник не пасує перед складними темами дорослiшання, стосункiв пiдлiткiв з батьками i ровесниками, осмислює психологiчнi переживання, юнацьке бунтарство, труднощi у школi та серед однолiткiв, несприйняття себе самим та iншими, недооцiнення власних здiбностей, невзаємна закоханiсть i наполегливiсть на шляху до самореалiзацiї [11]».

Ще одним автором, який пише переважно про пiдлiткiв i для пiдлiткiв є Андрiй Бачинський. Бiблiографiчнi розвiдки життєвого шляху Андрiя Бачинського налiчують два-три джерела. Перша книжка «Неймовiрнi пригоди Остапа i Даринки» побачила свiт 2011 року. У 2014 та 2017 роках у «Видавництвi Старого Лева» вийшли двi частини популярної дитячої пригодницької книги «Детективи в АРТЕКУ». 2015 року пiдлiткова книжка Андрiя Бачинського «140 децибелiв тишi» стала переможцем премiї «Дитяча Книжка року ВВС» [1]. Головними героями творiв Андрiя Бачинського є дiти. Автор описує їх справжнiми, неiдеалiзованими, тому вони такi близькi будь-якому читачевi, адже у персонажах можна впiзнати самих себе. «Дiти в повiстях А.Бачинського – цiкавi й допитливи, наполегливи й завзятi, вмиють долати труднощi i завжди допомагають один одному», - зазначається у хрестоматiї [34, с.303].

Отже, творчiсть Сергiя Гридiна та Андрiя Бачинського адресована пiдлiткам та дорослим, адже автори знайшли своє

покликання у написанні найважчих за тематикою творів – «підліткових», що вимагає не лише знань підліткової психології, а й тонкого бачення дитячого світобачення.

У ході дослідження нами було проведено аналіз повісті Сергія Гридіна «І паралельні перетинаються», яка побачила світ у 2018 році. У анотації знаходимо чітку характеристику: «Сергій Гридін проговорює болючу для суспільства тему підліткового самогубства і вплив на свідомість хлопців та дівчат «груп смерті» у соцмережах [13, с. 1]». Критики одразу визначили жанр твору: реалістична підліткова повість про найважливішу проблему суїциду підлітків, спровоковану непорозуміннями і самотністю [11].

Головний герой повісті Роман через непорозуміння з батьками і прикрощі в школі намагається звести порахунки з життям. Отямившись у лікарні, хлопець переосмислює свій учинок і усвідомлює, що є заради чого жити. Довгий шлях від втрати себе до пошуку сенсу життя описує Сергій Гридін мовою, притаманною молодому читачеві, що наближає твір до реальності.

Порушені автором проблеми спонукають до роздумів не лише молодого читача, а й дорослих, які є першопричиною самотності та невизначеності підлітків. Так, Оріся Уська у своєму дописі зазначає: «Кількість самогубств, скоєних дітьми, збільшується, а вік самогубців зменшується. Україна посідає VIII місце у світі за кількістю скоєних самогубств 62% всіх самогубств підлітків пов'язано з проблемами в сім'ї, а також з черствістю і байдужістю близьких [30]», що дає підстави стверджувати наскільки актуальними і реалістичними є описані ситуації у повісті.

Герой повісті – підліток Роман Гордійчук на прізвисько «Гордій» після переїзду сім'ї болісно переживає зміну місця проживання, брак спілкування з давніми друзями, байдужу атмосферу нової школи. Помітивши забруднений одяг однокласника, клас глузливо обрушується сміхом на новачка-підлітка: «Сцикун!.. Він тут обдуря! Факт... [13, с. 14]». Після таких проявів Роман Гордійчук вирішує зачинитися у кімнаті, оскільки вдома не отримує належної уваги від батьків на депресивні прояви у поведінці та небажання йти до школи. Отже, однією із проблемних ліній твору є булінг однокласників та знущання вчительки.

Дурнуватий школярський жарт призводить героя до нервового зриву. Такий настрій заводить підлітка у різні депресивні спільноти, у

віртуальний світ соціальних мереж, де інші діти «бавляться у смерть». Останньою краплею, як здається Романові, стає непорозуміння з батьками на прохання сина дозволити зробити собі татування.

Непорозуміння з батьками у цій повісті – продовження проблемної лінії. У поліції відзначають – 75% зниклих дітей - це підлітки у віці 13-17 років, які їдуть з дому через конфлікти з батьками та побиття [4]. Символом конфлікту поколінь у цьому творі виступають два паралельні світи, які існують окремо один від одного, як паралельні у математиці. Хлопець розуміє, що живуть вони з батьками, хоч і в одній квартирі, та в паралельних світах. Підліток хоче здійснити самогубство, бо вважає, що батьки не розуміють його.

Мова твору максимально наближена до реальності, це правильний сленг, який сприймається читачем; у мові вчителів – упізнавані штампи, усі герої «живі» і говорять відповідною мовою. Автор навмисне вживає у мові соцмереж – російську для того, щоб показати образ негативних персонажів (змушувати негативних персонажів говорити російською перетворюється на дещо неприємний штамп сучасної літератури.

Отже, повість «І паралельні перетинаються» має глибокий філософський зміст. Головними проблемами, що розглядаються у творі, є проблема булінгу та підліткового суїциду.

Подібною за проблематикою є повість А.Бачинського «140 децибелів тиші». «Твір Андрія Бачинського «140 децибелів тиші» – це соціально-психологічна повість для підлітків, яка відкриває для читача світ людей з особливими потребами», – так аналізує повість дослідниця Оксана Войтко у статті «140 децибелів тиші»: коли найголовніше – це почути голос душі [9]».

«Коли лихо приходить у життя людини, світ розпадається на багато уламків. Кожен такий удар руйнує все, до чого звук, відбирає те, що ти любиш, позбавляє радості. А що робити, коли такий удар не один? Коли це цілий каскад ударів долі? Важко не зламатися і залишитися людиною за таких обставин», – таке проблемне питання ставить читачеві Андрій Бачинський на початку повісті, порушуючи у своєму творі проблему «інакших» людей. Сучасна українська література, на жаль, не налічує широкого кола творів, які б дозволяли розкрити цю проблематику, тому повість Андрія Бачинського можна вважати «поодиноким ластівкою» у сфері художніх творів про дітей з особливими потребами.

Головний герой цієї повісті – юний музикант Сергій. У його житті все було добре до страшної аварії, яка забрала у нього всю родину. Батька, матір, сестричку... А ще позбавила слуху. Тиск понад 140 дБ викликає розрив барабаних перетинок, що позбавляє людину слуху. Це звук швидкісного потягу, який розчавив авто з його родиною і тепер сниться малому Сергійкові у кошмарах. Талановитий музикант, який втратив слух... Як із цим тепер жити? Родичі відмовляються забирати хлопчика до себе. Спустошеного та з болем у серці його відправляють до спеціального інтернату для дітей із проблемами слуху, в якому йому треба навчитися жити по-новому. Як не з'їхати з глузду, не покінчити з собою? Як знайти нову стежину замість перебитого бідною життєвого шляху і піти далі? Невже це можливо?...[14].

Жити по-новому йому все ж доводиться, оскільки він мусить тепер освоїти не лише нову для себе мову жестів, а й постояти за себе. Разом із Сергійком читачі дізнаються, як насправді живуть діти з особливими потребами. Це цілковитий паралельний всесвіт. Тим не менш, не все так погано, як здається. В інтернаті він знайомиться з маленькою дівчинкою Яринкою, яка попри свій такий юний вік, вже побачила багато горя та яка так нагадувала йому кохану сестричку.

І коли, здавалося б, все вже налагоджується, на горизонті з'являється горе-батько дівчинки, до якого згідно закону змушені відправити Яринку. Однак Сергійко не може зрадити людину, яка за короткий час стала йому рідною, близькою та єдиною. Намагаючись її врятувати, він сам відправляється на пошуки. І під час своєї так званої подорожі йому доводиться зустрітися віч-на-віч із хабарництвом, злочинством, лицемірством та несправедливістю людей [9]. Бо потрапляє до місцевого кримінального авторитета Саньки-глухаря. Його «підопічні» – глухонімі хлопці чи діти з явними ознаками каліцтва – жебрають у поїздах та на залізничному вокзалі й обкрадають пасажирів. Подорожуючи з ним сучасною Україною, ми дізнаємося, про ще одну проблему – проблему безхатченків.

Відповідно до статистичних даних в Україні налічують від 120 до 300 тисяч людей-безхатченків [10]. Ще починаючи з дитинства, їх використовують як жебраків і крадіїв. Існує справжня мафія, заснована на експлуатації людей з особливими потребами, за яких нікому заступитися. Вони – затратний матеріал, засіб для заробляння великих грошей. Тому нікого не обходить, коли малолітня шпана

крадькома «бухає», палить цигарки або кайфує під кульком з ацетоном чи клеєм, а в підвалі, де й живуть такі діти, існує жорстка ієрархія та дідівщина. Непокірних або тих, хто «никає» гроші, можуть забити до смерті, а тіла скинути на рейки під поїзд [14].

Хлопцеві пощастило втекти від Санька. Пощастило познайомитися з професором права Вадимом Андрійовичем й побачити людську безкорисливість, щире бажання допомоги. Потім пощастило знайти Яринку і повернутися в інтернат. Проте найбільше везіння – те, що до нього повернувся слух.

У цій невеликій повісті через проблеми і життя однієї людини автор показує проблеми цілих верств населення і всього соціуму. В українській культурі творів про «інакших» людей майже немає. Ми не звикли до того, що хтось може пересуватися на візку і жити повноцінним і цікавим, насиченим життям, наші міста абсолютно не пристосовані до потреб людей з інвалідністю... Ми не звикли до співчуття...

У дослідженні наведемо ряд відгуків на повість Андрія Бачинського як доказ актуальності порушених автором проблем. Так, юна читачка Софія Міщенко зазначає: «Сюжет книги надто хвилюючий. Автор показує реальний світ глухих дітей, вчить співчувати, радіти і просто жити з надією на краще за будь-яких обставин. Раджу прочитати книгу не лише одноліткам, але й дорослим, впевнена, ця вражаюча історія нікого не залишить байдужим [21]».

Отже, у творі порушуються й «дорослі» проблеми: відчуження людей (тим паче, дітей) з певними фізичними порушеннями, створення кліше «обмежений», «інакший», життя дітей з вадами поза стінами інтернату. Найважчими для сприйняття читачів-підлітків є проблеми безхатченків та життя у залежності від бандитів, адже ця правда примушує зняти «рожеві окуляри» з очей дорослих та дітей. Таким чином, повість А.Бачинського «140 децибелів тиші» утворює узагальнений образ «інакших» людей та порушує проблему їх сприйняття суспільством.

Метою нашого дослідження був порівняльний аналіз проблематики творів Сергія Гридіна «І паралельні перетинаються» та Андрія Бачинського «140 децибелів тиші». У ході вивчення сюжетів та порушених авторами проблем ми виявили наступні спільні та відмінні проблеми, висвітлені сучасними українськими авторами. Так, актуальні проблеми булінгу, учасниками якого стають однолітки та

дорослі (вчителі, робітники соціальних служб) та суїциду під впливом соцмереж та «груп смерті», порушувались у творах обох авторів, що характеризує наявність негативних явищ у суспільстві як особливо гострої проблеми. Водночас авторами вирішується комплекс дотичних проблем, зокрема виховання молодого покоління, формування найвищих цінностей: справжньої дружби, родинного затишку, ролі дорослих у вихованні дітей. Також мають спільні риси зображені авторами головні персонажі повістей (Ромко та Сергійко). Їх об'єднує стійкість у розв'язанні проблеми пошуків власного «я», сенсу життя та проблема життєвого вибору у найскладніших життєвих ситуаціях.

Заслугує особливого розгляду проблема конфлікту батьків та дітей, байдужого ставлення до людей з особливими потребами, якими відрізняються розглянуті нами повісті С.Гридіна та А.Бачинського. Так, у повісті С.Гридіна «І паралельні перетинаються» автор глибоко аналізує проблеми підлітка у звичайній повноцінній сім'ї та спробу суїциду як наслідку непорозуміння з батьками, однолітками та вчителькою. Проблеми безхатченків, жебрацтва та шахрайства, соціального сирітства, інвалідність, байдужості оточення, недбалості соціальних служб розкриває у своїй повісті Андрій Бачинський.

У двох повістях ми знаходимо своєрідні післямови (висновки), зроблені авторами або психологами і адресовані підліткам та їх батькам. Наведемо один з уривків з листа «Дорога до щастя»: «Подумаймо й спробуємо назвати 5 найбагатших людей на планеті, 5 останніх «Міс світу», 5 останніх лауреатів кінопремії «ОСКАР». Важко, чи не так? Оплески стихають, а премії припадають пилом у кутках, а переможців дуже швидко забувають, але вам усім зовсім не важко буде назвати імена 3 вчителів, які зробили внесок у нашу освіту, 3 друзів, які допомогли вам у найважчі часи, імена декількох людей, до яких відчуваєте щось особливе, імена 5 людей, з якими вам було приємно провести свій час. Значно простіше, чи не так? Просто люди, які щось значать у нашому житті не у рейтингу «кращих», не мають більше грошей, ніж інші, не виграють найпрестижніших премій, ні, вони просто піклуються про нас і бережуть, це ті, хто, не дивлячись ні на що, завжди залишаються поруч з вами. Тому наша мета бачити їх і берегти [21]».

Таким чином повісті Сергія Гридіна «І паралельні перетинаються» та Андрія Бачинського «140 децибелів тиші» мають спільні та відмінні теми висвітлення підліткових проблем, що

свідчить про їх актуальність та потребу вирішення на суспільному рівні.

Проведене нами дослідження дало змогу зробити наступні висновки:

1. На книжкових полицях з'явилося багато творів українських письменників, які сподобаються сучасному підлітку.

2. Підліткова книжка – досить умовне позначення, і читати їх повинні не лише діти, а й дорослі». Ці книжки для дітей та їхніх батьків. Підліткові книжки не можуть писатися суто для дітей. Батькам теж потрібно їх читати, якщо вони хочуть по-іншому подивитися життя дітей та зрозуміти, що може відбуватися в їхньому житті (5)».

3. Проаналізовані нами тексти художніх творів покликані виховувати підлітків «на прикладах», адже досить часто можна асоціювати описане в книжках, з тим, що відбувається у житті дитини: у родині, класі, компанії.

4. Підліткові проблеми, які здаються дорослим такими несуттєвими, насправді дуже хвилюють молоді, несформовані особистості. Опосередковано «примірявши» на себе образ літературного персонажа, підліток намагається розібратися в собі, у своїй родині, компанії.

5. Повісті Сергія Гридіна та А.Бачинського мають спільні та відмінні акценти у висвітленні проблем підлітків, що свідчить про особливу увагу авторів до пошуку шляхів розв'язання соціальних негараздів, які стають причиною появи негативних проявів у поведінці підлітків, адже «найбільше у світі підліток прагне визнання».

6. Сучасна підліткова література може стати засобом самопізнання, усвідомлення навколишнього світу й своєї ролі в ньому, окрім того повість С.Гридіна «І паралельні перетинаються» та А.Бачинського «140 децибелів тиші» можуть бути рекомендовані підліткам як профілактичний засіб від нерозуміння, самотності, відчуття фальшивості навколишньої дійсності. Це твори, що торкнулися тем-табу, як от: дитячий алкоголізм, насилля, булінг, «групи смерті».

7. Вчасно прочитана книга може допомогти у вирішенні багатьох проблем.

8. Підліткові проблеми в Україні набувають все більшого поширення у результаті негативного впливу соціальних мереж та вулиці і сучасна українська книга покликана стати профілактичним засобом такого впливу, адже має усі шанси дійти до «свого» читача.

9. Дорослим необхідно якомога більше часу приділяти увагу своїм дітям, особливо у підлітковому віці, оскільки він є кризовим і потребує особливого контролю і терпіння.

Список використаних джерел та літератури:

1. Бачинський Андрій. [Електронний ресурс]. Режим доступу: [://starylev.com.ua/old-lion/author/bachynskyu-andriy](http://starylev.com.ua/old-lion/author/bachynskyu-andriy) (дата звернення: 3.2019).

2. Бачинський Андрій. Відгуки про книгу «140 децибелів тиші». [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.livelib.ru/author/623649-andrij-bachinskij> (дата звернення: 14.04.2019).

3. Бачинський Андрій. 140 децибелів тиші: повість. Львів: Вид-во Старого Лева. 2017. 144 с.

4. Безвісти зниклі: чому в Україні щорічно зникають 5000 дітей? [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://znaj.ua/exclusive/bezvisty-znykli-chomu-v-ukrayini-shorichno-schezayut-5000-ditej> (дата звернення: 08.03.2019).

5. Відгуки про книгу Сергія Гридіна «І паралельні перетинаються». [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.livelib.ru/book/1002697181/about-i-paralelni-peretinyutsya-sergij-gridin> (дата звернення: 16.04.2019).

6. Вікіпедія. Гридін Сергій. [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/wiki/Гридін_Сергій_Володимирович (дата звернення: 08.07.2019).

7. Віноградов Д. «140 децибелів тиші» – прорив для української літератури. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://bokmal.com.ua/books/140-decybeliv-tyshi> (дата звернення: 09.03.2019).

8. Випадок на олімпіаді (притча) [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.kopilochka.net.ru/HISTORY/23.php> (дата звернення: 27.06.2019).

9. Войтко О. Книга «140 децибелів тиші»: коли найголовніше – це почути голос душі дослідниці [Електронний ресурс]. Режим

доступу: <http://velychlviv.com/knyga-140-detsybeliv-tyshi-koly-najgolovnishe-tse-pochuty-golos-dushi> (дата звернення: 17.06.2019).

1 10. Вольвач П. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.radiosvoboda.org/a/958788.html> (дата звернення: 14.06.2019).

. 11. Гридін Сергій. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://bukvoid.com.ua/reviews/books/2017/12/14/075019.html> (дата звернення: 14.06.2019).

. 12. Гридін Сергій (автобіографія). [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://starylev.com.ua/old-lion/author/grydin-sergiy> (дата звернення: 05.03.2019).

13. Сергій Гридін. І паралельні перетинаються: повість. Львів : Вид-во Старого Лева. 2017. 128 с.

. 14. Дев'ятко Н. Андрій Бачинський «140 децибелів тиші». [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://bookchest.livejournal.com/105679.html> (дата звернення: 04.09.2019).

1 15. Кох А. Дітки з клітки : молоде покоління українців ХХ століття у лабетах тоталітарної системи // Зарубіжна література у школі. 2018. №5. С. 63-66.

16. Кривенко Ю. Сергій Гридін «І паралельні перетинаються» [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://uchilka.in.ua/sergij-grydin-i-paralelni-peretynayutsya> (дата звернення: 17.09.2019)

1 17. Кришталева О. Сергій Гридін: відчайдушний і не такий! [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://korali.info/cikavilyudi/sergii-gridin-vidchaidushnii-i-ne-takii.html> (дата звернення: 16.09.2019).

18. Малетич Н. Книга, яка вчить бути уважним до своїх дітей [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://starylev.com.ua/news/i-paralelni-peretynayutsya-knyga-yaka-vchyt-but-yuvazhnishym-do-svoyih-ditey> (дата звернення: 17.10.2019).

19. Марко В. Аналіз художнього твору: навч. посіб. К. : Академвидав, 2015. 256 с.

20. Мартинюк Б. Сергій Гридін. Радимо прочитати [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://bibliograph.jimdo.com/радимо-прочитати/сергій-гридін> (дата звернення: 27.06.2019).

2 21. Нужний Д. Читаймо [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.chl.kiev.ua/key/Books/ShowCategory> (дата звернення:

17.09.2019).

22. Овдійчук Л. Творчість Сергія Гридіна в контексті сучасної прози для дітей // *Українська література в загальноосвітній школі*. № 5. 2015. С. 7-9.

23. Панченко А. Читаємо українське: рецензія на книгу «140 децибел тиші» Андрія Бачинського [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://ukr.segodnya.ua/lifestyle/showbiz/chitaem-ukrainskoe-recenziya-na-knigu-140-decibel-tishiny-andreya-bachinskogo-706091.html> (дата звернення: 27.06.2019).

24. Семенченко М. Як це бути дитячим письменником в Україні [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://litakcent.com/2018/04/03/yak-tse-buti-dityachim-pismennikom-v-ukrayini-persha-chastina>.

25. Синюк С. Про актуальне з різних точок зору [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://kraskor.in.ua/kkwh/2018/02/11/pro-aktualne-z-riznyh-tochok-zoru>.

26. Степанчук Н., Авдієнко Ю. Підліткова література має подорослішати // *Модна читанка*. 2018. № 4. С. 25-26.

27. Розенко А. В Україні кількість людей з інвалідністю [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://day.kyiv.ua/uk/news/281117-v-ukrayini-killist-lyudey-z-invalidnistyu-zrosla-do-26-mln-i-stanovyt-6-naselennya> (дата звернення: 27.06.2019).

28. Рудницька Н. Роль книжки у вирішенні підліткових проблем // *Зарубіжна література в школах України*. 2018. № 3. С. 49-51.

29. Туряниця В. Сучасна література в юнацькому читанні // *Зарубіжна література в школах України*. 2018. № 5. С. 7-12.

30. Уська О. Про дітей та їх проблеми [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.christusimperat.org/uk/node/37048> (дата звернення: 15.09.2019)

31. Шатіло П. Проблема булінгу очима підлітка [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://glavcom.ua/specprojects/stopbullying/problema-bulingu-ochima-pidlitka-471205.html> (дата звернення: 14.08.2019).

32. Щастя – це дорога (притча) [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.proza.ru/2013/10/16/1294>.

33. Українська література для дітей та юнацтва на початку XXI століття / Сергій Гридін. К. : «Наука», 2005. С. 293-295.

34. Українська література для дітей та юнацтва на початку ХХІ століття / Андрій Бачинський. К. : «Наука», 2005. С. 302-303.

35. *Washington Post*. 6 причин, чому життя підлітка стресовіше за ваше. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://bokmal.com.ua/people/6-prychyn-chomu-zhyttia-pidlitka-stresovishe-za-vashe> (дата звернення: 07.07.2019).

С. І. Никитюк,
викладач англійської мови
(м. Кам'янець-Подільський)

ФОРМУЛИ ЕТИКЕТУ: ВИБАЧЕННЯ

Мовний етикет українців, втілений у системі мовних знаків, символів, словесних формул, жестів, міміки, увібравши найдавніші звичаї і традиції, утворює цілісну систему. Одним із елементів цієї системи є вибачення.

Вибачатися/вибачитися – просити вибачення, усвідомлюючи свою провину. Первісно означало (з польської) «побачити, роздивитися, розпізнати», і нове значення розвинулося як «недобачити, перебачити», звідки й українське пробачити, перебачити [2].

Ображена людина бачить і чує набагато гірше за душевно спокійну і щасливу, тому недобачити чи недочути може дуже легко, а от переконати її у зворотному – справа не з легких.

Як просиш вибачення, так тебе і вибачать. Нерідко робимо ближнім боляче, така вже у нас, людей вдача. Скоєного не повернути, тому єдине, що залишається – просити пробачення. Але тут головне – дійсно усвідомлювати те, що заподіяли і за що вибачаємося. А відтак, потрібно докласти максимум зусиль, щоб скривджена людина відчула глибоке каяття винуватця і у неї не лишилося й найменшого смутку та рубців.

Способів вибачень та перепрошень може бути безліч – все залежить від бажання, уяви та, як б сказала, темпераменту образника. Хтось вибачиться одразу, а хтось, набравшись мужності, – за якийсь час. Дехто перепрошуватиме по телефону, а хтось – у листі. Декому для вибачення достатньо погляду, а хтось розводитиме тиради про

свою невинність. Та, як кажуть, тут важливо не передати куті меду і в будь-якому разі вдумливо підбирати слова, бо поширене “я не те мав/ла на увазі” опісля не діятимуть. Відомо, що ображена людина бачить і чує набагато гірше за душевно спокійну і щасливу, тому недобачити чи недочути може дуже легко, а от переконати її у зворотному – справа не з легких [2].

Буває, що замість слів вибачення багато хто використовує вигуки. Усе відбувається за якоюсь спрощеною схемою – замість слова “Вибачте!” з уст виривається зазвичай лише вигук “Ой!”.

Звісно, в даному випадку не беремо до уваги традиції вибачень у різних народів, бо, скажімо, у Сполучених Штатах, якщо ви комусь у натовпі стали на ногу або на вулиці когось штовхнули ліктем, не прийнято вибачатися. Той, когось ви по-хамськи штовхнули, зазвичай вибачається сам, оскільки щиро вважає, що це він такий незграбний і допустив небезпечне зближення. Крім того, якщо ви навчається в американському університеті, то також не варто вибачатися за спізнення на лекцію, навіть якщо ви прийшли за 15 хвилини до її закінчення. Поводьте себе природно, просто скажіть: “Вітання, професоре! Привіт всім!”. Цього буде цілком достатньо.

Напевно, ви помітили, що на поширене та таке бажане “Дякую!” доволі часто відповідають просто носовим “Угу!”. Вважаємо таке спілкування або миттєву реакцію на так звані життєві подразники нормальною, бо нерідко чула це від друзів чи знайомих. До того ж, люди - створіння ледачі, де випадає можливість, намагаються “прорачкувати”, а вигуки не потребують практично ніяких фізичних зусиль і озвучуються за інерцією. Не даремно, скажімо, “угукання” дуже поширене під час спілкування в мережі Інтернет, де повідомлення сприймається швидше по змісту, а не по формі викладу.

Людам властиві вигуки, та й вони певним чином надають мові якогось колориту. “У нас це – звуки-думки: хм! цсс! хі! еге, угу (останні два – у значенні “так”), е-е, у-у (в значенні “ні”), га? (тобто “чого треба?”), ну! (“не чіпай!”). Сюди ж, певне, треба також віднести: на (“візьми”), но (“дай-но”), ні, ну, так, ей, – які за змістом замінюють цілі речення” [1].

Втім, дехто вважає невічливим виражати своє ставлення до чогось вигуками, на зразок “ага”, “угу”, “гм”, “ого” тощо. Але ось як коментують їхнє вживання користувачі з мережі Інтернет:

“Ага” – може позначати радісну згоду або констатацію співпереживання (до позитивної емоції);

“Угу” – вживаю в стані замисленості, для співпереживання негативній емоції або (дуже зрідка) на позначення “я поїв, блін, а тепер не заважай, будь ласка” [3].

Отже, зрозуміти значення вигуків можна або по контексту, або по інтонації. Але на “Дякую!” все-таки краще відповідати “Прошу, заходьте ще” або щось на зразок цього, бо “угукаючи”, ви ніби применшуєте вдячність тієї людини, яка вам щиро за щось вдячна. А щодо вибачення, то “Ой” може бути вашою реакцією на раптовість ситуації, але “ойкання” не є самодостатнім, тому не може бути одноосібним – за ним обов’язково продовжте: “Ой, пробачте, будь ласка, я не хотів/ла”.

Отже, вибачення має бути зрозумілим і вимовленим до кінця, щоб не залишалося недомовок і непорозумінь. А то на ваше “Ой” (як “Вибачте!) відповідатимуть “Угу” (в значенні “Нічого страшного!”). Коротко і ясно, але якось холодно.

Попросити вибачення можна, вдаючись до виразів, що мають у лексичному складі дієслова із відповідним значенням: не гнівайтесь, не сваріть, не ображайтесь, вибачте, пробачте, прошу вибачення, я дуже жалкую, мені дуже шкода, прийміть мої вибачення, приношу свої вибачення, перепошую, я не можу не вибачитись перед Вами; якщо можеш, вибач мені; не сердься на мене; вибач (-те), будь ласка; дозвольте просити вибачення, я не можу не просити у Вас пробачення.

Список використаних джерел та літератури:

1. Білоус М.П. Мовленнєвий етикет українського народу // Мова і духовність нації: Тези доп. регіон. наук.-практ. конф. Львів, 1989. С. 98-99.
2. Богдан С.К. Мовний етикет українців: Традиції і сучасність. К.: Рідна мова, 1998. 475 с.
3. Як вибачитися, щоб вас пробачили [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.bbc.com/ukrainian/vert-cap-52677031>. Назва з титул. екрану.

В. В. Олійник,
кандидат педагогічних наук, доцент
(м. Хмельницький)

МОВА ЯК ОЗНАКА ДЕРЖАВНОСТІ

Нині актуальним є питання повноцінного функціонування мови в комунікативному просторі країни. На особливу увагу заслуговують функціональні можливості мови. Зазначимо, що у сфері державного управління інтеграційну функцію мова може виконувати тільки тоді, коли вона спільна для всіх членів суспільства.

Консолідуючи суспільство, спільна мова стимулює розвиток стійких політичних, економічних, культурних зв'язків на рівні світової спільноти. Ознаками інтеграційної можливості мови є: формування єдності, пов'язаної з процесами національно-культурної ідентифікації, підвищення імунітету щодо зовнішніх і внутрішніх дестабілізуючих впливів, регулювання і проектування культурних процесів та їх підтримка.

Поняття «мовна політика» трактується у «Малій енциклопедії етнодержавознавства» як «сукупність ідеологічних настанов, нормативних актів та практичних дій, спрямованих на регулювання мовних відносин у країні або на розвиток мови в певному напрямі» [2, с. 533].

Зауважимо, що мова – це не просто засіб людського спілкування, це те, що живе в наших серцях. Вона віддзеркалює душу народу, його історію. Кожен народ відбудувався тоді, коли усвідомив себе у рідному слові.

Мовна ситуація в суспільстві напряму залежить від мовної політики держави. Так, уряд може як стимулювати розвиток багатомовності в державі, так і стримувати, звужувати функціонування мов. У кожній державі мовна політика є складником національної політики, вона віддзеркалює її принципи, відповідає панівній ідеології.

Сучасна українська мова є багатовіковим надбанням українського народу. Вона створена зусиллями багатьох поколінь. Українська мова – не просто засіб спілкування. Це – наша історична пам'ять, невичерпна духовна й культурна скарбниця. Це – живий

зв'язок між тисячолітнім минулим, сучасністю і майбутнім великого народу.

В історії українців рідна мова завжди відігравала особливу роль: вона була основним націєтворчим чинником, єднала нас в один народ.

Отже, якою б мовою ми не спілкувалися, в жодному разі не можна забувати свою рідну мову, адже вона засвоюється з молоком матері і залишається зрозумілою на все життя.

Список використаних джерел та літератури:

1. Мовна політика в Україні : навч.-метод. матеріали / В.А. Гошовська ; уклад. : А. В. Фоменко, Ю. В. Стрілецька. К. : НАДУ, 2013. 36 с.

2. Лопушинський І. Державна мовна політика в Україні / І. Лопушинський. Херсон : Олді-плюс, 2010. 478 с.

3. Мала енциклопедія етнодержавознавства. Київ : Генеза. 1996. 820 с.

4. Про схвалення Стратегії популяризації української мови до 2030 року «Сильна мова – успішна держава» : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 17.07.2019 р. № 596-р. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/596-2019-%D1%80> (дата звернення: 30.04.2020). Назва з титул екрану.

5. Шмагун А.В. Завдання та перспективи української моделі мовної політики / А.В. Шмагун // Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: Державне управління. Том 31 (70) № 3 2020. Т. 31 (70) № 3 2020. С. 193-197.

К. О. Пасічник,
учениця 9-Б класу
Науковий керівник: Л. Д. Кравчук,
учитель української мови та літератури;
учитель-методист
(м Кراسилів)

УКРАЇНСЬКА МОВА В СУЧАСНОМУ ПРОСТОРИ

*Мово рідна, світи в ріднім домі.
Крізь зболений час і духовні руїни
Вертайсь, рідна мово,
У серце народу,
У душу Вкраїни*

Мова – явище суспільне. Для кожного народу рідна мова найдорожча. Творячи свою духовну культуру, він великою мірою самовиражається в мові. Рідна мова допомагає відчуті місце своєї культури в загальнолюдській світовій культурі. Мова кожного народу – явище давнє, її коріння сягає у доісторичні часи. Вона є найгеніальнішим наслідком матеріальної й духовної діяльності багатьох поколінь, а кожне створене слово – це символ сформованої ідеї.

Національна мова – це духовний здобуток певного народу, але водночас і надбання культури всього людства Г.Нудьга. Українська мова формувалася в умовах численних заборон з боку влади на право українців користуватися нею, навчатися, друкувати книжки, відправляти службу у церкві, ставити вистави тощо. У цісарській Австро-Угорщині, а особливо в Московській імперії, наша мова змушена була боротись за повноцінне існування. Але на сьогоднішній день мої ровесники й старші люди не зважають уваги на те, як вони розмовляють, на своє мовлення. Ніхто не замислюється над дійсно важливими проблемами сьогодення в українській мові.

«Заговори так щоб я тебе почув» (Сократ) – ось цей вислів є моїм поштовхом до вдосконалення, тому що саме твоє мовлення описує тебе. Наше мовлення – це наша культура, сфера нашого спілкування. Потрібно плекати нашу мову, адже без мови зникне

український народ, кожен повинен докласти зусиль, тому що «Мова росте елементарно разом із душею народу» (І. Франко).

Скільки не вивчай українську мову, все одно буде мало, тому що саме цю мову і досі досліджують науковці, вона у собі має ще багато таємниць які людство досі не змогло відкрити.

*Мово рідна, слово рідне,
Хто вас забуває,
Той у грудях не серденько,
А лиш камінь має*

(С. Воробкевич)

Отож, любіть рідне слово, рідну мову.

Список використаних джерел та літератури:

1. Кулик В. Мовна політика // Політична енциклопедія [редкол.: Ю. Левенець (голова), Ю. Шаховал (заст. Голови) та ін.]. К. : “Парламентський”, 2011. С. 416.

2. Шевченко Л. Ю. Сучасна українська мова / Л. Ю. Шевченко, В. В. Різун, Ю. В. Лисенко. К., 2002. 234 с.

Н. А. Поморова,
викладач
(м. Хмельницький)

ПРОБЛЕМИ ВИКОРИСТАННЯ АНГЛІЦИЗМІВ В УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ

Стаття висвітлює результати дослідження такого широко відомого соціолінгвістичного явища, як англіцизми. Наразі молодь дуже легко вдається до запозичень, зокрема англомовних, утворення власного мовного середовища та використання слів і понять, які часто не притаманні її ментально-культурному простору.

Англіцизм – слово, його окреме значення, зворот тощо, які запозичені з англійської мови. Англіцизми, як невід’ємна частина мови, є однією з актуальних та суперечливих проблем сучасної лексикології. Шляхи і способи утворення англіцизмів з англійської

мови дуже різні, але всі вони зводяться до того, щоб адаптувати англійське слово до української дійсності і зробити його придатним для використання. Такі запозичення схильні до асиміляції. У більшості випадків – це слова, що стосуються техніки, політики, економіки, торгівлі, спорту, культури. Захоплення англіцизмами стало своєрідною модою, воно обумовлене створеними в суспільстві стереотипами і ідеалами.

Деякими дослідниками англіцизми сприймається як щось чуже для літературної мови, що не підходить для інтелігентної людини з хорошою освітою. Тим не менше, в наш час можна спостерігати експансію запозиченої лексики в усі сфери людської діяльності. Лексика, яка відноситься до запозичень може вживатися в літературних творах, на радіо і телебаченні, в Інтернеті, при усному спілкуванні людей практично всіх вікових та соціальних груп.

Отже, об'єктом дослідження є функціонування системи англійського та українського сленгу, оскільки кількість англіцизмів в складі української лексики сьогодні зростає дуже швидко.

У сучасному житті молодь дуже легко вдається до запозичень, зокрема англомовних, утворення власного мовного середовища та використання слів і понять, які часто не притаманні її рідній мові. Зокрема, опитування групи молодих людей віком 15-21 років показало, що вживати англіцизми популярно. Частина запозичень утворилася вже давно – федерація, сверт тощо. Інші порівняно нещодавно: стронгмен – силач, френд – друг, шопінг – покупки, драйвів – запальний.

Зростання темпів урбанізації сприяє виникненню таких понять: паркінг, вай-фай, інфраструктура. Мова – це відображення настроїв суспільства, впливають на неї мислячі лідери, ЗМІ, масові культури: квест – пошук, респонденти – опитувані, бук кросинг – книго обіг, фрілансер – вільнонайманець, челендж – виклик, фідбек – відповідь, мітинг – зустріч, бейджик – значок, спікер – доповідач. Сучасні суспільства мають рухливу систему, до складу якої входить велика кількість різноманітних субкультурних утворень, наприклад, територіальних, соціальних, професійних тощо. Кожне з таких утворень використовує власну систему комунікації, а також власну сленгові, часто запозичену мову.

Однак, процес запозичення неоднозначно впливає на розвиток української мови. З одного боку, відбувається її збагачення, але в той

же час витісняються власне українські слова, що замінюються на слова з подібним значенням, так звані слова-дублери: офіс – контора, блокбастер – бойовик. З'являється велика кількість слів-омонімів: шейк – коктейль і танок, запозичення прислівників там вигуків: вау, окей.

Характерною ознакою присутності вкраплень англіцизмів, є запозичення, що зберігають незмінною англійську графіку, а не записуються українськими літерами. Це аббревіатури типу VIP – клас, FM – станція, PC у значенні комп'ютер тощо.

Використання англомовних запозичених одиниць у літературних творах, піснях, художніх фільмах є досить поширеним явищем. Іноді трапляється й така ситуація, коли автор, письменник, співак часто створює нове слово або використовує існуюче у якомусь новому значенні, що може викликати проблеми сприйняття інформації у реципієнта будь-якої мови, іноді воно може стати елементом сленгу, а пізніше навіть отримати статус нормативної лексичної одиниці.

Досліджуючи дане питання, стає очевидно, що англіцизми використовуються частіше, ніж їхні українські відповідники. Важливу роль у використанні англіцизмів відіграють соціально-психологічні чинники: мовці часто надають перевагу іншомовним словам, як більш престижним або прагнуть до економії мовних засобів (запозичення зазвичай більш компактніші). Англіцизми, що проникають в мову – явище закономірне, воно відображає усі процеси, що відбувається в країні. З іншого боку слід пам'ятати, що захоплення запозиченнями має дещо маніпулятивний потенціал і великий вплив на формування світогляду молоді.

Список використаних джерел та літератури:

1. Ажнюк Б. М. Мовні зміни на тлі деколонізації та глобалізації // Мовознавство, 2001, № 3. С. 48-54.
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови / Голов ред. Бусел В. Київ, Ірпінь: ВТФ «Перун», 2009. 1736 с.
3. Караванський С. Пошук українського слова або Боротьба за національне «Я». Київ: «Академія», 2001. 240 с.

Анастасія Рибчинська,
студентка групи ПІ-201

Науковий керівник: Л. І. Даценко,
викладач-методист
(м. Хмельницький)

МОВА, НАЦІЯ І Я

Мова – це невід’ємна частина кожної нації. Це незаперечна істина.

Вона складалась тисячоліттями, розвивалась, змінювалась нашими предками на нашій землі, вона об’єднувала і продовжує об’єднувати весь український народ в одне ціле. Саме завдяки існуванню мови відбувається формування та розвиток народу.

Спільна мова створює суспільство, яке розвивається духовно, інтелектуально, де люди формують свідомість і ідентифікують себе українцями. Вона почала розвиватись ще за довгодо виникнення перших держав і розвивається досих пір.

Мова є частиною нас і завжди нею була. Багатство рідної мови дає нам змогу взаємодіяти з іншими, отримувати та передавати інформацію, описувати прекрасне, без неї неможливе існування особистості. Кожен день ми використовуємо та сприймаємо понад тисячі слів, які кожную хвилину, кожную секунду формують наше світосприйняття та мислення.

Мова – це перша ознака нації. Лише спільна мова не дала змогу українцям не втратити свою національну ідентичність і зберегти свою країну, зміцнювала наш народ та віками не дозволяла його знищити. Ми століттями захищали нашу словесність, гідність, право на існування і майбутнє. Відберіть у народу все, і він все може повернути, відберіть мову – і він ніколи вже не зможе створити її. Мову не забували, леліли, незважаючи на висміювання й осудження, цькування й заборони. Свідоме українство ішло наперекір усім упередженням, «Диваки...», – говорили тоді, «Генії!», – говоримо ми зараз. Її любили всім серцем і передавали це своїм дітям, онукам, правнукам, які в свою чергу розвивали, робили її ще багатшою. Настав і наш час розмовляти, вчити, берегти, збагачувати і популяризувати рідну мову у своїй країні та далеко за її межами, щоб вона звучала рівною серед рівних світових мов.

Ми перестанемо бути українцями тоді, коли втратимо мову і нашу національну свідомість, до поки ми вважаємо себе українцями, рівно доти матимемо силу бороти будь-які неприємності, скруту, катаклізми. Відберіть у народу все, і він все може повернути, відберіть мову – і він ніколи вже не зможе створити її. Щоб знищити мову, а отже, й націю, треба перервати цей тисячолітній зв'язок між поколіннями національно-свідомих людей, що неодноразово намагались вчинити вороги українського народу. Саме мовне питання було ключовим від часу проголошення незалежності України і продовжує бути актуальним сьогодні. Українська мова невіддільна від українського народу, від його історичного розвитку, від самої держави, від рідної землі.

Мова народу – показник його свідомості. Не можна визначати національність за традицією, насамперед вона визначається за мовою, якою ми розмовляємо, яку ми любимо, і, яка дає нашій душі спокій і мир, яка виростає з почуття любові й поваги до нації. Люди, які не народились українцями за походженням, але які розмовляють, поважають, виявляють свідому любов до української мови і культури, всією душею тягнуться до неї, хіба ж це не українці? Як Марко Вовчок, росіянка за походженням, але і та людина, яка здійснила величезний вклад у розвиток української літературної мови. Вона стала прикладом для багатьох людей.

Мова – засіб пізнання нашого світу. Дитина починає пізнавати світ з перших хвилин із перших слів, пісні матері. Мій племінник тільки вчить свої перші слова, але яким важливим є те, що їх він чує саме українською мовою, згодом це виллється у свідоме визнання себе українцем. Мова розширює його кругозір, а намагаючись передавати свої почуття, бажання і думки, він пізнає необмежений світ, які дасть йому матирина мова. Залишивши у серці дитини не тільки слово, а і його красу, змалку дитя буде розуміти усю чарівність нашої культури, і виросте у розумінні себе у світі. Адже ми усі сприймали любов до матириноного слова ще будучи малятами, можливо ще остаточно не розуміючи що означають ті звучання від батька та матері, але точно сприймаючи любов і силу того, що нам говорять, бо кожне слово – це безцінне золото, а мова – це невичерпна духовна скарбниця із різнокольорових фарб почуттів і думок.

Коли ми занурюємось в безкрайній світ нашої літератури, ми часто не можемо уявити, що пережили наші предки, заради того, що

ми маємо зараз. Ті скрутні часи описувались значущими для нас людьми, такими, як Тарас Шевченко, Іван Котляревський, Іван Франко чи Леся Українка, але щоб не було, завжди лунала та мелодія нашого народу у кожній хатині, у кожній голові та серці. Не передати нічим у світі, що пережили наші бабусі та дідусі і їх родичі. Та незважаючи на все – мова знову цвіте, цвіте ясно й гарно, неначе квітки вишні навесні. Вона є обличчям і серцем нашої Батьківщини, тою червоною калиною, швидкою рікою, зеленими лугами, тим соловейком, що проводить день, і тим жайворонком, що зустрічає сонце.

Для мене мова – це та пісня, що навколо нас, через яку моя мати співала колискову у дитинстві та розповідала казки, через яку мої рідні передають свою любов, через яку мої друзі висловлюють підтримку. Її багатство та розкіш, не можуть не зачаровувати мене. Лиш одне слово може принести стільки радості і скільки горя.

Ось чому мова це є дорогоцінне багатство народу і чому ми маємо берегти її і збагачувати.

В. В. Соломюк,
здобувач вищої освіти
Науковий керівник: О. В. Комарова,
викладач української мови та літератури,
(м. Хмельницький)

СУЧАСНА МОВНА ПОЛІТИКА В ГАЛУЗІ ОСВІТИ УКРАЇНИ

Мова є найважливішою ознакою національної самоідентифікації не тільки людини та її духовної культури, а й держави в цілому, і саме тому в системі державних пріоритетів мовна політика посідає чільне місце.

Основи державної мовної політики визначаються Конституцією України. У статті 10 Конституції записано: «Державною мовою в Україні є українська мова. Держава забезпечує всебічний розвиток і функціонування української мови в усіх сферах суспільного життя на всій території України. В Україні гарантується вільний розвиток, використання і захист російської, інших мов національних меншин України. Держава сприяє вивченню мов міжнародного

спілкування. Застосування мов в Україні гарантується Конституцією України та визначається законом» [1, с. 10]. Законом України «Про функціонування української мови як державної» визначено, що єдиною державною мовою в Україні є українська, і державний статус української мови є невіддільним елементом конституційного ладу України як унітарної держави [5]. Сучасна українська мова є багатовіковим надбанням нашого народу і її функціонування залежить від стану мовної політики в державі.

Державна мовна політика України, виходячи з норм Конституції, базується на визнанні і всебічному розвитку української мови як державної і гарантуванні вільного розвитку регіональних мов або мов меншин, інших мов, а також права мовного самовизначення і мовних уподобань кожної людини. Окрім, Конституції України, питання мовної політики конкретизується у профільному Законі України «Про забезпечення функціонування української мови як державної», який 16 липня 2019 року набрав чинності.

Відповідно до статті 21 вищевказаного акту «Державна мова у сфері освіти», яка повністю відображає зміст статті 7 «Мова освіти» Закону України «Про освіту», встановлено, що мовою освітнього процесу є державна мова.

Відтак згідно із статтею 9 цього ж Закону володіти державною мовою та застосовувати її під час виконання службових обов'язків зобов'язані, зокрема керівники закладів освіти всіх форм власності, педагогічні, науково-педагогічні і наукові працівники, крім іноземців чи осіб без громадянства, які запрошені до закладів освіти та/або наукових установ та працюють на тимчасовій основі як наукові, педагогічні, науково-педагогічні працівники або викладачі іноземної мови. У зв'язку з цим вважаємо, що необхідно застосовувати державну мову в робочий час науково-педагогічними, педагогічними та іншими працівниками закладів освіти. Державна мова має використовуватися в рамках освітнього процесу, під час проведення навчальних занять (крім занять з навчальних предметів, які згідно з освітньою програмою закладу освіти викладаються іноземними мовами або мовами корінних народів і національних меншин), у спілкуванні вчителів, викладачів, іншого персоналу закладів освіти як зі здобувачами освіти (вихованцями), так і між собою. Під час організації освітнього процесу незалежно від його форми (урок, лекція, практичне, семінарське заняття, гурткова робота тощо)

необхідно використовувати навчальні матеріали, виготовлені державною мовою (крім занять з навчальних предметів, які згідно з освітньою програмою закладу освіти викладаються іноземними мовами або мовами корінних народів і національних меншин).

Представникам корінних народів і національних меншин України гарантується право навчатися рідною мовою поряд з державною мовою в класах (групах), створених відповідно до закону «Про освіту» від 2017 року та закону «Про повну загальну середню освіту», що був ухвалений у 2020 році,

Слід зауважити, що законом передбачено три моделі вивчення української мови у школах. Перша модель призначена для корінних народів України, які не проживають в середовищі своєї мови і не мають держави, яка цю мову захищала б і розвивала. Перш за все йдеться про кримських татар. Для них в першу модель закладено навчання мовою корінного народу з 1 по 11 (12) клас поряд з ґрунтовним вивченням української мови.

Друга модель призначена для шкіл з навчанням мовою національних меншин, мови яких належать до мов ЄС. Залежно від мовної групи і мовного середовища, використання цієї моделі може бути різний, але основи наступні: материнською мовою, поряд з вивченням державної, вони будуть вчитися в початковій школі; в 5 класі щонайменше 20% річного обсягу навчального часу має викладатися українською з поступовим збільшенням обсягу, щоб в 9 класі досягти позначки в розмірі щонайменше 40% предметів, які вивчаються державною мовою. Разом з тим в старшій школі щонайменше 60% річного обсягу навчального часу в цих закладах має читатися державною мовою.

Третя модель буде працювати для інших національних громад України. Вона стосується нацменшин, мова яких належить до однієї з української мовної сім'ї, а також які проживають переважно в середовищі власної мови (російська мова). Там початкова школа також буде мовою своєї національної меншини разом з вивченням української, а з 5 класу щонайменше 80% навчального часу буде читатися державною мовою.

Вивчення російської залишається можливим як окремого предмету та на факультативах. Зазначимо, що особам з порушенням слуху забезпечується право на навчання українською жестовою мовою та на вивчення української жестової мови.

Таким чином, згідно з освітньою програмою закладу освіти під час проведення навчальних занять із навчальних предметів, які викладаються іноземними мовами або мовами національних меншин, застосовується відповідна мова поряд з державною мовою.

Вважаємо, що у навчальних закладах, де навчання здійснюється мовами національних меншин, слід створити виключно сприятливі умови для належного опанування державної мови, що дасть можливість безболісного входження представників національних і регіональних меншин в українське суспільство, забезпечить їм доступ до державної служби, війська, науки, культури та інформаційної сфери. Разом з тим слід гідним чином забезпечити право національних і регіональних меншин на задоволення освітніх потреб рідною мовою, збереження та розвиток етнокультури, її підтримку та захист державою.

Послідовна й планомірна реалізація завдань державної мовної політики в освітянській сфері має забезпечити вільний і безконфліктний розвиток усіх наявних на теренах України національних і регіональних мов, створити необхідні умови для утвердження державності української мови, набуття нею рис престижності, авторитетності та перспективності [2, с. 5].

З початком нового навчального року у 2020 році учні 5-11 класів усіх 194 російськомовних шкіл перейшли на українську мову навчання всіх предметів. Відтепер же, кожен випускник навчального закладу, опанувавши державну мову, відчуватиме себе набагато захищенішим як громадянин України, перед яким відкриються значно більші можливості для самореалізації як в Україні, так і в світі», Тому наголошуємо на вагомості популяризації переваг вивчення державної мови та оволодіння нею на високому рівні усіма здобувачами освіти незалежно від національного походження, що є однією з важливих умов повноцінної реалізації їхніх конституційних прав в Україні.

Підсумовуючи, зазначимо, що із прийняттям нового Закону України «Про забезпечення функціонування української мови як державної» від 25.04.2019 року значно посилюється роль української мови, що, безумовно, стає суттєвим кроком на шляху до розвитку і функціонуванню української мови в усіх сферах суспільного життя на всій території України.

Список використаних джерел та літератури:

1. Конституція України: офіц. текст. К. : КМ, 2013, 96 с.
2. Лопушинський І. П. Формування та реалізація державної мовної політики в галузі освіти України: дис. доктора наук з держ. упр.: 25.00.02 / Лопушинський Іван Петрович. К., 2008. 515 арк.
3. Про освіту. Закон України від 5.09.2017 р. № 2145-VIII. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>.
4. Про повну загальну середню освіту : Закон України від 16.01.2020 р. № 463-IX. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text>.
5. Про функціонування української мови як державної Закон України: Закон України від 25.04.2019 р. № 2704-VIII. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2704-19#Text>.

Богдан Стецюк,
здобувач вищої освіти
(м. Хмельницький)

УКРАЇНСЬКА МОВА В СУЧАСНОМУ ІНФОРМАЦІЙНОМУ ПРОСТОРІ

Безсумнівно, головною проблемою сьогодення є проблема української мови в сучасному інформаційному просторі. За останні сто років мовна ситуація в країні майже не змінилася. Велика кількість українців не розмовляє рідною мовою, здебільшого використовують суржик. Поганою звичкою є використання слів паразитів.

Питання української мови є досить тяжким у нашій державі. Цьому сприяє історичний розвиток України як держави. За роки створення держави відбувалося примусове знищення мови, що вплинуло до зменшення кількості людей, які вважали українську мову за рідну. За всі етапи створення України як незалежної держави, було прийнято багато спроб повністю знищити нашу мову, тому зараз

важливо відновити українську мову, щоб кожен громадянин розмовляв державною мовою.

Створення національної держави стало важливою політичною програмою для більшості країн Європи ще у XIX столітті. У історії багатьох держав як показує світовий досвід, головним чинником є поширення однієї мови для підвищення консолідації (об'єднання) населення в межах країни. Для більшості європейців важливішим за релігію є рідна мова та культура. Тому більшість національних держав прагнуть до створення своєї мовної культури на території власної держави.

Це також підтверджує статистика європейських країн об'єднаних однією загальнонаціональною мовою (з 47 європейських країн своя національна мова є офіційною або державною в 41 країні, тобто у 85% загальної кількості) [2, с. 48]. Отже, поширення рідної мови на території України є найкращим методом для об'єднання населення і покращення міжетнічних стосунків у країні та підвищення патріотизму.

Проблема створення україномовного інформаційного простору нашої держави актуальна і досить гостра. Вчені зробили висновок, що для сучасного інформаційного впливу уже не використовують пропаганду. Цілком достатньо тривалого й системного перебування людини в інформаційному просторі іншої держави. Відбувається тісний інформаційний контакт з іншою країною, як наслідок – втрата патріотизму, мови та культури власної держави. Створюються сприятливі умови для чужомовної ідентифікації, що є значно сильнішим чинником, ніж конкретна ідеологічна диверсія [1].

Вагомим пунктом є комплекс меншовартості, який прищеплювали українцям століттями чужомовної експансії. Вчені вважають, відсутність мовної стійкості – набута риса української ментальності.

Тому лінгвісти вважають, що в нашої нації дуже знижений поріг гідності. Ще з садочка потрібно виховувати в українцях гідність. Щоб потім зі шкіл та інших навчальних закладів не виходили люди, байдужими до рідної мови та культури. Вивчення мови має відбуватись поступово та систематично у зручній формі для українців. Але вивчення української мови відрізняється у різних регіонах. Як приклад, у Криму з українського радіо звучить багато новин про мовну політику, про державну мову, звучать біографії та цитати

відомих мовознавців, а тим часом російське – систематично через кожні 5 годин по 15 хвилин розповідає та навчає правопису та граматиці російської мови. Вчені-мовознавці багаторазово звертались до київської влади з проханням виділити по 15 хвилин щодня на телебачення й радіо для вивчення української граматики, пунктуації, мовних консультацій. Це могло б дати великий поштовх для вивчення рідної мови та підвищення грамотності українців. Але столична влада відхилила це прохання, та й власники приватних каналів не були зацікавлені в цьому – грошей це не додасть, як реклама.

Наступним важливим чинником є відсутність окремого мовного законодавства, який не висував би правил чи критерій дотримання мовного режиму, як у Франції. Де на державному рівні розглядається питання про необхідність навчати дітей шести років співати державний гімн «Марсельєзу». За недотримання – виплата штрафу у 10 тисяч франків [1].

У містах України здобувачі освіти на урочисті свята виконують державний гімн. Тому закон про радіомовлення є досить ефективним.

Отже, ситуація української мови в сучасному інформаційному просторі досить прикра і її потрібно змінювати. А саме запровадити мовне законодавство, яке буде поширювати українську мову на радіо та телебаченні. Створювати рекламні консультації, мовні хвилини тощо. Поширювати рідну мову серед молоді. І саме тоді українська мова займе вагоме значення в сучасному інформаційному просторі.

Список використаних джерел та літератури:

1. [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://kobzar1814.blogspot.com/2011/09/blog-post_12.html. Назва з титул. екрану.

2. Плахута Є. Цілі мовної політики держави: українські проблеми на тлі досвіду Латвії та Білорусії // Державність української мови і мовний досвід світу: Матеріали міжнародної конф. К., 2000.

В. В. Стецюк,
учитель української мови та літератури
(м. Хмельницький)

УКРАЇНСЬКИЙ ПРАВОПИС 2020 РОКУ: СУЧАСНЕ БАЧЕННЯ

Покоління минають, а мова залишається, кожне з поколінь застає мову вже такою, що була перед ним, і до того ж сильнішою та потужнішою, ніж саме це покоління; жодне з поколінь ніколи не збагне до кінця її суті й такою залишає її нащадкам; характер мови, її своєрідність пізнають тільки впродовж цілої низки поколінь, але вона зв'язує всі покоління, і всі вони виявляють себе в ній; можна бачити, чим зобов'язана мова певному періодові часу, окремим людям, але залишається невизначеним, що винні їй вони.

Вільгельм фон Гумбольдт [1, с. 325].

Що люди винні мові? Передусім – увагу до неї та розуміння того, що не можна ставити знаків рівності між правописом і орфографією, правописом і слововжитком, правописом і літературною мовою, правописом та орфоепією, правописом та узусом. Здавалося б, це нескладні речі, а втім з подивом дізнаємося, що навіть філологи не завжди можуть правильно провести межі між цими поняттями.

Що змінить ще одна мовна реформа у житті звичайного українця? Чи потрібна в даний час ця боротьба индиків зі своїми проєктами? Виникають й інші запитання. Скажімо, пересічний українець, не дуже глибоко обізнаний з нюансами різних концепцій сучасного українського правопису, використає в одному і тому ж самому тексті, навіть у тій самій фразі дві граматичні форми, що по суті, створить грубу мішанину, такий собі правописний суржик... Чому ж насправді українська мова стала такою як вона зараз є і для чого ж ті реформи? А також, що не менш важливо, скільки коштуватиме запровадження нового правопису, адже потрібно перевидати всю навчальну літературу, довідники з різних галузей знань тощо. Слід попросити авторів усіх шкільних підручників переписати свої книжки, а державі – знайти кошти платників податків, щоб ці підручники перевидати, адже саме у шкільні роки людина засвоює правила правопису, причому не лише на уроках мови, а й математики, природничих та інших предметів. Зрозуміло, що

впровадження норм нового українського правопису в масштабах країни – це не просто видати одну-єдину книжечку, нехай і великим накладом, а величезна робота, яка потребує чималої фінансової підтримки. Знайдуть у бюджеті на це кошти чи ні, подивимося. Тому й виникає запитання: треба було саме зараз це робити та чи треба було це робити взагалі? Які норми справді на часі, а які за вуха притягнуто з минулого? Чи не краще було сконцентруватися на тому, щоб не відлякати тих громадян України, які тільки почали спілкуватися українською мовою.

Сучасна редакція українського правопису повертає до життя деякі особливості правопису 1928 року, які є частиною української орфографічної традиції і поновлення яких має сучасне наукове підґрунтя. Водночас правописна комісія керувалася розумінням того, що й мовна практика українців другої половини ХХ ст. – початку ХХІ ст. вже стала частиною української орфографічної традиції. Поділяючи думку про злочинний характер репресивних дій тоталітарного режиму щодо «харківського» правопису і його творців, кодифікатори мови не можуть знехтувати тим, що мову народу творить його історія: мова змінюється, і правопис має відображати насамперед її сучасний стан. Нинішня українська мова – це багатофункціональна мова з розвиненою різноплановою стилістикою, сучасною науковою термінологією, це мова, яка взаємодіє з багатьма світовими мовами. У сучасній редакції українського правопису збережено підхід до мови як до знакової системи й суспільного явища. Правописна норма, з одного боку, ґрунтується на тісних зв'язках елементів сучасної мовної системи, що відображається на письмі, а з другого боку, – на дотриманні мовної традиції і на залежності від неї [2, с. 1].

Новий український правопис ухвалили рік тому – у травні 2019. Цьому передувала довга дискусія та обговорення змін, які збиралися запровадити (ця робота велася із червня 2015 року, громадське обговорення почалося 2018). Часто лунали закиди «навіщо це взагалі треба» і «хіба не достатньо чинного правопису». Комусь не подобалося, що доведеться вчити нові правила, а хтось, навпаки, заявляв, що мова стане сучаснішою. Утім, так, передумови для нових правил були; і ні – їх не треба буде вчити дуже багато. А також одразу зазначимо, що на перехідний етап виділили п'ять років: тобто аж до 2024 діятимуть і старі правила, і нові, аби до них можна було

звикнути. І нагадаємо: правопис стосується тільки мови на письмі, відтак не регулює те, як ми говоримо. Досі в Україні користувалися правописом, ухваленим ще 1989 року. Багатьох слів, якими ми активно послуговуємося сьогодні – особливо термінів на означення технічних новинок, неологізмів тощо – він ще не міг взяти до уваги, бо їх тоді не існувало.

Також у тепер вже передостанній редакції правопису не було кількох правил, якими українці користувалися до 1933 року. До того часу в Україні функціонував так званий скрипниківський, або ж харківський правопис (затверджений радянською владою у 1926 році), що був достатньо зручним, якісним та передавав на письмі фонетичні особливості української мови. Однак менш ніж за 10 років українізацію в СРСР згорнули, і правопис замінили на більш наближений до російської мови (скрипниківський правопис затаврували «націоналістичним», як це було прийнято у радянській влади; багато мовознавців, що над ним працювали, у сталінську епоху зазнали репресій). Так, у правописі від 1933 року з української прибрали літеру «ґ», кличний відмінок.

Разом із розпадом СРСР питома українські правила частково повернули у правопис, однак деяких залишків радянської доби та «зближень» української з російською все-таки не позбулися. Наприклад, у радянські часи власні назви та імена відтворювалися за посередництвом російської мови та за її фонетичними принципами – а зараз від цього поступово відмовляються. Тому, наприклад, ім'я відомого письменника, що в оригіналі виглядає як Ernest Hemingway, спершу транслітерували за старим правописом як Ернест Хемінґуей (з рос. Эрнест Хемингуэй), а тепер пишуть Ернест Гемінґвей (що, до слова, є ближчим до оригінального звучання). Окремі правила були нелогічними. Чому, наприклад, за старою редакцією правопису було прийнято писати готель (з англійського hotel), але хостел (з англійського hostel із такою ж першою літерою у слові)? Чому траєкторія – з «є» після голосного звуку, а проект – без? Спробуємо розібратися, що пропонує новий правопис. У чому полягають зміни? У Національній академії наук України пояснюють: правила загалом можна поділити на дві великі групи. Ті, що допускають лише один варіант написання (обов'язкові), і ті, що передбачають кілька таких опцій (варіативні).

До першої групи обов'язкових норм написання належать такі:

- проєкт, проєкція (за аналогією до інших слів, що творяться так само – ін'єкція, траєкторія, об'єкт тощо – з латинським коренем -ject-). Так само з «є» писатимуться запозичення плеєр (play+er), конвеєр (convey+er), феєрверк, Соєр, Хаям, Феєрбах;

- Дікенс, Текерей, Бекі (без подвоєння приголосних -кк-, адже такого подвоєння немає в оригінальному написанні);

- іншомовний компонент (рхі-, архи-, бліц-, гіпер-, екстра-, макро-, максі-, міді-, мікро-, міні-, мульти-, нано-, полі-, преміум-, супер-, топ-, ультра-, флеш-, анти-, віце-, екс-, контр-, лейб-, обер-, штабс-, унтер-) на початку слова писатиметься разом: мінісукня, віцепрезидент, ексміністр, вебсайт;

- числівник «пів» у значенні «половина» писатиметься окремо (що простіше, ніж у старому правописі, за яким було, приміром, пів'яблука, але пів-Києва): пів хвилини, пів яблука, пів Києва, пів аркуша, пів години, пів відра, пів міста, пів огірка, пів острова, пів яблука, пів ящика, пів ями, пів Європи;

- якщо ж «пів» з іменником є єдиним поняттям та не означає «половину», слово завжди писатиметься разом: піваркуш, південь, півзахист, півколо, півкуля, півмісяць, півоберт, півовал, півострів;

- священник (написання з двома «нн», так само, як «священний» та інші спільнокореневі слова);

- також разом писатимуться складноскорочені слова й похідні від них: адмінресурс, Міносвіти, профспілка, Святвечір;

- змінюється написання російських прізвищ. Прикметникове закінчення прізвищ «-ой» передаватимуть через «-ий»: Донський, Крутий, Луговський, Полевий, Соловйов-Сєдий, Босий, Трубецький. Виняток – Лев Толстой.

А це – варіативні норми, тобто такі, що допускають кілька опцій написання:

1. Вергілій і Вергілій, Георг і Георг, Гуллівер і Гуллівер. Тобто оригінальний звук [g] у запозичених іменах можна передати двома способами: адаптувавши до українського звукового ладу (Вергілій) або ж зімітувавши іншомовне звучання (Вергілій). Натомість звук [h] передаємо переважно літерою «г»: гостел, готель, госпіталь тощо. За традицією в окремих словах, запозичених із європейських та деяких східних мов, можемо вживати «х»: хокей, хобі, хіджаб.

2. Аудієнція і авдієнція, лауреат і лавреат, аудиторія і авдиторія. Звідки взялася така норма? У словах, що походять з

давньогрецької та латинської мов, буквосполучення [au] зазвичай передається через ав: автентичний, автобіографія, автомобіль. «Аудиторія» прийшла звідти ж. Проте в декого виникло запитання: чому така повага тільки до грецької мови. «Якщо наші фахівці так несамовито прагнуть зберегти правила правопису грецької мови, то чому утискаються права інших мов? Наслідуючи правило, «пишемо, як чуємо», треба зберегти звучання усіх іншомовних слів.

3. Кафедра і катедра, ефір і етер, міф і міт, Борисфен і Бористен. Тут теж є своя логіка: буквосполучення [th] у словах грецького походження найчастіше передаємо через «т»: антологія, антропологія, аптека, астма, бібліотека, католицький. Тому вживання словосполучення «давньогрецький міт», а не «давньогрецький міф», цілком виправдане.

4. Ірій і ирій, ірод і ирод (аналогічно – допускаються два варіанти написання).

5. Закінчення -и/-і у родовому відмінку іменників також можуть бути паралельними (закінчення -и використовувалося у харківському правописі до 1933 року): радості й радости, любові й любови, Білоруси й Білоруси.

6. пишемо з великої і малої букв:

а) перше слово офіційних назв найвищих державних посад та посад керівників міжнародних організацій пишемо з великої букви: Генеральний прокурор України, Генеральний секретар ООН, Президент України, Голова Верховної Ради України, Президент Сполучених Штатів Америки, Прем'єр-міністр України, Прем'єр-міністр Канади;

б) назви посад (зокрема і загальні), звань, наукових ступенів тощо пишемо з малої букви: президент, канцлер, прем'єр-міністр, мер, голова, декан, директор, міністр, ректор, секретар; академік, генерал-лейтенант, заслужений діяч мистецтв, народний артист України, лауреат Державної премії України в галузі архітектури, член-кореспондент, доктор наук;

в) назви посад міністрів, послів, президентів академій тощо в офіційних документах, а також для підкреслення урочистості пишем з великої букви: Міністр освіти і науки України, Посол Республіки Польща, Президент Національної академії наук України;

г) назви виробничих марок технічних виробів (машин, приладів тощо) беремо в лапки: автомобілі «Нісан», «Вольво»,

«Фольксваген»), літак «Боїнг 777», трактор «Слобожанець», але назви самих виробів беремо в лапки і пишемо з малої букви: «нісан», «вольво», «фольксваген» (автомобілі), «боїнг» (літак), «слобожанець» (трактор);

д) абрєвіатурні назви виробничих марок і виробів пишемо без лапок: Ан-225, А-340, В-77, КрАЗ;

е) назви сайтів з родовим словом пишемо з великої букви та в лапках: мережа «Фейсбук», енциклопедія «Вікіпедія», але назви сайтів без родового слова пишемо з малої букви (твітер, гугл);

є) назви сайтів, ужиті як назви юридичних осіб, пишемо з великої букви та без лапок: РНБО ввела санкції проти Яндексa [4, 3].

Окрім цього, новий правопис пропонує вживати (але не робить обов'язковими) фемінітиви на означення жіночих професій, дискусія про які в суспільстві велася давно, і якими багато хто вже почав послуговуватися. Так, окрім звичних вчительки, перекладачки, виховательки тощо, в українській мові з'явилася посолка, міністерка, президентка. У новому правописі пропонують творити фемінітиви так: за допомогою суфіксів -к- (авторка, дизайнерка, директорка), -иц- (порадниця, учениця), -ин- (майстриня, лемкиня), -ес- (рідковживаний; наприклад, патронеса, поетеса – хоча також можна казати поетка) [3, с. 1].

Отже, оновлення мови – це живий і неупинний процес, а також ознака того, що вона розвивається. Український правопис є, бойкотувати його не можна. Це все одно, що переходити дорогу на червоне світло, бо вам так більше подобається і ви так звикли. З'являються нові слова, нові правила, нові вчені, які ще глибше занурюються у витоки та першоджерела виникнення правопису певних мовних утворень. Але головне – це не правила згідно яких виникає український правопис. Головне – бути і залишатись людьми, розуміти один одного, незважаючи на національність, труднощі перекладу і орфографічні норми.

Список використаних джерел та літератури:

1. Гумбольдт В. Избранные труды по языкознанию. Пер. с нем. под ред. Г.В. Рамишвили. М. : Прогресс, 1984.

2. Український правопис : схвал. Постановою Каб. Міністрів України № 437 від 22 трав. 2019 р. Репринт. вид. Харків : Право, 2019. 292 с.

3. Русіна Оля. Мовна рубрика. 24 трав. 2020. № 21 [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.nasze-slowo.pl/novyj-ukrayinskiy-pravopys-istoriya-zminy-novovvedennya>.

Назва з титул. екрану.

4. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://kreschatic.kiev.ua/ua/5307/news/1569244216.html>. Назва з титул. екрану.

УДК 007:811.161.2

А. М. Тришньовський,
*кандидат медичних наук,
професор медичної психології та психокорекції*

О. А. Тришньовська,
*магістр управління персоналом
(м. Маріуполь)*

МОВА – НАЙГОЛОВНІШИЙ ЧИННИК ДЕРЖАВОТВОРЕННЯ

Питання української мови, її безперешкодного розвитку виявилися напрочуд сильним, дієвим каталізатором суспільних змін у країні, енергетичним осердям національного відродження, прагненням утвердити державний і державотворчий статус української мови та єднати народ у пориві до незалежності. Українська мова є хребтом Держави. Тому-то навколо української мови досі не вщухають дискусії, не втрачають гостроти питання її оборони. Адже ніколи ще в короткому проміжку часу не було такої концентрації публічних ворожих виступів проти української мови, ніколи опоненти так енергійно не вдавалися до глузувань з мови та її носіїв, до перекручень самоочевидних і давно доведених науковцями фактів із сучасного й минулого української мови, як у роки незалежності.

Мова є найважливішим засобом людського спілкування та інтелектуального розвитку особистості, визначальною ознакою держави, безцінною і невичерпною скарбницею культурного надбання народу. Зрештою, з мови починається сама держава. У мові – важлива суть існування держави, її сила і могутність. Без рідної мови немає

народу як нації. Поетично і влучно сказав про це відомий письменник Панас Мирний, який назвав мову найдорожчим скарбом народу. Він писав: «Мова – така ж жива істота, як народ, що її витворив, і коли він кине свою мову, то вже буде смерть задля його душі, смерть задля всього того, чим він відрізняється від других людей» [3, с. 12].

У державотворчому процесі українській мові відводиться провідна роль. Разом з тим, останніми роками не забезпечується її належний розвиток. Складною є ситуація з дотриманням норм українського правопису. Існує гостра потреба в активізації цілеспрямованої роботи над забезпеченням використання української мови у засобах масової інформації, сфері культури, освіти та науки, в інформаційних технологіях, рекламі тощо.

Історичний досвід більшості європейських народів свідчить про те, що мова як важливий показник національної ідентичності була і залишається об'єктом державної підтримки та регулювання [1, с. 42] Проте в Україні нічого ефективного не зроблено для повноцінного впровадження української мови в усі сфери суспільного життя. Потребують удосконалення правові норми, що регулюють її функціонування. Необхідно докладати всіх зусиль для розширення сфери функціонування державної мови, щоб вона розвивалася та відігравала консолідуючу роль у становленні громадянського суспільства. Це вкрай архиважливо і доленосно.

Слід пам'ятати, що відновлення незалежності України у 1991 році проголосили комуністи – найзапекліші вороги української державності, самоідентифікації та суверенітету, організатори геноциду, лінгвоциду та зросійщення. Їхнє рішення було просякнuto єдиною турботою – зберегти комуністичний режим на окремішній, незалежній від Москви, території. Як наслідок цього злочину спостерігається подальший занепад економіки, культури, медицини, свідомості, що призвело до етнопсихологічних і навіть до етнопсихіатричних явищ – масової еміграції, суїцидних настроїв, українофобії, сепаратизму, війни з Росією. Апофеозом деградації політичної постколоніальної еліти став прихід до влади абсолютно некомпетентної, космополітичної, чужинської команди [12, с. 144]. Звісно, що світоглядний компонент цієї антидержавної кліки знаходиться у гармонічній єдності з кримінальною психологією грабунків, паразитизму та передбачає поступовий неокolonіалізм, нову окупацію України та створення з неї невід'ємної частини Московії. Події

останніх кількох років, чин сьогоденної влади виказують цілеспрямовану реалізацію малоросійського сценарію. Антиукраїнський тиск, що сьогодні спостерігаємо, укладається в модель абсурду. Потужна інформаційна машина працює нині не на впровадження національної ідеї, а на роз'єднання українців. Найчастіше протиставляють український схід і захід, мотивуючи цей поділ «суттєвими» відмінностями у мові, менталітеті, історії, конфесійній і політичній орієнтації їх мешканців. «Східняків» досі лякають «бандерівщиною», націоналізмом, а «західників» тепер ще й «сепаратизмом» і «рашизмом» – для більшого остраху” [10, с. 11]. Водночас пропагується хибна думка, що схід України всуціль російськомовний. Дехто навіть відносить представників сходу і заходу до різних етносів.

Місце для української мови в державних структурах і зокрема в освітній сфері виборює автор цієї статті, звернувшись до місцевого суду міста Маріуполя Донецької області щодо утисків україномовних вчених у Донецькому національному медичному університеті та проведення лекцій та занять на мові країни агресора.

Послідовне вирішення мовних питань, зміцнення державного статусу української мови передбачає активність усіх патріотичних громадян України, які кожен на своєму місці буде боротися за рідну мову – найголовніший фактор державотворення задля стимулювання процесу побудови заможної та демократичної України. Народ або грецькою мовою етнос – це історично сформована людська спільнота, яка відрізняється від сусідів окремою власною територією (батьківщиною), культурою, мовою, психічним складом та самосвідомістю” [12, с. 145]. Народ, що історично дозрів до створення власної держави, називають нацією. Отже, нація – це вища стадія розвитку етносу, на якій останній творить – національну державу і тому вона зобов’язана захищати рідну мову” [2, с. 17]. В сучасному світі народ може цивілізовано існувати лише у формі нації, тобто у власній державі. Ці думки є дуже близькими до тверджень педагога К. Ушинського, який у статті “Рідне слово” стверджував: “Коли зникає народна мова, – народу нема більше! Відберіть у народу все – і він усе може повернути; але відберіть мову, і він ніколи більше вже не створить її; нову батьківщину навіть може створити народ, але мови – ніколи: вимерла мова в устах народу – вимер і народ”. Бо ж “мова народу – кращий, що ніколи не в’яне й вічно знову розпускається, цвіт

усього його духовного життя, яке починається далеко за межами історії. У мові одухотворяється весь народ і вся його батьківщина. Мова – найважливіший, найбагатший і найміцніший зв'язок, що з'єднує віджилі, живущі та майбутні покоління народу в одне велике, історичне живе ціле” [4, с. 68]. Мова як одна з головних ознак кожної нації є її генетичним кодом, який поєднує минуле із сучасним, програмує майбутнє і забезпечує буття людської спільноти у вічності. Через мову дитина засвоює спосіб мислення народу, реалізовується в культурі думки, культурі праці й культурі мови. Незважаючи на складні умови тривалих періодів бездержавності української нації та її територіальної роз'єднаності, українська мова зберегла свою самодостатність і, врешті-решт, стала важливим чинником возз'єднання українських земель і відновлення соборної незалежності України. Це свідчить про силу та невмирущість української нації.

Відповідно до Рішення Конституційного Суду України від 14 грудня 1999 року № 10-рп/99 про офіційне тлумачення статті 10 Конституції України, державний статус української мови означає її обов'язкове застосування на всій території України при здійсненні повноважень органами державної влади та органами місцевого самоврядування, навчальних закладів, українського війська, правоохоронних органів тощо [6, с. 45].

З огляду на це українська нація і держава мають забезпечувати відродження і захист української мови, якісну розбудову українського мовного простору. Принципове значення для майбутнього української мови і української держави має національна мовна свідомість і мовна гідність. У їхньому формуванні чільну роль має відігравати українська інтелектуальна еліта, яка своїм особистим прикладом і зусиллями має утверджувати престиж української мови, української нації і держави. Вільне володіння державною мовою – юридичний обов'язок кожного громадянина України, кожного викладача, учителя, студента, військового тощо. Належний рівень мовної культури є свідченням розвинутого інтелекту людини, її вихованості. Культура мовлення має велике національне і соціальне значення: вона забезпечує толерантне спілкування людей, облагороджує їхні стосунки, сприяє підвищенню загальної культури як окремої людини, так і суспільства в цілому” [7, с. 22].

Знищення державної мови та приниження корінного народу унеможливить розвиток України. Це аксіома.

Отже, державотворча роль української мови полягає в наступному:

1. Мова як одна з головних ознак кожної нації є її генетичним кодом, який поєднує минуле із сучасним, програмує майбутнє і забезпечує буття людської спільноти у вічності. Через мову дитина засвоює спосіб мислення народу, реалізовується в культурі думки, культурі праці й культурі мови. Українська мова стає важливим чинником возз'єднання українських земель і відновлення соборної, потужної, правової, сучасної, багатой, незалежної України.

2. У витворених протягом віків різноманітних формах буття української мови зберігаються архетипи – історична пам'ять і досвід нації, глибинні витоки її світоглядних і моральних цінностей, віддзеркалюються національні традиції і узвичаєння, звичаї і навички, тобто ознаки, що притаманні саме цій спільноті і тому є унікальними цеглинами будівлі національної ідентичності.

3. Українська мова створює той мовний простір, який є природнім середовищем буття української нації. Його збереження є неодмінною умовою самого її існування і базовою матеріальною гарантією забезпечення мовних прав українців. Українська мова в Україні призначена виконувати різноманітні функції, зокрема забезпечити консолідацію, єдність і вільний культурний розвиток українського народу, стояти на сторожі збереження його ідентичності, здорового фізичного, психічного, психологічного, духовного і ментального розвитку” [8, с. 12], [12, с. 144].

4. Українська мова – невід'ємний державницький атрибут, що зберігає свою історичну спадкоємність від славної давньокіївської княжої доби Святослава Великого. Як мова найчисленнішого, найстаршого, автохтонного і титульного етносу українська мова відповідно до загальноприйнятої світової практики виконує функцію єднальної, єдиної державної мови в Україні. Державність української мови є ключовим чинником консолідації українського суспільства на всій території України, формування сучасної української нації, символічним уособленням української державності, гарантією збереження національної ідентичності українського етносу і державної єдності України” [9, с. 77].

Українцям необхідно завжди пам'ятати доленосний Акт проголошення незалежності України: «Виходячи із смертельної небезпеки, яка нависла була над Україною в зв'язку з державним

переворотом в СРСР 19 серпня 1991 року, – продовжуючи тисячолітню традицію державотворення в Україні, – виходячи з права на самовизначення, передбаченого Статутом ООН та іншими міжнародно-правовими документами, – здійснюючи Декларацію про державний суверенітет України, Верховна Рада Української Радянської Соціалістичної Республіки урочисто ПРОГОЛОШУЄ НЕЗАЛЕЖНІСТЬ УКРАЇНИ та створення самостійної української держави – УКРАЇНИ. Територія України є неподільною і недоторканною. Віднині на території України мають чинність виключно Конституція і закони України. Цей акт набирає чинності з моменту його схвалення».

Список використаних джерел та літератури:

1. Борисенко В. Антидержавні міфи в українській державі // Урок української. 2002. Ч. 7. С. 8-12.
2. Громадянська освіта: Навч. посібник для 11 класу загальноосвітніх навчальних закладів / Р. А. Арцишевський, Т. В. Бакка, І. М. Гейко та ін. К., 2002.
3. Дугин А. Основы геополитики. М., 1997.
4. Захарченко Є. Запитай себе // Слово Просвіти. 2004. Ч. 33. С. 5
5. Костенко Л. Гуманітарна аура нації або Дефект головного дзеркала // Українське слово. Хрестоматія української літератури та літературної критики ХХ століття: V кн. К., 2001. Кн. 4. С. 21-31.
6. Левина Ф. Луганская область: начало третьего тысячелетия // Известия Луганщины. 2003. Ч. 9. С. 6.8.
7. Пономаренко В. Що таке національна ідея? // Кур'єр. 1998. Ч. 41. С. 7, 8.
8. Приходько І. Ф. 3 історії російщення України. Л., 2003.
9. Українська мова: Енциклопедія. К., 2000.
10. Украинский сепаратизм. М., 1998
11. Тришньовський А.М. Етнопсихіатрична катастрофа в Україні та методи її вирішення // День Соборності України: історико-політологічні дискусії : зб. наук. пр. / гол. ред. Л. Г. Білий. – Хмельницький : Вид-во Хмельницького ін-ту МАУП, 2020. Вип. 7. 114 с.
12. Шумилов О. Ю. Містичний ключ до України. К., 2003.

Єлизавета Тюх,
студентка

Науковий керівник: Л. І. Даценко,
викладач-методист
(м. Хмельницький)

МОВА, НАЦІЯ І УКРАЇНА

Мова – це найголовніший засіб зв'язку між людьми, тобто засіб вираження і передавання думок, почуттів, волевиявлень. Якби не було мови, то не існувало би держав, націй, великої кількості етнічних угруповань. Саме завдяки їй люди змогли сформувати стійке суспільство, установити закони, прийти до згоди у чомусь і розвинути до того рівня, на якому ми знаходимося сьогодні.

Я вважаю, що в житті кожного українця мова є надзвичайно важливим фактором формування особистості, соціальної свідомості, сутності справжнього українського громадянина. Українська мова є невід'ємним багатством кожного з нас. Досконале знання та майстерне володіння мовою – один із головних інструментів досягнення життєвого успіху. І лише від нас залежить яке значення посяде рідна мова у нашому житті.

Патріотичність, вірність державі та її соціальним і культурним традиціям, лояльне ставлення до власної держави та її громадян теж здебільшого залежить від української мови та її загального впливу на життя нації.

Чимало мовознавців визначало, що мова передусім творить думку. Проте мова творить не тільки думку. Вона творить культуру народу і сам народ.

Мова – не тільки засіб комунікації, але й спосіб духовної самоідентифікації. Передусім через мову, а не через одяг, багатство чи інші зовнішні ознаки людина виявляє свою індивідуальність, духовність, культуру, ставлення до свого народу, до інших осіб і до світу.

І. В. Успенський,
учитель історії
(м. Хмельницький)

МАНІПУЛЯЦІЯ В МАСАХ

Маніпуляція – це вже викривлення інформації, створення неадекватної картини світу у наших головах; культивування у нас «штучних потреб» (того, чого насправді вам не треба, але маніпулятор робить для вас це життєво необхідним), щоб змусити діяти в необхідному для маніпулятора напрямку.

Слово маніпуляція – (від латинського *manipulare*) здавна означало в суто позитивному сенсі «керувати зі знанням справи». Метафора: демонстрування різноманітних фокусів та ігор у карти, в яких, окрім вправності, цінується приховання дій або справжніх намірів, а також проведення всіляких відволікаючих процедур, які розпорошують увагу спостерігача.

Згодом маніпуляцію почали розуміти (у непрямому значенні) як прагнення «прибрати до рук», «спіймати на гачок», «спроба перетворити людину у слухняне знаряддя, у маріонетку».

Маніпуляція – це не тільки насилля, а ще спокуса. Кожній людині надано право вибору та свободу волі. Однією з надійних ознак того, що в якийсь момент люди раптом перестають звертати увагу на розумні аргументи – вони ніби бажають бути обдуреними.

«Хтось запитує в нас дорогу на Мінськ, а ми його спрямовуємо хибно на Пінськ. Це – лише обман. Маніпуляція матиме місце у тому разі, якщо той, інший, збирався йти в Мінськ, а ми зробили так, щоб він захотів піти в Пінськ».

Декілька слів про історію. *Маніпуляція історією*, тобто нав'язування суспільству зручного варіанта історії того, що хоче влада. Історія – це боротьба (маніпуляція) інтересів людей у суспільстві.

- Буття 3:1-5

Ще на початку людства змії маніпуляцією досяг своєї мети – посіяв сумнів у словах Бога.

- 1019–1054 рр. Ярослав Мудрий – тесть Європи.

Ярослав створював династичні шлюби, використовуючи для цього своїх дітей. Метою шлюбу було не щастя подружжя, а неможливість виникнення війни зі сторони сусідів.

- 1096 р. – Хрестові походи.

Папа Римський пообіцяв тим, хто прийме участь у походах – прощення гріхів. Хоча гріхи простив нам і прощає Бог. Справжня причина походів не тільки звільнення гроба Господня в Ієрусалимі (який захопили араби), а можливість володарювання на східному узбережжі Середземного моря.

- 1517 р. Мартін Лютер виступив проти індульгенцій.

Індульгенції – це був засіб зібрати гроші з людей, використовуючи питання спасіння душі.

- 1708р союз Мазепи і Карла XII.

Мазепа намагався отримати автономію для України, використовуючи сильну сторону (держава Швеція) проти Московської держави.

Протягом війн кожна сторона маніпулювала в геополітичних питаннях (питалися досягти свої мети за рахунок інших).

- 1812 р. Війна з Наполеоном.

Було обіцяно людям, що ті, хто добровільно приймає участь у війни будуть звільнені від кріпацтва. Після війни, як звичайно все залишилося по старому.

- 1856 р. похід у Таврію за волею

З'явилися чутки в кінці Кримської війни, що на спустошені землі дозволяється переселятися. Дають землю і свободу. Але це були довго очікувані мрії та бажання народу. Царські війська зупинили цей похід.

- 1938 р. Захоплення Судетської області німцями у Чехословаччині.

Судетська область мала промисловий потенціал. Гітлеру вона була потрібна. А ще в цій області проживала велика кількість етнічних німців. Гітлер оголосив, що права німців в області порушуються...

- Червень 1941 р. Спроба проголошення незалежності України у Львові.

Українські патріоти прагнули проголосити українську державу, використовуючи прихід нової влади. Нацисти з ними розправилися.

- 2014 р. «Порушення прав російськомовних громадян України».

Російські ЗМІ проголошували довгий час, що права російськомовних жителів сходу України порушуються. Хоча в

дійсності цього не було. Майже у всіх школах на той час викладання відбувалося російською мовою.

Згадаємо, як марновірство діє на маси (натовп) і як ця інформація передається з покоління у покоління. Для прикладу візьмемо число 13, яке здійснює великий маніпулятивний вплив на соціум. Правда полягає в тому, що це просто тільки число. У порівнянні спостерігаємо в Біблії:

Апостоли і Ісус разом – 13; обхід стін Ієріхона відбувся 13 раз; на 13 день місяця Адара Амана повісили; 13 розділ Івана говорить про нову заповідь любові; 13 розділ 1 Коринтянам розповідає про любов, яка вона є; 1 Кор13:13 розповідає про «... Віру, надію і любов, але любов більше».

Отже, велике значення має, яку інформацію подаємо та сприймаємо. Виникає проблемне питання: чим словам буде вірити маса (натовп). А що можемо називаємо натовпом?

Натовп – безструктурне скупчення людей, які позбавлені чітко усвідомлених спільних цілей, але взаємно пов'язані подібністю емоційного стану і спільним об'єктом уваги.

Термін «натовп» увійшов у соціальну психологію наприкінці XIX ст. Саме в цей час особливу увагу дослідників привернули масові рухи – революції, протестні виступи економічного, соціального й політичного характеру, що охопили низку європейських країн. Найпоширенішими вони були в Франції. Як кажуть на Сході, той, хто хоче керувати натовпом, намагається осідлати тигра. Проте, управляти особистостями набагато складніше, ніж натовпом.

Велику владу над натовпом мають божевільні, галюцинати, епілептики, яких він часто обирає своїми вождями. Однак таких вождів натовп швидко позбувається, змінює. Найяскравіше виражена бездарність, а не розумна та освічена людина є ідеалом натовпу. Освіченість, талант лідерів натовпу скоріше заважає, ніж допомагає.

Маса, натовп вірять словам і закликам лідерів, вождів і підкоряються їм, інтенсивно, підсвідомо виконують їх накази і тому спроможні на нелюдські дії та вчинки.

Оратор, який бажає захопити натовп, має зловживати сильними виразами – перебільшувати, стверджувати, повторювати й ніколи не намагатися доводити що-небудь за допомогою міркувань. Твердження впливає на натовп лише тоді, коли воно багаторазово

повторюється. Як приклад, згадаємо фразу Гітлера в його роботі «Моя боротьба»: «Чим жажливіше брешеш, тим скоріше тобі повірять».

Хід думок кожної людини в натовпі втрачає своє індивідуальне мислення та перетворюється із простої людини в «людину натовпу».

А коли індивід втрачає почуття реальності, він виявляється схильним до впливу лідера значно сильніше, ніж у звичайних умовах.

Можливо ви чули про вікно Овертона? Назва концепції похідна від прізвища американського юриста і діяча Джозефа Овертона.

Це – межі спектру ідей прийнятних для обговорення суспільством. Технологія, здатна примусити суспільство повірити в прийнятність до того неприйнятних речей (наприклад, канібалізм, ЛГБТ). Описане Овертоном Вікно можливостей найлегше рухається в толерантному суспільстві. В тому суспільстві, у якого немає ідеалів, і, як наслідок, немає чіткого поділу добра і зла.

Найстрашніший наслідок даної технології в тому, що людина втрачає гармонію, отримуючи на її місце нескінченні внутрішні суперечки. Тому, що насаджуючи цю технологію, ніхто не замислюється про те, що б зробити щасливим саму людину. Мета технології – отримати новий, потрібний вектор розвитку.

Психолог Джей Олсон з Університету Макгілла в Квебеку, Канада, «багато рішень, які ми приймаємо, залежать від зовнішніх речей, яких ми не усвідомлюємо, і ми цілком впевнені, що ідея належать нам».

Незважаючи на сильне почуття свободи, наша здатність приймати незалежні і самостійні рішення може бути великою ілюзією.

Пропонуємо ознайомитися вам з деякими прикладами щоденного життя людства:

1. Американський соціопсихолог Х. Кентріл досліджував психологічні особливості поведінки людей в умовах масової паніки, яка виникла у США в 1938 р. Причиною паніки стала радіовистава «Вторгнення з Марсу» (за романом Г. Уеллса). Близько одного мільйона американців сприйняли цю радіопередачу як репортаж з місця подій.

2. 25 кадр з написом дійсно негативно впливає на рейтинг політика.

3. Французька або німецька музика, яка грає в магазині, впливає на вибір покупцями вина з цих регіонів – звісно, суто несвідомий.

4. Велика кількість передплатників – кращий знак якості і причина теж підписатися. Це відноситься і до відвідуваності сайту.

5. Люди звикли орієнтуватися на реакцію оточуючих при визначенні того, що є смішним, і часто реагують не на жарт, а на супроводжуючий її закладовий сміх.

6. Під час холокосту французькі євреї, яких мали депортувати в Німеччину, сховалися в селищі Ле Шамбо, жителі якого були в основному протестантами, тобто нащадками тих, кого їх власні авторитети – пастори – вчили «завжди опиратися, коли б супостати не вимагали підкоритися тому, що суперечить Заповіту Божому».

У відповідь на наказ видати схованих, сільський пастор незламно заявив: «Для мене немає євреїв, для мене існують лише люди». Ще не відаючи, наскільки жажливою може бути війна і наскільки тяжко можуть постраждати вони самі, учасники опору поклали на себе певні обов'язки і потім, підтримані своїми переконаннями, авторитетами та один одним, залишилися непокірними до кінця війни.

7. Було проаналізовано у 1981 році 21 випадок погроз стрибнути з хмарочосу або моста в присутності натовпу і виявлено, що коли натовп був маленьким та освітленим денним світлом, то спроб спровокувати самогубство зазвичай не робилось.

Та коли чисельність натовпу або нічна темрява забезпечували анонімність, люди звичайно підштовхували самогубця, знущаючись з нього. Свою поведінку в таких випадках люди пояснювали ситуацією, що склалася («так робили усі»), а не власним вільним вибором.

Так як же відбувається маніпуляція маси, натовпу?

Найбільш розповсюдженими способами маніпулювання свідомістю і поведінкою людей в натовпі є зараження, навіювання і наслідування, оскільки для них характерною є відсутність свідомого, критичного перероблення інформації, що надходить.

Особливою ситуацією, де посилюється дія через зараження, є ситуація *паніки*. Паніка виникає в масі людей як певний емоційний стан, що є слідством або дефіциту інформації про яку-небудь лякливу або незрозумілу новину, або надлишку цієї інформації.

Сам термін походить від імені грецького бога Пана, покровителя пастухів, пасовищ і стад, що нібито викликав своїм гнівом безумство стада, яке кидалося у вогонь або прірву з незначної причини. Безпосереднім приводом для паніки є поява якоїсь звістки, здатної викликати своєрідний шок.

Навіювання. Навіювання представляє особливий вид дії, а саме цілеспрямована, неаргументована дія однієї людини на іншу або на групу. При навіюванні здійснюється процес передачі інформації, заснованої на її некритичному сприйнятті. Нам навіюють: якщо ви не зробите, наприклад, не проголосуєте за когось – не буде вам щастя. Маніпулятор розраховує, що ваша самооцінка постраждає і ви підкоритеся його волі.

Наслідкування. Його специфіка полягає у тому, що тут здійснюється не просте прийняття зовнішніх рис поведінки іншої людини або масових психічних станів, але *відтворення* індивідом рис і зразків демонстрованої поведінки.

Згадаємо деякі слова, які несуть нібито узагальнення у житті маси людей і перетворюють їхнє життя у стереотипне.

Виокремимо безособовий займенник «усі». Саме він або його протилежність «ніхто» й такі самі безпідставні узагальнення «завжди», «ніколи», «скрізь» невтомно експлуатуються ляльководами всіх мастей. Таким чином вони задля досягнення своєї мети намагаються нав'язати набір неіснуючих цінностей. Такого собі скляного намиста на кшталт «зараз усі таке носять», «так давно вже ніхто не робить», «справжні чоловіки (жінки) завжди надають перевагу...».

Вважається, що люди приймають на віру, без критичної оцінки, будь-які групові цінності, ідеї, доктрини, якщо ідентифікують себе з цією групою і не хочуть уславитися ізгоями.

Як можливо протистояти маніпуляції у масах? В навчальні програми деяких країн впроваджується курс медіаосвіти, покликаний розвивати у людей будь-якого віку критичне мислення.

Кращий спосіб самозахисту від маніпуляцій – усвідомленість по відношенню до самого себе (Хто я? Ставлення Бога до мене) і в спілкуванні з іншими (як ставитися до інших згідно зі Святим Письмом).

Тобто будувати щирі, чесні відносини з людьми. Минулий досвід (не тільки свій, але й досвід історичний) і прогноз майбутніх подій є також психологічним захистом проти маніпуляції.

Бажаю аналізувати самого себе. Виявляти свою справжню мотивацію своїх думок, рішень, вчинків.

Що я почуваю прямо зараз? Які мої фізичні відчуття, емоції, бажання?

Навіщо я приймаю те чи інше рішення? (піти, купити, допомогти)? Що я хочу отримати в результаті і на що чекаю, чи реальні ці очікування? Що мною рухає зараз?

Чого я взагалі хочу від життя? Що для мене важливо? Ті рішення, які я приймаю, – ведуть мене до цілей або відводять від них? І, до речі, це точно мої цілі або теж нав'язані кимсь?

Дуже спритного маніпулятора спантеличує людина, яка часто перепитує.

Сильні, впевнені в собі, спокійні і добрі люди вкрай рідко потребують маніпуляцій. Тому якщо вами маніпулюють, пошкодуйте ви цю людину для початку – це і психологічно буде першим правильним кроком, для того щоб розібратися з маніпуляцією. Тому що гнів – не найкращий порадник у таких ситуаціях.

Якщо ми не навчимося керувати собою, то тоді нами будуть керувати інші.

Притчи 16:32

Ліпший від силача, хто не скорий до гніву, хто ж панує над собою самим, ліпший від завойовника міста.

Від Івана 8:32

... і пізнаєте правду, а правда вас вільними зробить.

Список використаних джерел та літератури:

1. Огієнко. Біблія.

2. Соціальна психологія : навч. посіб. для здобувачів ступеня бакалавра / [Н. Ю. Волянчук, Г. В. Ложкін, О. В. Винославська та ін.]. К. : Вид-во КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2019.

[Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://ela.kpi.ua/bitstream/123456789/27765/1/Social-psychology.pdf>[http://www.dridu.dp.ua/zbirnik/2017-02\(18\)/8.pdf](http://www.dridu.dp.ua/zbirnik/2017-02(18)/8.pdf). Назва з титул. екрану.

[Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://studfile.net/preview/2425187/page:36/>

[Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://sd.net.ua/2012/03/06/upravlinnya-ruxom-natovpu-demanipulyacijni-diyi.html>. Назва з титул. екрану.

[Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://slovzbir.onu.edu.ua/index.php/2227-6246/article/viewFile/159618/158849>. Назва з титул. екрану.

[Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.pravda.com.ua/articles/2006/02/6/3061121>. Назва з титул. екрану.

[Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://ela.kpi.ua/bitstream/123456789/27765/1/Social-psychology.pdf>. Назва з титул. екрану.

С. Шупер,
студентка групи МЕ- 202
Науковий керівник: Л. І. Даценко,
викладач-методист
(м. Хмельницький)

ЗНАЧЕННЯ РІДНОЇ МОВИ В НАЦІОНАЛЬНІЙ СВІДОМОСТІ УКРАЇНЦІВ

*А Вкраїни ж мова –
Мов те сонце дзвінкотюче,
Мов те золото котюче,
Вся давність і обнова – Українська мова.
(П. Тичина)*

Рідною прийнято вважати мову нації, мову предків, яка пов'язує людину з її народом, з попередніми поколіннями, їхніми духовними надбаннями. Вона віддзеркалює душу народу, його історію. Кожен народ відбувся тоді, коли усвідомив себе у рідному слові.

З покоління в покоління, в часи розквіту та падіння передавали нам предки цей скарб. Народ плекав рідну мову у піснях, легендах, переказах і передавав від роду до роду, щоб не загинула.

На мою думку, українська мова ввібрала в себе все найкраще, найніжніше, найвеличніше, наймудріше, найблагородніше, найпоетичніше і найболючіше – перший крик немовляти, яким воно сповістило про свою появу на світ, і останній зойк прощання людини зі світом, дзвінкий сміх щасливої дитини і зворушливий плач сироти, тугу чумаки в далекій дорозі і розпач кріпака на важкій підневільній праці, радість творчої праці та побратимської вірності і розчарування від холодної людської байдужості, блакить високого неба і золото пшеничних ланів, багрянець світанкових заграб і срібло перлистих рос, могутність бурхливого Дніпра і плін тихого Дунаю, міць столітніх дубів, що символізують силу української нації, і тихий шепіт шовкових трав, гіркоту поневірянь на чужині і від чуття піднесеності в молитві до Бога за рід свій, за Україну, за мир, добро і спокій на всій планеті.

Українська мова – це велика культура та історія. Українською мовою написані невмирущі твори І.П.Котляревського та Т.Г.Шевченка, І.Франка та Лесі Українки, О.Кобилянської та М.Коцюбинського.

Один давньогрецький філософ казав: «Заговори, щоб я тебе побачив». Це дуже символічний вислів із глибоким змістом. Якими побачать українців інші народи, залежить від самих українців. Ми хочемо бути багатомовними та освіченими, хочемо, щоб про нас знав увесь світ. Для цього ми маємо засвітитися любов'ю передусім до рідної мови як до найсвятішого скарбу нашої нації.

Єдиного визначення поняття «нація» не існує. Іноді кажуть про побудову нації лише на основі одного-єдиного «титульного» етносу або говорять про неї як про наступну фазу розвитку етнічних чи політичних утворень.

Василь Кремень в статті, опублікованій у газеті «День», посилаючись на Хроха, наводить ще один критерій для опису націй – відчуття спільності історичної долі. Хоча, як на мене, і особливо для України, в цьому сенсі слід було б говорити про долю не тільки як про минуле, але й як про майбутнє.

Але й крім цієї невизначеності, справа полягає ще й в тому, що тільки згадавши про націю, більшість з нас одразу ж впадає або в одну, або в іншу крайність. Одні кажуть, що українці належать до предковічних націй, що існували ще зі створення світу, другі – що їх придумали німці в Першу світову війну.

Проте всі ми зараз, принаймні з часів творця позитивізму Огюста Конта, в більший чи менший мірі вважаємо себе людьми розумними і думаючими. А тому найперше й мали б говорити про явище чи поняття, а вже потім – про термін, яким ми його назвемо.

Тому можна звичайно казати про давність витоків української нації, але смішно заявляти про її існування за тисячі років до того, як про нації заговорив увесь цивілізований світ. Бо коли виникає потреба в тому, щоб назвати якесь явище, тоді виникає й його означення, але не раніше. Правда й не пізніше.

З цього ми можемо сказати, що міцна нація починається з міцної родини.

На моє глибоке переконання, щаслива й безсмертна та нація, у якій шанується сім'я, у якій родина є осередком виховання й передачі всього того доброго й мудрого, що надбане попередніми поколіннями.

Для традиційної української сім'ї характерним був патріархальний устрій, відповідно до якого діти мають слухати й поважати батьків, допоки вилетять із родинного гнізда. Та й потім вони не втрачають відчуття родини: думка батька – матері завжди шанується. Згадаймо, наприклад, повість «Маруся» Г. Квітки-Основ'яненка. Письменник зображує Марусю й Василя як людей, які не суперечать батьковій волі, розуміючи, що батько реалістично дивиться на життя, а тому не побажає зла своїй дитині, вирішуючи її долю.

Отож міцна нація дійсно починається з міцної родини, де від батьків до дітей переходить мудра наука любові, довіри, взаємної вимогливості й відповідальності.

Також я би хотіла підняти питання української мови в сучасному світі. Хтось скаже, що українська мова – немодна, несучасна. Але насправді причину цього сумного явища слід шукати глибше – в минулому нашої країни. Історія розвитку української мови мала такий само надзвичайно складний, самобутній шлях, як і історія країни в цілому. Наша рідна земля кілька разів опинялася під владою інших держав. Звісно, народ був змушений пристосовуватися до звичок цих країн – інакше можна було втратити життя. Нашим предкам доводилося розмовляти чужою мовою, бо рідна була заборонена. За радянських часів українська мова теж була у занепаді: у школах навчали російською, з екранів телевізорів і на радіостанціях

можна було дуже рідко почути українську мову. Тож мимоволі почали спілкуватися «мовою усіх радянських народів».

Але українці ніколи не забували свою рідну мову. Українська творчість – музика, література – продовжували існувати. На жаль, злісна цензура часто не пропускала витвори українського мистецтва до широких мас, і лише тепер нам стали доступні скарби наших предків. Нам, українцям, справді є чим пишатися, адже наша мова, і в першу чергу мова літературна – унікальна. Незважаючи на всі гоніння та несприятливі історичні умови, вона продовжувала розвиватися, постійно відстоюючи своє право на існування. І тепер саме завдяки рідній мові ми маємо змогу знайомитись із загальнонаціональними цінностями, передавати їх наступним поколінням, збагачувати свій внутрішній світ, розвивати інтелект і кругозір. Ми маємо можливість вільно знайомитись із творами поетів і письменників, які ціною своєї свободи, інколи навіть життя відстоювали право на творчість.

Такий народ може заявити про себе на весь голос, що він має свою землю, свою волю, свої мрії та прагнення. Саме таким є український народ, що підтверджує швидкий і неспинний розвиток української мови, української літератури, українського мистецтва тощо. Немає жодних причин сумніватися, що наша рідна мова – модна і сучасна.

Отже, наша мова є різноманітна для кожної країни, але для нас і нашої нації вона є найкращою, найріднішою та милозвучною.

П. О. Яремчук,
студент 1 курсу групи ПІ-201
Науковий керівник: Л. І. Даценко,
викладач-методист
(м. Хмельницький)

МОВА І НАЦІЯ

*Нації вмирають не від інфаркту.
Спочатку їм відбирає мову.
Ми повинні бути свідомі того,
що мовна проблема для нас актуальна
і якщо ми не схаменемося,
то матимемо дуже невтішну перспективу*
Ліна Костенко

На перший погляд це звичайнісінькі слова, але якщо заглянути глибше, поміж рядків, можна побачити душу, яка вкладена в ці слова. Міцна, волелюбна нація ніколи не буде існувати без народної мови, мови нації. Різні народи плекали рідну мову у піснях, легендах, переказах і передавали від роду до роду, щоб не загинула пам'ять про предків. З покоління в покоління, в часи розквіту та падіння передавали нам предки цей скарб, що віддзеркалює душу народу, його історію. Мова об'єднує людей в їх творчій і розумовій діяльності в родину-націю. Звідси значення мови, як творчої сили цілої нації, бо вона не тільки зближує людей на ґрунті порозуміння, але й разом з тим служить основним засобом творчого розвитку цілої нації. Через те мова і є основна ознака нації. Без мови нація не була б нацією, бо кожна нація характеризується творчим змаганням до свого найвищого національного ідеалу. Подібно до того, як людина без мови не могла б бути людиною, так і нація без своєї національної мови не могла б бути нацією. Люди, які недооцінюють значення мови, запевняють, що не мова тільки вирішує справу нації, а так і чинники, як: культура, природні особливості людей релігія тощо. Це так! Що це є необхідні складники нації, цього ніхто не заперечує, але ці люди забувають, недооцінюють того факту, що всі названі й неназвані складники є, власне, витвір основної творчої сили нації, якою є мова. Нація без

мови – це тіло без душі. «Між душею народу і мовою повна ідентичність, бо їх одну без одної не можна мислити» – каже Гумбольдт. Потебня мову вважає основним нервом життя нації. «Кожне мовне обмеження, – каже він, – це замах на основний нерв життя цілої нації». Щиро воліли б ми, щоб кожний глибоко замислився над цими думками, тоді б він переконався, якої великої помилки допускають люди, що недооцінюють значення мови в житті нації.

Щодо нашої рідної української, вона – одна з найбагатших і наймелодійніших мов світу. Її порівнюють з калиною, бо вона така ж красива, зі співом солов'я, бо вона така ж милозвучна й дзвінка. Нам, українцям, сильно пощастило, тому що ми маємо багатющу пісенну спадщину, на мовній основі якої постала сучасна українська література, починаючи від Івана Котляревського й геніального Тараса Шевченка, – і це так само оберіг нашої національності, доки він існує в пам'яті українців.

Хочеться виділити що нація, як старший брат для мови, має захищати її. Саме так, як український народ захищав право на існування своєї мови. Він роками боровся з тогочасною владою і все ж, ми довели незламність української нації. Сьогодні ми вільно читаємо книжки, вірші, слухаємо пісні, а головне – розмовляємо. Українська процвітає, а з нею і наша нація.

Щодо того як я ставлюся до мови? Я вважаю що без мови не може існувати людська сутність: словами щирими ми зв'язуємося в дружбі, словами ніжними відкриваємо серце коханій, словом гострим і міцним даємо відсіч ворогові, слова можуть об'єднувати і роз'єднувати, але об'єднувальна їхня сила в стократ дужча. В практиці дуже часто недооцінюють значення мови через однобічний підхід до її розуміння лише з погляду соціальних функцій. На мову дивляться лише як на засіб порозуміння між людьми, як на якийсь зовнішній придаток, як на зовнішню прикрасу нації, що не має ніякого принципового значення в справі визначення національності. Насправді ж воно не так!

Вимушений признатися про те що, не найкраще володію своєю рідною мовою, про що дуже шкодую, адже як я раніше сказав, якщо процвітає мова то і процвітає не тільки душа народу, тобто моя душа. Але я безперестанку працюю над цим, уважно вивчаю правила, читаю літературу і стараюсь розмовляти лише українською. Мені

дуже прикро визнавати той факт що люди паскудять не тільки нашу мову, але й свою. Вони вживають популярні іншомовні слова замість своїх, вони псують чистоту мови суржиками та нецензурною лексикою, цим самим відрікаються від частинки себе. Хочу додати що я дуже поважаю тих людей які хоча б трішки вивчають інші мови, це корисно для всебічного розвитку, знову ж таки для духовного, корисно пізнати культуру інших націй.

Як я ставлюся до своєї нації? Я сміливо можу сказати про те що, я пишаюся своєю нацією. Я пишаюся тим що вона сміливо і не відступаючи захищала свою мову, свій народ, що нею розмовляв і головне – добився свого. Я дуже поважаю й інші нації і народи, але люблю я тільки свою! В мене стовідсоткова впевненість в тому що всі українці вважають так само.

Загалом, я надіюсь, що хоча б частинка того що я спробував вам донести залишилась десь у вас в голові, а ще краще в серці, тому що саме там проживає ваша мова і любов до вашої нації.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ

Білий Леонід Григорович – директор Хмельницького інституту Міжрегіональної Академії управління персоналом, кандидат педагогічних наук, доцент (м. Хмельницький).

Гакало Андрій Валентинович – учень 7-ї класу Хмельницького приватного ліцею «Мої обрії» (м. Хмельницький).

Даценко Людмила Іванівна – викладач української мови та літератури Хмельницького політехнічного коледжу Національного університету «Львівська політехніка»; викладач-методист (м. Хмельницький).

Дацюк Олександр Анатолійович – кандидат богослов'я; протоієрей, секретар Хмельницької єпархії УПЦ, завідувач кафедри українського православ'я і теології Хмельницького інституту МАУП (м. Хмельницький).

Данилюк Світлана Василівна – учитель української мови та літератури Хмельницького ліцею № 15 ім. О. Співачука; учитель вищої категорії, учитель-методист (м. Хмельницький).

Дубина Людмила Григорівна – кандидат педагогічних наук, доцент; учитель української мови в початкових класах Хмельницького НВО № 28 (м. Хмельницький).

Кирилюк Тетяна Федорівна – учитель початкових класів НВК № 2 м. Хмельницького.

Комарова Оксана Віталіївна – викладач української мови та літератури Хмельницького торговельно-економічного коледжу КНТЕУ; викладач вищої категорії (м. Хмельницький).

Королевська Ольга Дмитрівна – учитель української мови та літератури Хмельницького приватного ліцею «Мої обрії»; учитель вищої категорії, учитель-методист (м. Хмельницький).

Кравчук Людмила Дмитрівна – учитель української мови та літератури Красилівського НВК «Гімназія та ЗОШ I ступеня»; учитель вищої категорії, учитель-методист (м. Красилів).

Кришук Катерина Вікторівна – учитель зарубіжної літератури Хмельницького приватного ліцею «Мої обрії» (м. Хмельницький).

Лесько Богдана – учениця 10 класу гімназії № 2 м. Хмельницького.

Музичук Ірина Вікторівна – учитель математики Хмельницького приватного ліцею «Мої обрії» (м. Хмельницький).

Никитюк Світлана Іванівна – викладач англійської мови, факультет іноземної філології Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка (м. Кам'янець-Подільський).

Олійник Валентина Василівна – кандидат педагогічних наук, доцент; викладач української мови та літератури Хмельницького економіко-правового коледжу МАУП; викладач-методист (м. Хмельницький).

Пасічник Каміла – учениця 9 класу Красилівського НВК «Гімназія та ЗОШ I ступеня»; вихованка гуртка «Юні журналісти» Будинку творчості дітей на юнацтва Красилівської міської ради (м. Красилів).

Поморова Наталія Анатоліївна – викладач Хмельницького торговельно-економічного коледжу КНТЕУ; викладач вищої категорії, викладач-методист (м. Хмельницький).

Рибчинська Анастасія – студентка групи ПІ-201 Хмельницького політехнічного коледжу Національного університету «Львівська політехніка» (м. Хмельницький).

Соломюк Владислав Вікторович – здобувач вищої освіти групи ОМ-22 Хмельницького торговельно-економічного коледжу КНТЕУ (м. Хмельницький).

Стецюк Богдан – здобувач вищої освіти Хмельницького торговельно-економічного коледжу КНТЕУ (м. Хмельницький).

Стецюк Вікторія Вікторівна – учитель української мови та літератури Хмельницького ліцею № 15 ім. О. Співачука; учитель вищої категорії (м. Хмельницький).

Томчишина Тетяна Петрівна – учитель української мови та літератури гімназії №2 м. Хмельницького.

Тришньовський Анатолій Миколайович – кандидат медичних наук, професор медичної психології та психокорекції. Лікар-психіатр. Доцент кафедри фізіології та патологічної фізіології Донецького національного медичного університету (м. Маріуполь).

Тришньовська Ольга Анатоліївна – магістр управління персоналом (м. Маріуполь).

Тюх Єлизавета – студентка групи ПІ-201 Хмельницького Політехнічного коледжу Національного університету «Львівська політехніка» (м. Хмельницький).

Успенський Ігор Валентинович – учитель історії Хмельницького приватного ліцею «Мої обрії» (м. Хмельницький).

Шупер Софія – студентка групи МЕ-202 Хмельницького політехнічного коледжу Національного університету «Львівська політехніка» (м. Хмельницький).

Яремчук Павло Олександрович – студент 1 курсу групи ПП-201 Хмельницького політехнічного коледжу Національного університету «Львівська політехніка» (м. Хмельницький).

ОЛИТВА ЗА УКРАЇНУ

Україно, молюся за Тебе,
Як за матір духовну святу,
За блакить твого вічного неба
І за ниву твою золоту.

Україно, молюся за славу,
За твою непокору століть,
За столицю твою Златоглаву,
Що по груди в каштанах стоїть.

Україно, молюся за мову,
За Божественну мову твою,
І за вроду, твою калинову,
Від якої добрішим стаю.

Україно, молюся за пам'ять
Убієнних за волю синів
І за тих, що у душах запалять
Пломінь правди, щоб край заяснів.

Україно, лише в милосерді
Час єднання синів настає.
То нічого, що ми не безсмертні,
За безсмертя молюся твоє.

Отче наш,
У Твоім часопліні
Все минає –
Ридай не ридай.
Прости, Боже, гріхи Україні
І надалі грішити не дай.

НАУКОВЕ ВИДАННЯ

Українська мова і нація

Збірник наукових праць

Випуск 13

З 98 Українська мова і нація : зб. наук. пр. / гол. ред. Л. Г. Білий. – Хмельницький : Вид-во Хмельниц. ін-ту МАУП, 2020. – Вип. 13. – 116 с.

За достовірність фактів, назв, посилань на літературні джерела відповідальність несуть автори. Редколегія не завжди поділяє їхні погляди.

Приватне акціонерне товариство “Вищий навчальний заклад
“Міжрегіональна Академія управління персоналом”
Свідоцтво про внесення до Державного реєстру суб’єктів
видавничої справи ДК №3262 від 26.08.2008 р.

Хмельницький інститут
імені Блаженнішого Володимира, Митрополита Київського і всієї України
29015, м. Хмельницький, Проспект Миру, 101А
Тел.: +38(0382) 63-03-05
Ел. адреса: himaup@ukr.net
www.maup.km.ua

Здано в набір 19 жовтня 2020 р. Підписано до друку 26 жовтня 2020 р.
Формат 60х84 1/16. Гарн. Times. Ум. друк. арк. 2,4.
Друк офсетний. Папір офсетний. Тираж 200 прим.

*"Мова - це наша національна ознака,
в мові - наша культура,
сутність нашої свідомості"*
(Іван Огієнко)

Хмельницький інститут
Міжрегіональної Академії управління персоналом
e-mail: himaup@ukr.net, офіційний сайт: www.maup.km.ua